

Engelsk historiografi 1500 - 1800

En presentasjon av UBOs samlinger om engelsk politisk historie utgitt i perioden.

Katalog med historiografisk innledning.

Anne Eidsfeldt

Universitetsbiblioteket i Oslo
2006

ISBN 82-8037-005-6

UBO Skrifter: 30

Innholdsfortegnelse

Forkortelser	s. 4
Illustrasjoner	s. 5
Forord	s. 8
1. Innledning: Bakgrunn og formål	s. 9
2. Boksamlingen: Kommentarer	
2.1. Beskrivelse av samlingen: Antall, tema, utgivelser, alder	s. 10
2.2. Bøker trykket og utgitt i utlandet skrevet av engelske forfattere	s. 11
2.3. Utenlandske forfattere som skriver om engelsk historie	s. 19
2.4. Spesielle bøker i samlingen: Bøker fra 1500-tallet, bøker med håndskrifter i innbindingen, og bøker med illustrasjoner	s. 20
2.5. Samlingshistorikk	s. 28
3. Bøkenes historiografiske plassering	
3.1. Engelsk historiografi 1500-1800. Generelle utviklingstrekk	
3.1.1. Humanistisk historieskriving: 1500-1640	s. 32
3.1.2. Historieskriving under og etter borgerkrigen: 1640-1730	s. 34
3.1.3. Opplysningstid: 1730-1800	s. 36
3.2. Bøkene i samlingen: Historiografisk plassering og kommentarer	
3.2.1. Humanistisk historieskriving: 1500-1640	s. 38
3.2.1.1. Kronikørene	s. 38
3.2.1.2. Den politiske historien	s. 39
3.2.2. Historieskriving under og etter borgerkrigen: 1640-1730	s. 48
3.2.2.1. Dikotomien i historiografien etter borgerkrigene	s. 48
3.2.2.2. Kildeutgivelser	s. 61
3.2.3. Opplysningstid: 1730-1800	s. 66
3.2.3.1. Historieskrivingen tidlig på 1700-tallet	s. 66
3.2.3.2. Kildeutgivelser	s. 68
3.2.3.3. David Hume og Edward Gibbon	s. 69
3.3. Er samlingen representativ for engelsk historiografi i perioden 1500-1800?	s. 71

4.	Katalog over bøker om engelsk historie utgitt mellom 1500 og 1799	s. 76
5.	Alfabetisk liste over forfattere og redaktører i samlingen	s. 121
	Litteraturliste	s. 129

Forkortelser

HKI	Hovedkatalog I ved Universitetsbiblioteket i Oslo (tilvekst fra 1813 -1966)
FirstSearch, WorldCat	Internasjonal samkatalog over bøker
COPAC	Samkatalog for forskningsbibliotek i Storbritannia og Irland
REX	Bokdatabase for Det Kongelige Bibliotek, København

Illustrasjoner

Samtlige illustrasjoner er hentet fra bøker som er omtalt i denne presentasjonen. Fotografiene av illustrasjonene er tatt av Andrea Gasparini og Helmut Wilke, Bibliotek for humaniora og samfunnsfag.

- Forsiden: **Baker, Richard** (1684). *A chronicle of the kings of England, from the time of the romans government unto the death of King James...Whereunto is added the reign of King Charles the first, and the first thirteen years of his sacred majesty King Charles the second that now reigneth....* London, H. Sawbridge, B. Tooke and T. Sawbridge. 750 s. 8.utg. Folio.
- Bilde 1 **May, Thomas** (1647). *The history of the parliament of England which began November the third MDCXL. With a short and necessary view of some precedent years.* London, by Moses Bell for George Thomason. 115 s. Folio.
- Bilde 2 **Parsons, Robert** (1593). *Elizabethae reginae Angliae edictum: promulgatum Londini 29. Nouemb. Anni M.D.XCI. Andreae Philopatri ad idem edictum responsio.* [u.s.]. 341 s.
- Bilde 3 (1649) *En Fuldkomligere Engelske Memorial.* Kiøbenhaffn, Jørgen Holst. 50 s. Ill.
- Bilde 4 **Saumaise, Claude de** (1649). *Defensio regia pro Carolo I, ad serenissimum Magnae Britanniae regem Carolum II, filium natu majorem, heredem & successorem legitimum,* Sumptibus Regiis. [u.s.] 444 s.
- Bilde 5 (1587) *Rerum Britannicarum, id est Angliae, Scotiae, vicinarumque insularum ac regionum scriptores vetustiores ac praecipui ...* Hieronymus Commelinus (red.). Heidelbergae, apud Hieronymum Commelinum. 580 s. Folio.
- Bilde 6 (1660) *Relation en forme de journal, du voyage et séjour, que le serenissime et tres-puissant prince Charles II, roy de la Grand' Bretagne, &c. a fait en Hollande, depuis le 25. may, jusques au 2 juin 1660.* La Haye, Adriaan Vlacq. 108 s. Folio. Ill.
- Bilde 7 **Camden, William** (1603). *Anglica, Normannica, Hibernica, Cambrica, a veteribus scripta... Plerique nunc primum in lucem editi ex bibliotheca Guilielmi Camdeni.* Francoforti, impresis Claudii Marnii & Johannis Abrii. 898 s. Folio.

- Bilde 8 **Speed, John** (1632). *The historie of Great Britaine under the conquests of the Romans, Saxons, Danes and Normans. Their originals, manners, habits, warres, coines, and seales, with the successions, liues, acts, and issues of the English monarchs from Iulius Cæsar, unto the raigne of king Iames, of famous memorie.* London, J. Dawson for G. Humble. 3. utg. Folio. Ill.
- Bilde 9 **Camden, William** (1677). *Annales rerum anglicarum et hibernicarum regnante Elizabetha.* Prostat Amstelodami apud Dan. Elzevir. 908 s.
- Bilde 10 Ditto
- Bilde 11 **Bacon, Francis** (1641). *The historie of the reigne of King Henry the seventh, written by the Right Hon. Francis lord Verulam, Viscount S. Alban, whereunto now is added a very usefull and necessary table.* London. 248 s. 3. utg.
- Bilde 12 **Milton, John** (1651). *Joannis Miltoni angli pro populo anglicano defensio contra Claudii Anonymi, alias Salmasii defensionem regiam.* Londini, Du-Gardianis. 283 s.
- Bilde 13 (1649) *Eikon Basilike: vel Imago regis Caroli: in illis suis et solitudine.* John Gauden (red.). Hagæ-comitis, Samuel Broun. 272 s. Ill.
- Bilde 14 Ditto
- Bilde 15 **Saumaise, Claude de** (1649). *Defensio regia pro Carolo I, ad serenissimum Magnae Britanniae regem Carolum II, filium natu majorem, heredem & successorem legitimum, Sumptibus Regiis.* [u.s.] 444 s.
- Bilde 16 **Hyde, Edward, earl of Clarendon** (1712). *The history of the rebellion and civil wars in England begun in the year 1641.* Oxford printed at The Theatre.
- Bilde 17 **Madox, Thomas** (1741). *Baronia Anglica. An history of land-honors and baronies, and of tenure in capite. Verified by records.* London printed for Francis Gosling. 292 s. Folio. Ill.

- Bilde 18 **Rapin-Thoyras, Paul de** (1733-1736). *Histoire D'Angleterre*. La Haye, C. van Lom, J. van Duren, P. de Hondt. 1. bind. 2. utg. Ill.
- Bilde 19 **Hume, David** (1786). *The history of England from the invation of Julius Cæsar to the revolution in 1688. A new edition, with the author's last corrections and improvements. To which is prefixed, a short account of his life, written by himself*. London, T. Cadell. 8 bind.
- Bilde 20 **Holt, John** (1794). *The characters of the kings of England and a concise history of the kingdom, with historical notes*. London, John Stockdale. 331 s.

Forord

Dette skriftet er et resultat av et prosjekt jeg har arbeidet med i kortere perioder over lang tid.

Universitetsbiblioteket i Oslo har store mengder eldre litteratur (utgitt før 1800) som står spredt i flere magasiner fordelt på naturvitenskap, rettsvitenskap, samfunnsfag og humaniora. Hvis man ikke kjenner navn på forfatter eller tittel på disse bøkene kan det være vanskelig å få oversikt over hva disse samlingene inneholder.

Jeg ønsket i utgangspunktet å vise hva Universitetsbiblioteket har av eldre historisk litteratur. Etter hvert som jeg fikk en oversikt over dette, så jeg at det dreide seg om store mengder. Derfor valgte jeg ut en liten del av dette omfattende materialet, og har konsentrert meg om å utarbeide en oversikt over bøker UBO har om engelsk politisk historie.

Resultatet av dette arbeidet foreligger her, utgitt i serien *UBO skrifter*. Det er mange som har hjulpet meg i denne prosessen. Jeg vil spesielt takke kollegene Bredo Berntsen og Hege Ringnes, og Tom Resvoll-Holmsen for korrekturlesing, samt mine venner i Morgedalskretsen for nyttige kommentarer og innspill. Stor takk også til kollegene Andrea Gasparini og Helmut Wilke som har tatt fotografier av illustrasjoner i bøker presentert i dette skriftet.

1. Innledning: Bakgrunn og formål

Dette er en katalog og en historiografisk innledning over bøker om engelsk politisk historie utgitt mellom 1500 og 1799 som finnes i Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap, Universitetsbiblioteket i Oslo.

Bøkene er oppstilt i universitetsbibliotekets gamle systematiske samling, klasse I 75-81. Bokstaven I står for politisk historie, numrene 75-81 står for engelsk politisk historie opp til 1820. Begrepet "historie" i denne samlingen er avgrenset til politisk historie. Sosial - og økonomisk historie, lokalhistorie, rettshistorie, kirkehistorie, kulturhistorie osv. er klassifisert i andre klasser, og er dermed ikke inkludert her. Engelske historikere som har skrevet om andre emner enn engelsk politisk historie kommer heller ikke med i denne katalogen. Følgelig faller for eksempel kjente bøker som Walter Raleighs *History of the World* (1614) og Edward Gibbons *Decline and fall of the Roman Empire* (1776–88) ut. Begge bøkene finnes i Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap, men ikke i I 75-81. Senere utgaver (etter 1799) er heller ikke nevnt i denne katalogen.

Det forekommer at bøker som ikke i streng forstand er fremstillinger om Englands historie, også er klassifisert på I 75-81. Dette kan være bøker om samtidige samfunnsspørsmål, for eksempel den engelske borgerkrig (1642-1651).

Bøker som er registrert i denne katalogen strekker seg i tid bakover til 1500. Bøker trykket før 1500, inkunabler eller paleotyper, er samlet i en egen samling, paleotypisamlingen. Denne samlingen eies nå av Nasjonalbiblioteket. Det er utarbeidet en egen katalog over denne samlingen.⁽¹⁾ Oppad er tidsgrensen satt til 1799, både av historiografiske og av trykkehistoriske årsaker. Begynnelsen av 1800-tallet danner et skille i europeisk historieskriving, og historie utvikler seg til å bli en vitenskap, særlig ved universitetene i Tyskland. Rent trykketeknisk danner også ca. 1800 et noenlunde naturlig skille, med oppfinnelsen av hurtigpressen tidlig på 1800-tallet.

Det har ikke vært utarbeidet lignende oversikter som denne tidligere. Hver bok er riktignok katalogisert i hovedkatalog I, hovedkatalog for Universitetsbibliotekets utenlandske samling fra 1813 til 1966, (heretter forkortet til HKI), men da må man enten kjenne navn på forfatter eller tittelen på boken. Er dette ukjent er det vanskelig å få oversikt over hva samlingen inneholder, og den eneste måten å få oversikt over samlingen er å gå hyllelangs i magasinet.⁽²⁾ Bøkene er heller ikke registrert i den systematiske kortkatalogen, da den eldste bokmassen før 1880 bare unntaksvis er registrert der. Bare en liten del av bøkene i samlingen er konvertert til BIBSYS, derfor vil denne katalogen gi en lettfattelig oversikt over de eldste bøkene om engelsk historie, og gjøre samlingen mer tilgjengelig for interesserte.

Samlingen I 75-81 er en del av bibliotekets eldste boksamling. Fra bibliotekets grunnleggelse i 1811 klassifiserte man bøkene i store faggrupper uten at man med sikkerhet vet helt hvordan. Man vet imidlertid at fra 1828 ble bøkene inndelt i klasser (faggrupper) med signaturer fra 1 til 12, og bøkene ble oppstilt alfabetisk innenfor hver klasse. I 1889 gikk man over til bokstavsignatur, og bøkene ble delt inn i 18 klasser (faggrupper) fra A til R, senere

¹ *Katalog over Universitetsbibliotekets paleotypisamling*, utarbeidet av Leiv Amundsen, Oslo 1926.

² Heretter vil begrepet "samling" være ensbetydende med bøkene i I 75-81 som er registrert i katalogen.

utvidet til U.⁽³⁾ Bokstaven *I* var historie, dvs. politisk historie, og innenfor *I* ble samlingen inndelt på forskjellig vis opp gjennom årene. Slik samlingen står nå er samlingen inndelt på land, videre i perioder innenfor hvert lands historie. Innenfor bolken med perioder er bøkene oppstilt alfabetisk, enten på forfatter eller tittel. Ordningsord er første substantiv i nominativ. Denne form for oppstilling og klassifisering av bøkene i biblioteket ble avsluttet i 1962. I perioden 1962 til 1990 ble all tilvekst oppstilt og nummerert løpende etter hvert som bøkene ble kjøpt inn (kalt *numerus currens*). Fra 1990 gikk biblioteket over til å klassifisere og oppstille bøkene etter Dewey klassifikasjonssystem. Det er kun bøker fra den gamle samlingen *I Historie* som er registrert i denne katalogen. Bøker utgitt mellom 1500 og 1799, og som eventuelt er anskaffet *etter* 1962, plassert enten i *numerus currens* eller i *deweysamlingen*, er ikke tatt med her.

Tilvekst av bøker utgitt mellom 1500 og 1799 i *numerus currens* og *deweysamlingen* er ikke stor. De fleste bøkene fra denne perioden kom nok til biblioteket på 1800-tallet, særlig i løpet av den første delen av århundret.⁽⁴⁾

Før presentasjonen av selve katalogen, er det utarbeidet to innledningskapitler. Det første kapitlet er en presentasjon av forskjellige sider ved samlingen, slik som antall bøker, alder, bøker skrevet under sensur, oversettelser, spesielle innbindinger, bøker med illustrasjoner og til sist en kort samlingshistorikk.

I det andre kapitlet forsøker jeg å plassere de mest sentrale bøkene i samlingen inn i en historiografisk kontekst. Først skal jeg presentere en generell oversikt over engelsk historiografi fra 1500 til 1800, og deretter vil jeg plassere de mest kjente bøkene i samlingen inn i sine respektive trender og tradisjoner innenfor engelsk historiografi.

Ved å jevnføre bøkene i samlingen med det man vet om engelsk historiografi i denne perioden, vil jeg så forsøke å si noe om samlingen er representativ, eller om den har store huller.

Til slutt følger en alfabetisk liste over forfattere presentert i katalogen, med henvisning til løpenummer i katalogen, og videre henvisning til sidetall i den historiografiske innledningen hvis forfatteren er omtalt der.

2. Boksamlingen: Kommentarer

2.1. Beskrivelse av samlingen: Antall, alder, utgiversted og tema

Katalogen har 274 registrerte bøker ⁽⁵⁾, utgitt mellom 1521 til 1799. Hovedmassen av bøkene er fra 1700-tallet. Eksakt fordeling blir slik:

3 "Universitetsbiblioteket 1876-1991-1961" av Harald Tveterås, i: *Universitetet i Oslo 1911-1961*, Oslo, Universitetsforlaget, 1961. Se også "Universitetsbibliotekets kataloger, udlåns- og oppstillingssystem" av Kirsten Prytz, i: *Kort- og seddelkataloger ved Hovedbiblioteket, Universitetsbiblioteket i Oslo*, ved Anne M. Hasund Langballe, Oslo, Universitetsbiblioteket i Oslo, 1998, (UBO rapport; 1998:1).

4 Se mer om dette under kapittel 2.5. Samlingshistorikk.

5 Katalogen går til lpnr. 266, men det er 274 bøker i katalogen totalt. Dette er fordi det har kommet til bøker etter at nummerregistreringen ble gjort. Disse er satt inn i katalogen på rett sted, og påført et b-nummer.

1500-tallet: 5
1600-tallet: 107
1700-tallet 161

1 bok uten år, men trolig fra 1700-tallet.

Det kan være mange grunner til denne fordelingen. I utgangspunktet er det tilfeldig at samlingen har dette antallet bøker på hvert århundre. Det har sannsynligvis ikke vært foretatt noen bevisst samlingsoppbygging basert på utgiverår. Derimot avspeiler fordelingen det vi vet om internasjonal bokproduksjon i tidlig nytid. Antall trykte bøker øker jevnt fra 1500-tallet opp til opplysningstiden på 1700-tallet.

Samme undersøkelse som denne er gjort med bibliotekets beholdning av bøker skrevet om fransk historie opp til 1799. Fordelingen på de forskjellige århundrene er lik den engelske. Færrest bøker fra 1500-tallet og flest fra 1700-tallet.⁽⁶⁾

123 av bøkene er trykket og utgitt i England. De aller fleste i London (110), deretter Oxford (10), Blackburn, Cambridge og Portsmouth med 1 hver.

4 bøker er utgitt i Edinburgh.

1 bok trykket i USA: Hartford, (trolig i Connecticut)

63 bøker er trykket i Nederland, de fleste (33) i Amsterdam, deretter Haag (21), Antwerpen (2), Brügge (1), Leiden (5), Rotterdam (1).

4 er fra Sveits: Basel (1), Bern (1), "en Suisse" (1), Yverdon (1).

47 bøker er trykket i Det tysk-romerske rike: 10 i Frankfurt, deretter Leipzig (11), Hamburg (9), Berlin (2), Mainz (2), Köln (2), Karlsruhe (2), og Heidelberg, Nürnberg, Halle, Sulzbach, Prenzlau, Lemgo, Bresslau, Altona og Freiburg med 1 hver.

13 er trykket i Frankrike, Paris (11), Rouen (1) og Sorde (1).

7 bøker er trykket i Danmark: København (6) og Viborg (1).

Det er 12 bøker i katalogen uten opplysninger om trykkested. Forklaringer på dette kan søkes ved å se nærmere på hvorfor engelske forfattere utga bøker uten stedsangivelse eller hvorfor de fikk dem trykket i utlandet.

2.2. Bøker trykket og utgitt i utlandet skrevet av engelske forfattere

Over halvparten av bøkene (171) i katalogen er skrevet av engelskmenn eller briter, om vi tar med skottene David Hume og John Major. 3 av disse er fra 1500-tallet, 72 er fra 1600-tallet og 96 er fra 1700-tallet. Også her fordeler bøkene seg på samme måte som det totale antallet.

6 Upublisert materiale.

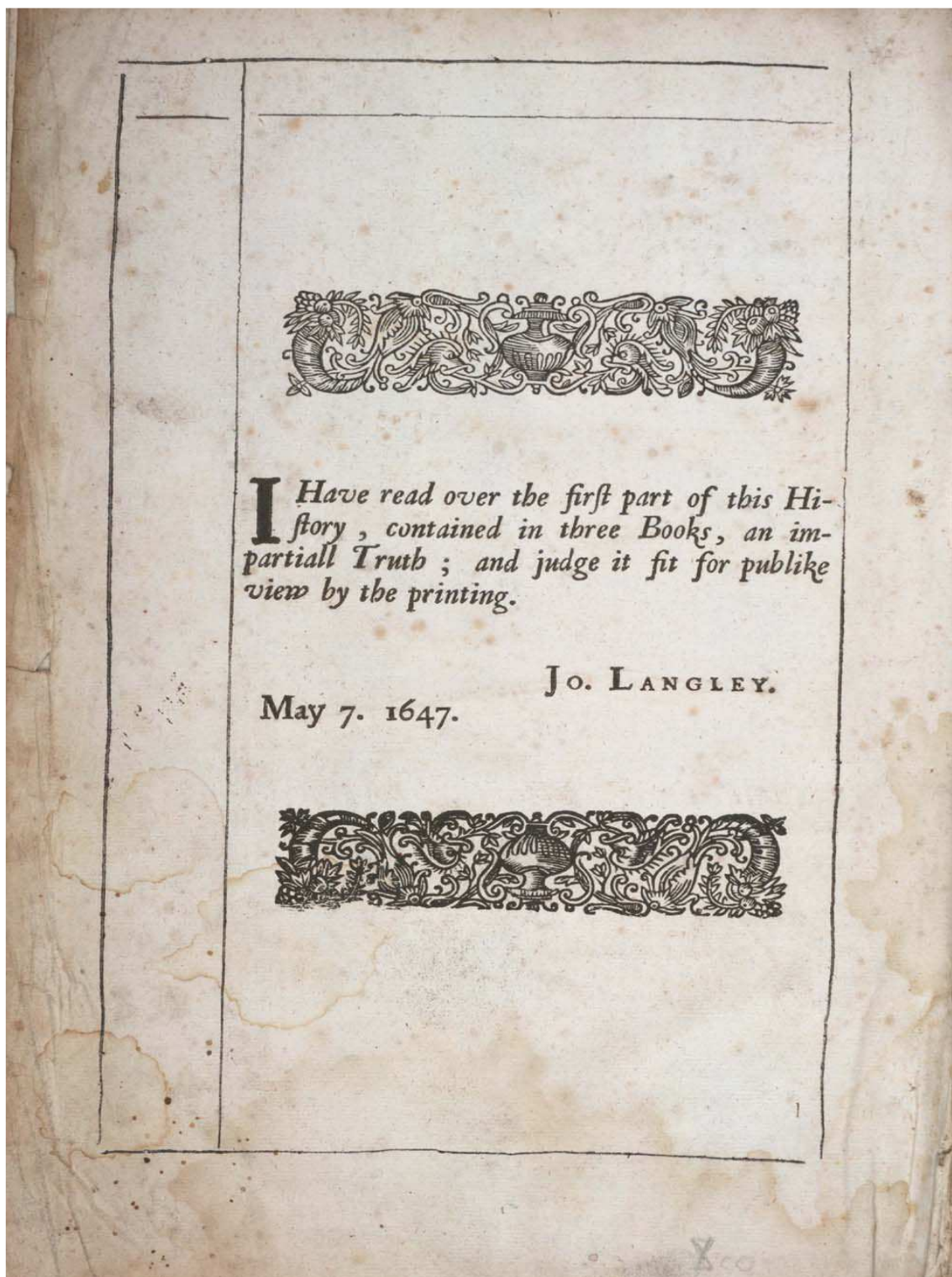
54 av disse 171 bøkene er derimot utgitt og trykket i utlandet, ikke i England. Det kan være en rekke grunner til dette. På 1600-tallet var utgifter til trykking, særlig i Nederland, langt lavere enn i England. Videre ble en del engelske historiebøker oversatt til andre språk, for eksempel tysk og fransk, og utgitt på kontinentet for det lesende publikum der. Sist, men ikke minst, kan publisering av bøker i utlandet, eller trykking av bøker uten stedsangivelse skyldes boksensuren i England på 1500- og 1600-tallet.

På 1500- og 1600-tallet ble bokproduksjonen regulert av myndighetene. Kongen eller dronningen (i dette tilfellet Mary I og Elizabeth I) søkte å regulere og kontrollere bokproduksjonen gjennom restriksjoner, monopoler og privilegier.

Da Henrik VIII brøt med den katolske kirke, overtok han kirkens rett til å sensurere bøker. I 1538 kom en proklamasjon som gjorde det nødvendig å få lisens fra The Privy Council for å kunne trykke eller distribuere bøker. I 1557 fikk det såkalte *Stationers' Company* (laug av bokbindere og papirhandlere etablert i 1403) monopol på å sensurere og utgi bøker på vegne av kongen. De fikk rett til å inspisere trykkerier og å ødelegge eller beslaglegge uønskede trykksaker. Dette for å beskytte sitt eget monopol, men også for å utføre mandatet gitt av kongen. Bare de som var medlemmer av lauset, eller som på annen måte hadde oppnådd spesielle privilegier, kunne trykke bøker for salg i kongedømmet.

I kampen for å hindre produksjon av uønsket litteratur, ble det i 1586 bestemt at all trykking skulle foregå i London, samtidig som man reduserte antall presser der. De eneste som fikk trykke bøker utenfor London, var universitetstrykkeriene i Cambridge og Oxford, og i 1662 fikk også byen York en presse.

Boksensur og den posisjon Stationers' Company hadde fått, bidro til å hindre fri vekst i det engelske bokmarkedet på 1600-tallet. Sensuren på 1600-tallet var bl.a. en konsekvens av de turbulente politiske stridighetene i landet, som borgerkrigene (1642-1649), Cromwells puritanske styre (1649-1660) og restaurasjonen (1660-). Den strenge sensuren førte til ulovlig import av bøker fra utlandet og hemmelig boktrykking i England. En løsning var også å få sitt verk publisert i utlandet, kanskje også anonymt.

Bilde 1. Side hentet fra *The History of the Parliament of England* av Thomas May, 1647. Dette viser at boken har vært sensurert og godkjent for trykking av The Stationers' company av Jo. Langley.

Nederland var et fristed for trykking av all slags litteratur som var forbudt å trykke i både England og i Frankrike. Voltaire fikk mange av sine verk utgitt og trykket i Nederland. Mange kjente og store forlag, som for eksempel Elzevier og Bleau, slo seg til her. 65 av bøkene i samlingen er trykket i Nederland, mens kun fire bøker i samlingen er på nederlandsk.

En av samlingens eldste bøker, som er skrevet av en engelskmann, har ikke stedsangivelse for trykking. Dette er jesuitten **Robert Parsons'** bok fra 1593: *Elizabethae Reginae Angliae edictum: promulgatum Londini 29. Nouemb. Anni M.D. XCI.*(7), et katolsk forsvarsskrift rettet mot dronning Elizabeth I.

Parsons var engelsk katolikk som pga. sin katolske tro ble utvist fra universitetet i Oxford hvor han studerte. Han dro deretter til Roma i 1575 hvor han sluttet seg til jesuittene, og i 1580 dro han tilbake til England, hvor han i hemmelighet organiserte katolikkenes motstand mot dronningen. Han holdt prekener, skrev religiøse bøker og pamfletter, og satte opp en hemmelig trykkpresse. Etter hvert ble noen av hans medhjelpere arrestert, og han flyktet til kontinentet hvor han fortsatte arbeidet. Han slo seg ned i Spania i 1588, hvor han prøvde å overtale kong Phillip II til å innvadere England enda en gang. Parsons var overbevist om at bare ved militær hjelp fra de katolske stormaktene kunne katolisismen bli gjeninnført i England.

Som svar på disse planene, og spesielt rettet mot katolikkene i England, kunngjorde dronning Elisabeth en proklamasjon 29. november 1591, hvor hun blant annet nevnte spesielt ”a schoolman named Parsons, arrogating to himself the name of the catholic king’s confessor” (dvs. Phillip II av Spania).(8) Parsons forsvarte seg mot dronningens proklamasjon under pseudonymet ”Philopater” i den nevnte bok som bare er oppkalt etter dronningens proklamasjon *Elizabethae Reginae Angliae edictum: promulgatum Londini 29. Nouemb. Anni M.D. XCI.* Utgiversted av den latinske utgaven som finnes i samlingen er ukjent. HKI oppgir Roma som mulig trykketted, og er påført tittelen i skarpe klammer (se bilde 2).

Boken kom ut flere steder i Europa dette året, og finnes både på tysk og fransk, utgitt i Ingolstadt og i Lyon.(9) Samlingen har bare den latinske utgaven.

Parsons skrifter ble forbudt lesing i England. Én av hans bøker, *The Conference about the Succession to the Crown of England* (1594), ble brendt to ganger, først i 1594 og siden i 1683. Trykkeren av 1594-utgaven ble hengt, og siden partert.

7 Se lprnr. 205.

8 Dette utdraget fra proklamasjonen er hentet fra en artikkel om Robert Parsons i *Dictionary of national biography*, London 1885-1901.

9 Kilde: OPAC, FirstSearch

ELIZABETHÆ
REGINAE
ANGLIÆ
EDICTVM

*Promulgatum Londini 29. Nouemb.
Anni M. D. XCI.*

ANDREAE PHILOPA-
TRI AD IDEM EDICTVM
RESPONSIO.

Robert Parsons

EXCVSVM.
Anno M, D. XCIII.

[Roma?]

Bilde 2. *Elizabethae reginae Angliae edictum: promulgatum Londini 29. Nouemb. Anni M.D.XCI. Andreae Philopatri ad idem edictum responsio*, av Robert Parsons. Forsiden viser trykkerens emblem. I HK I er Roma oppført som mulig trykkested, og påskrevet tittelsiden i skarpe klammer. Videre er pseudonymet Andrea Philopater avslørt som Robert Parsons.

Av de 54 bøkene som er utgitt i utlandet, er 27 (omtrent halvparten) fra perioden 1642-1714, en periode i engelsk historie som var sterkt preget av dikotomien mellom tilhengere av

eneveldig kongemakt og tilhengere av større makt til parlamentet. Under Cromwells styre måtte rojalister være varsomme med å fremme sine synspunkter, eventuelt få sine verker publisert i utlandet. Etter gjeninnsettelsen av kongen i 1660 (restaurasjonen) var det tilhengere av økt makt til parlamentet, ikke minst de radikale republikanerne, som fikk innskrenket ytringsfrihet.

Samlingen inneholder flere eksempler på slike tilfeller.⁽¹⁰⁾ **Claude De Saumaise**, professor ved Universitetet i Leiden, kritiserte sterkt henrettelsen av Charles I i 1649 og skrev et forsvar for kongen i skriftet *Defensio regia pro Carolo I*. Samlingen har tre utgaver fra henholdsvis 1649, 1652 og 1660.⁽¹¹⁾ I utgavene fra 1649 og 1652 er det ikke oppgitt utgiversted, bare opplysninger om at de er trykket på ”kongens bekostning” (*Sumptibus Regiis*), dvs. Charles Is sønn, Charles som levde i eksil. Bøkene er trolig ikke trykket i England pga. sensuren under Cromwells styre på denne tiden. De kan være trykket i Nederland.⁽¹²⁾ Et posthumt verk av samme forfatter kom ut i 1660, etter restaurasjonen, og derfor utgitt fritt i London.

John Rowland skrev også et forsvarsskrift for kongemakten i 1650-årene. Dette verket var rettet mot John Milton, som tidligere hadde forsvart henrettelsen av kong Charles I i 1649. Milton var for økt makt til parlamentet, og støttet Cromwells styre. Boken av John Rowland som finnes i samlingen er fra 1652 og trykket og utgitt i Antwerpen trolig på grunn av sensuren i England på denne tiden: *Pro rege et populo anglicano apologia, contra Johannis Polypragmatici, (alias Miltoni Angli) defensionem destructivam, regis & populi anglicani*.⁽¹³⁾ Miltons arbeider kunne derimot fritt utgis i England under Cromwells styre.

I løpet av de turbulente tidene på 1600-tallet ble lov om sensur fornyet fra tid til annen, men i 1694 utløp loven, og den ble ikke fornyet. Myndighetene var utover på 1700-tallet bare opptatt av å stoppe bøker som var alvorlig eller fundamentalt opprørske, og man gikk bort fra å forhåndssensurere bøker slik som Stationer's Company hadde forsøkt. Det ble også tillatt å opprette boktrykkerier i flere byer. Det eksisterte fortsatt en sensur etter 1694, men den var mer pragmatisk og eklektisk enn den hadde vært tidligere. Utover på 1700-tallet var det kun ca. 1 % av alle tidsskrifter, aviser og bøker som ble sensurert.

En rekke bøker i katalogen er oversatt fra engelsk til andre språk, både fra 1600-tallet og 1700-tallet. Her skal det kun pekes på noen av dem. Disse bøkene dreier seg om hendelsene rundt henrettelsen av kong Charles I i 1649, og viser hvor fort nyheten spredte seg til Europa blant annet via disse oversatte bøkene.

En av disse er *Eikon Basilike: vel Imago regis Caroli: in illis suis et solitudine*.⁽¹⁴⁾ Dette er en samling bønner og tanker nedskrevet av kong Charles I i tiden før hans arrestasjon og henrettelse i London 1649. Det var kongens hoffprest **John Gauden** som redigerte manuskriptene og fikk dem publisert. Boken ble straks meget populær og etterspurt av

10 Se mer om dette i kapittel 3.2.2.1.

11 Se lpr. 229, 230 og 231

12 Andre utgaver fra samme år er trykket i Leiden. Kilde: OPAC og Johan Ellefsen: ”Pierre Marteau og andre fiktive trykkeangivelser” i: *Nordisk tidskrift för bok- och bibliotäksväsen*, nr. 81 (1994), s. 126-127.

13 Se lpr. 227

14 Se lpr. 78. Latinsk oversettelse av den engelske originalen trykket i 1648: *The portraiture of his sacred majesty King Charles I in his solitudes and sufferings*. Mer omtale av denne boken står på s. XXXI i kapittel 3.2.2.1.

Kongetro som sørget over sin henrettede konge. Samlingen har tre oversatte eksemplarer, ett på fransk⁽¹⁵⁾ og to på dansk.⁽¹⁶⁾ Alle tre er fra samme år som latinutgaven fra 1649.

Det var ikke uvanlig at danske, og også norske bokhandlere, reise ned til de store bokmarkedene på kontinentet, særlig til Frankfurt, og tok med seg aktuelle bøker hjem for salg, eventuelt oversettelse og trykking. Nyheter om store begivenheter spredte seg fort, og ble en etterspurt vare.⁽¹⁷⁾

Det har ikke lyktes å finne ut hvem som oversatte *Eikon Basilike* til dansk. Oversetteren har i forordet til boken gjort det klart for leseren at det ikke alltid har vært like lett å oversette den engelske teksten til dansk. Det heter:

”*Gunstige Læser*

Jeg offererer dig denne Bog paa vores Møderne Sprog aff Engelske udsat hvilken udi begyndelsen dig vel forrekomme skal noget myrckt udi stilen oc derfor vanskelig at forstaa eftersom derudi findis nogle phrases oc maader at tale met som ellers udi vores Sprog ere usedvanelige oc ubrugelige....”⁽¹⁸⁾

Vi vet at en liknende bok om den engelske borgerkrig ble oversatt til dansk og utgitt av Jørgen Jørgensen Holst i København etter en engelsk original. Hva som er den engelske originalen er diskutert og jeg skal ikke komme inn på det her. Samlingen har tre oversettelser, to på dansk⁽¹⁹⁾, én på nederlandsk⁽²⁰⁾ og én på tysk.⁽²¹⁾

Den danske tittelen lyder slik:

Engelske memorial til en evig Almindelse. Om kong Carls den I. aff store Britannien, Frankrig oc Irrland etc. Affkomst, fødsel, leffnet oc Død. Aff en Engelske Copia udsat paa hollansk, oc nu efter Begiering igien aff Hollandsk udsat paa Danske. Prentet i København, anno 1649. Altså, skal vi tro årstallet, samme år som kongens henrettelse. Samme år utkom en liknende tittel kalt *En Fuldkommeligere engelske memorial*.⁽²²⁾ Dette er en noe utvidet versjon av den først nevnte (se bilde 3).

Vi vet noe om Jørgen Jørgensen Holst, som utga *En fuldkomligere engelske memorial*. Han ble i 1642 bokbinder og bokhandler, også kalt bokfører, ved universitetet i København. I 1644 var han forpliktet til ”at forhøre seg om hver uge, hva som trykkes her i Byen og derpå samle Exemplaria til at indlægge på bibliotheket”. Som forlegger spesialiserte han seg på utgivelser av forordninger og lovbøker, og hadde leveranser av bøker til regjeringskontorer. Han leverte også bøker til Christian IVs bibliotek.

Ved siden av dette var han også svært ivrig utgiver av bøker om samtidens begivenheter og nyhetsblader. Han har bl.a. oversatt fra tysk til dansk og bekostet trykkingen av en bok som

15 Se l.pnr. 81

16 Se l.pnr. 79 og 80

17 Jostein Fet: *Lesande bønder, litterær kultur i norske allmugesamfunn før 1840*. Oslo, Universitetsforlaget, 1995.

18 Se l.pnr. 79 og 80.

19 Se l.pnr. 85 og 93

20 Se l.pnr. 82

21 Se l.pnr. 83

22 Se l.pnr. 93

beskriver prins Christians (1607-1647) bryllup med den saksiske prinsesse Magdalene Sybille (1617-1668) i år 1634, kalt *Triumhus nupitalis Danicus*.⁽²³⁾

I tråd med dette var det ikke unaturlig at han utga en dansk oversettelse av en bok som var mye lest og sikkert sterkt etterspurt ellers i Europa, som *En fuldkomligere engelske memorial*.

Bilde 3. Tittelbladet fra *En fuldkomligere engelske memorial*, fra 1649. Bildet viser henrettelsen av kong Charles I utenfor Whitehall januar 1649.

23 Nyrop, Camillus, *Bidrag til den danske Boghandels Historie*. København, Gyldendal, 1870.

At etterspurt litteratur spredte seg raskt til andre land ser vi eksempel på med det allerede omtalte forsvarsverket for den henrettede kong Charles, *Defensio regia pro Carolo I* av de Saumaise fra 1649.(24) Eksemplaret i samlingen er innkjøpt i København i 1650. På siden til venstre for tittelbladet har den nye eieren skrevet ” Hafnia 26 Aprilis 1650”. Se bilde nr. 4.

Bilde 4. På siden til venstre for tittelbladet av *Defensio regia pro Carolo I*, står det skrevet for hånd ”Hafniæ 26 Aprilis 1650”. Boken ble altså kjøpt i København året etter utgivelsen i 1649.

2.3. Utenlandske forfattere som skriver om engelsk historie

Av 274 bøker er 97 skrevet av utlendinger. 41 er skrevet av franskmenn eller av ukjent forfatter på fransk, 24 av tyskere eller ukjent forfatter på tysk, 6 på nederlandsk, 4 på dansk, og 1 redigert og oversatt til engelsk av den islandske antikvaren Grímur Jónsson Thorkelín.

Hvorfor så mange titler på fransk? Fransk var for det første det ledende internasjonale språket, ved siden av latin, i tidlig nytid. Å drive studier i historie var også bedre tilrettelagt på kontinentet, særlig i Frankrike, spesielt når det gjaldt tilgang på kilder og arkiver. British Museum ble ikke åpnet før i 1759, og det fantes ingen tilsvarende institusjon som Academie des Inscriptions, etablert av Louis XIV for å fremme historiske studier og for å bevare og ta vare på historiske levninger. I England fantes heller ikke den kildekritiske kunnskap og innsikt i diplomer som benediktinerordenen hadde i Frankrike, representert med Jean Mabillon (1632-1707, grunnlegger av diplomatikken) og andre benediktinermunker ved klosteret Saint-Germain-des-Prés i Paris.

24 Se lprn. 229

Ellers er det interessant å nevne de bøkene i samlingen som er skrevet av danske forfattere om engelsk historie. Som nevnt over ble en rekke bøker om Charles Is skjebne oversatt til dansk. Noen danske forfattere skrev også selv om denne hendelsen, og samlingen har et slikt eksemplar av **Hans Pontoppidan** (1730-1802), sogneprest bl.a. i Dalby og Tureby, kalt *Crimen laesae et caesae majestatis, eller troværdig og ynkværdig Beskrivelse om det bekiendte Engelske Parties store Forgribelse, ved at lade hugge Hovedet af deres eget Lands hoved og herre Kong Carl Stuart den Første, af de tilforladeligste beretninger, sammendraget ved Hans Pontoppidan*. Utgitt i København i 1768.(25)

I samlingen finnes en avhandling av **Nicolaus von Haven** (1709-1777), dansk språkforsker. Han ble Cand.theol. i 1734 og professor i gresk i 1757. Han er mest berømt for å ha utgitt et ortografisk leksikon, som det ble en del debatter og skriverier om. Samlingen har en historisk avhandling av ham, avlagt ved Københavns universitet i 1745: *Specimen dissertationis historico-criticae de Anglo-Saxonibus c: Danis & Holsatis ... publice tuebitur Nicolaus van Haven ... spartam respondentis ornante Christophoro Gottschalch ... ad d. XIX. Junii Hafniae, Typis Christoph. Georg Glasingii*.(26)

For å trekke frem det nordiske i samlingen nevnes til slutt en kildesamling utgitt av den islandske antikvaren **Grímur Jónsson Thorkelin** (1752-1829), *Fragments of English and Irish history in the ninth and tenth century translated from the original Icelandic, and illustrated with some notes by Grimr Johnson Thorkelin*, utgitt i London 1788.(27) Denne utgivelsen kan sees i relasjon til hans reise til Storbritannia og Irland i 1786 for å studere nordiske oldtidsminnesmerker. Thorkelein hadde tidligere utgitt flere kildesamlinger i Danmark.

2.4. Spesielle bøker i samlingen: Bøker fra 1500-tallet, bøker med håndskrifter i innbindingen, og bøker med illustrasjoner

Samlingen har noen spesielle bøker det er verdt å si noe mer om. Disse bøkene danner tre grupper: De eldste bøkene fra 1500-tallet, bøker hvor det er brukt håndskrifter i innbindingen, og illustrerte bøker. I sistnevnte gruppe kan nevnes illustrasjoner av gjenstander i antikvariske verk, kart, sjøslag, seilskuter, illustrasjoner av kjente illustratører og illustrasjoner av viktige politiske, samtidige begivenheter.

Bøker fra 1500-tallet

Det finnes fem bøker fra 1500-tallet i samlingen. Her skal nevnes én av dem. Det er: *Rerum Britannicarum, id est Angliae, Scotiae, vicinarumque insularum ac regionum: scriptores vetustiores ac praeipui*, fra 1587.(28) Den består av en samling tekster fra en rekke krønikerskrivere som Bede, Geoffrey of Monmouth, Gildas, William of Newburgh, Jean Froissart og Ludovico Pontico Virunio.

25 Se lppnr. 210

26 Se lppnr. 107

27 Se lppnr. 249

28 Se lppnr. 225

Denne boken er både trykket og redigert av samme person, **Hieronymus Commelinus** (1550-1597). Commelinus var protestant og virket i Heidelberg som på denne tiden var et protestantisk sentrum og tiltrakk seg mange protestantiske lærde.⁽²⁹⁾

Boken er ca. 32 cm lang, den er bundet inn i skinn med blindtyper, og er på 580 sider. Det finnes flere feil i pagineringen, blant annet er sidene nr. 349 til 352 ikke brukt. På s. 2 finnes et ex libris som viser kun et våpenmerke, ikke noe navn. Dette må stamme fra en tidligere eier. Tidligere eiere og brukere har også streket under viktige avsnitt og ord med blekk, og enkelte steder også skrevet kommentarer til teksten i marginen. Teksten har kustoder, dvs. ord eller stavelse som er satt i margin nederst til høyre på hver side og som inneholder begynnelsen av teksten til neste side. Dette var ikke gjort for å gjøre teksten lettere å lese, men for å lette arbeidet til bokbinderen slik at han enkelt kunne legge arkene i riktig rekkefølge, hefte dem og henge dem inn i en perm.

Det var ikke uvanlig at de tidligste trykkerne tok initiativ til å trykke bøker og redigere tekster selv. Først ut på 1600-tallet oppstod det et skille mellom trykker og forlegger, og etter hvert også bokhandler. De første trykkerne var derfor skolerte, det var en selvfølge at de kunne lese og skrive, ikke bare på sitt eget morsmål, men også de klassiske språk. For øvrig måtte de kjenne til det lesende publikums smak og interesser.

De første bøkene som ble trykket så noe annerledes ut enn det vi er vant med i dag. Bokens forfatter ble sjelden nevnt, likeså årstall og sted for trykking. Noen av de tidlige trykkerne lagde imidlertid egne avsnitt, kalt kolofoner, ved slutten av en tekst (bakerst i boken), hvor de oppga sine navn og noen ganger sted og tid for trykking av teksten. Det tok mange år før det ble vanlig å ta i bruk en egen side foran i boken for slike opplysninger. På Commelinus' tid var det blitt vanlig med forsider. Commelinus' bok har en egen forside med store bokstaver for hovedtittelen. På samme side, nederst, står trykkeriets emblem, samt opplysning om trykkested (Heidelberg) og år.

Rundt år 1500 fantes det to trykktyper, den gotiske (fraktur) og den romanske. Disse skrifttypene ble brukt avhengig av hva slags tekst man skulle trykke. For administrative formål, lærde tekster, både religiøse, filosofiske eller juridiske, brukte man fraktur. Likeså for diverse letteste tekster på morsmålet. Utgivelser av de latinske klassikerne og av humanistene ble derimot trykket med romanske typer. Men utover på 1500-tallet, ble den trykte skriftformen mer ensartet for alle typer tekster, både på latin og på morsmålet, og det var den romanske skriftformen som ble den vanligste både i Italia, Spania, deler av Sveits, Frankrike og England. Derfor er alle bøkene i samlingen som er trykket i England, trykket med romanske typer. I de germanske områdene derimot, i Tyskland, Østerrike, Nederland og Skandinavia, ble fraktur vanlig. Bøker i samlingen fra disse landene er trykket med fraktur. Latinske tekster ble derimot fortsatt trykket med romanske typer i Tyskland. Commelinus' bok er trykket med romanske typer fordi boken er på latin.

Håndskrifter i innbindingen

Å binde inn bøker var i tidlig nytid og langt ut på 1800-tallet et eget håndverk, atskilt fra selve trykkevirksomheten, slik det også var før boktrykkekunsten ble oppfunnet. Ved klostrene og

²⁹ Port, Wilhelm, *Hieronymus Commelinus 1550-1597 : Leben und Werk eines Heidelberger Drucker-Verlegers*, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1938. - XII, 156 s. (Sammlung Bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten; 47)

de profesjonelle skriveverkstedene skrev man bøkene, og fikk dem siden budnet inn hos en bokbinder.

Det var ikke uvanlig at bokbindere i tidlig nytid benyttet pergamentblader fra kasserte, gamle håndskrevne bøker eller arkiver til innbinding av nye bøker. Pergamentbladene ble brukt som forsterkning i forsats, omslag og overtrekk. Dette var materiale som egnet seg godt til formålet, og som kunne kjøpes for en billig penge. Manuskriptene kunne for eksempel stamme fra klosterbibliotek som var blitt plyndret og oppløst ved innføringen av reformasjonen på 1500-tallet, særlig i England, eller under religionskrigene på Kontinentet på 1600-tallet.

Det finnes beretninger om hvordan innholdet i de raserte klosterbibliotekene i England ikke bare sporløst forsvant, men også hvordan de ble direkte ødelagt eller solgt. Den engelske antikvaren biskop John Bale (1495-1563) skrev følgende til sin venn, John Leland (1506-1552) i 1549 om skjebnen til enkelte klosterbibliotek:

"...a great number of them which purchased those superstitious mansions [dvs. klostrene] , reserved of those library books, some to serve their jakes, some to scour their candlesticks, and some to rub their boots. Some they sold to the grocers and soap sellers, and some they sent oversea to the bookbinders, not in small numbers, but at times whole ships full, to the wondering of the foreign nations".(30)

Manuskriptene ble altså brukt til alt fra pusseskinn og klær, til bokinnbinding.

Man kunne også bruke papir som forsterkning i innbindingen. Å bruke papirrester etter trykkproduksjonen til slikt var vanlig helt tilbake til de første inkunablene. På denne måten har man funnet rester etter inkunabler i senere inkunabler. Også flygeblad, plakater, avlatsbrev og kalendere ble brukt som forsterkning i innbindingene av de første trykte bøkene.(31)

Fragmenter i innbindinger kan si noe om hva slags arkivmateriale som ikke lenger ble ansett som viktig på den tiden manuskriptet ble ødelagt, og det sier noe om hva slags materiale som hadde mistet sin betydning av politiske eller administrative årsaker. Et eksempel på dette er funn av pavelige buller i engelske innbindinger etter innføringen av reformasjonen i England. I 1536 ble det bestemt at pavelige buller skulle brennes.

Fragmenter fra slike buller, brev og regnskapsmateriale kan også si noe om hvor boken ble bundet inn siden slikt arkivmateriale som oftest trolig ikke ble fraktet langt bort fra arkivskaper.

Slike undersøkelser er bl.a. gjort av den engelske bokhistorikeren Neil Ker. Han har sammenliknet en bibliotekskatalog fra 1400-tallet fra St. Augustines Abbey i Canterbury med de bøkene som fortsatt finnes i biblioteket, og som altså hadde overlevd reformasjonen. Han fant ut at historiske, patrisiske (studier av kirkefedrene) og bibelske manuskripter, særlig de

30 Fussner, F. Smith: *The historical revolution. English historical writing and thought 1580-1640*, s. 23. London, New York, 1962.

31 I paleotypisamlingen ved Nasjonalbiblioteket er det funnet et avlatsbrev og en kalender (begge trykket på papir) i perm og forsats i et par inkunabler. Se L Amundsen *Katalog over Universitetsbibliotekets paleotypisamling*, Oslo 1926, s. XXI.

fra 1100- og 1200-tallet, hadde overlevd reformasjonen, mens manuskripter om skolastisk teologi og filosofi, og lovbøker fra senmiddelalderen ble kassert, og trolig gitt til bokbindere.

Den vedvarende og lange bokproduksjonen i universitetsbyen Oxford danner også et godt utgangspunkt for slike studier. Ker har studert rester av håndskrifter som er funnet i bøker bundet inn i Oxford på 1500- og begynnelsen av 1600-tallet. Basert på over 2000 fragmenter fra innbindinger i bøker som er datert, og som det er mulig å føre tilbake til et bestemt innbindingsverksted, viser Ker at bøker om kanonisk rett og sivile lovbøker ble gitt til bokbindere og ødelagt mellom 1490 og 1540. Dette skyldes trolig at collegebibliotekene fikk nye trykte utgaver og kasserte de gamle. Liturgiske manuskripter fikk samme skjebne etter 1540. Bruk av manuskripter fra middelalder avtar i Oxfordinnbindinger etter 1570.⁽³²⁾

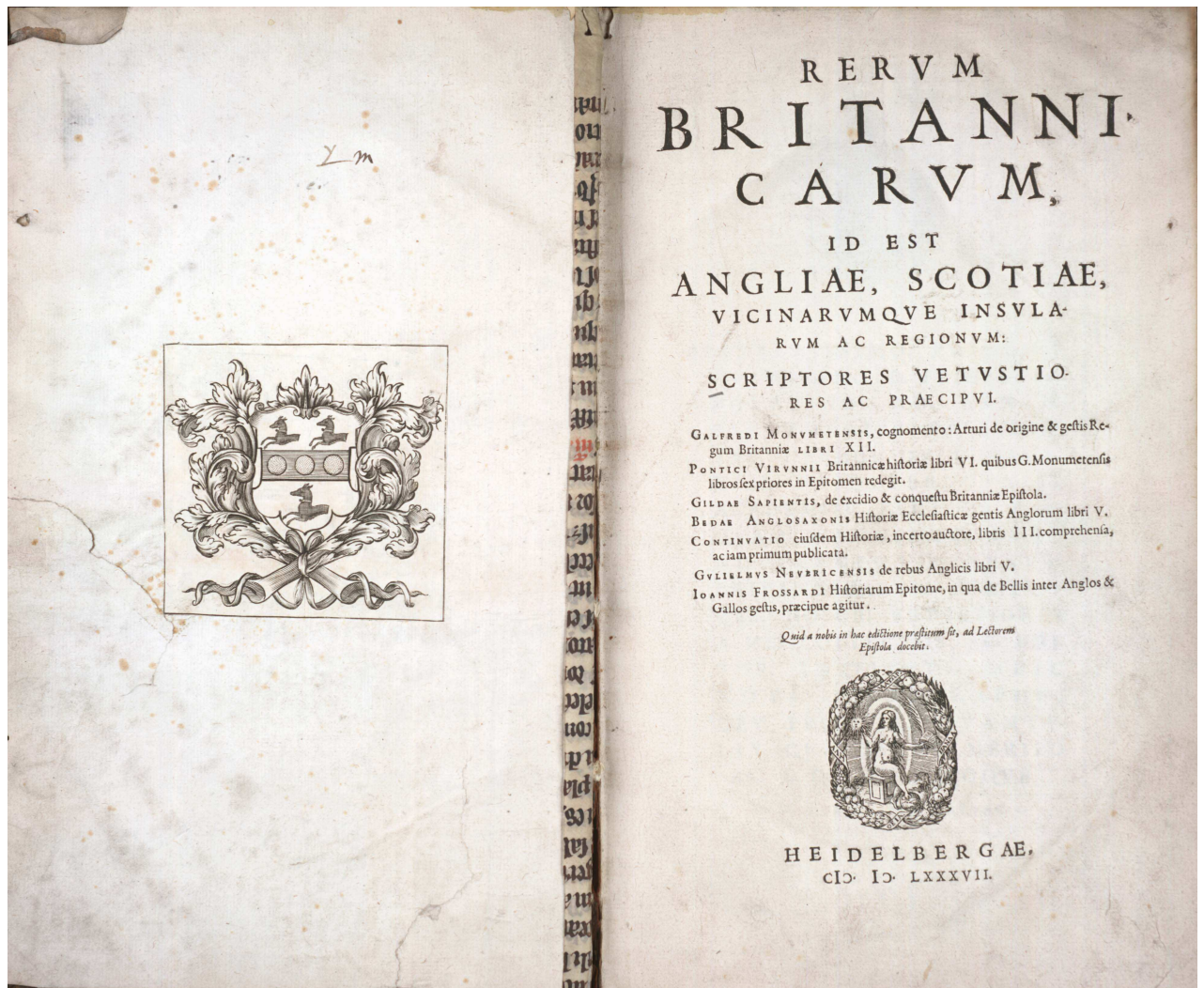
Det er ikke funnet manuskripter i de bøkene i samlingen som er trykket i Oxford. Elleve bøker i samlingen er trykket i Oxford, den eldste fra 1681.

I England på 1600-tallet finner man ikke så ofte eksempler på manuskripter brukt til innbinding av hele bøker, men mest kuttet opp i strimler og limt inn som forsterkninger i bøkens rygg. Slik er det også med de bøkene i samlingen som kort skal presenteres her.

Samlingen har tre bøker hvor det er brukt pergamentblader som forsterkning i bokens rygg. Dette er blant annet den allerede omtalte boken til Hieronymus Commelinus fra 1587: *Rerum Britannicarum, id est Angliae, Scotiae, vicinarumque insularum ac regionum scriptores vetustiores ac praecipui*.

Mellom side 2 og 3 stikker det frem et håndskrift som er brukt til å forsterke bokens rygg i innbindingen. Det er ikke mye av håndskriftet som synes, ca. en cm. Bokstavene er store, gotiske skrevet med sort blekk, noen få bokstaver med rødt. Dette er ikke skriblerier, men pent og nøye skrevet på rette linjer. Materialet er stivt, og er trolig pergament, og det skiller seg ut fra det tynne papiret boken er trykket på. Det er skrift på begge sider av håndskriftet som kanskje stammer fra en håndskrevet bok. Manuskriptet stikker også frem på nest siste side, og viser ca. en cm. av teksten (se bilde 5).

32 Watson, Rowan: "Medieval manuscript fragments" i: *Archives: the journal of the British Records Association*, årg. 13 (1977), nr.58, s. 61-73.

Bilde 5. Tittelbladet fra Hieronymus Commelinus' bok fra 1587: *Rerum Britannicarum, id est Angliae, Scotiae, vicinarumque insularum ac regionum scriptores vetustiores ac praecipui*. Man kan klart se det håndskrevne manuskriptet i pergament som er brukt som forsterkning i bokens rygg.

Håndskrift til forsterkning av innbindingen i bokens rygg er også funnet i en bok av Samuel Daniel, *The collection of the history of England*. London, 1626.(33)

Håndskriftet er knapt synlig, og det er ikke av samme type som i Commelinus bok. Skriften er liten og tynn, og det er brukt lyst brunt blekk. Bak arket som er limt på innsiden av permen kan man så vidt skimpe bokstavene igjennom det tynne papiret. Til forskjell fra manuskriptet i Commelinus bok kan det tyde på at dette kan stamme fra et løst dokument, og ikke fra en bok, kanskje en slags kladd. Materialet er trolig pergament, og det er mye stivere enn det tynne papiret boken er trykket på.

Boken er bundet inn i skinn, med blindtrykk. Navnet på forfatteren og kortversjonen av tittelen er preget inn i ryggen.

Deler av et manuskript brukt som forsterkning i bokrygg er også funnet i John Weevers *Ancient funerall monuments with in the united monarchie of Great Britaine, Ireland, and the islands adjacent, with the dissolued monasteries therein contained...* London, 1631.³⁴

Her er skriften tydelig med klare, sorte bokstaver, og materialet er trolig papir.

Siste eksempel som skal nevnes her, er *The compleat ambassador...* redigert av Dudley Digges, fra 1655.⁽³⁵⁾ Her er også manuskriptet brukt som forsterkning i ryggen, og teksten er skrevet med brunt blekk på engelsk.

Bøker med illustrasjoner

35 av bøkene i samlingen er illustrerte, alt fra rikt illustrerte forsider, til bøker med flere illustrasjoner gjennom teksten.

De første trykte bøkene ble illustrert, slik som de håndskrevne hadde blitt tidligere, for hånd med illuminasjoner og miniatyrer. Etter hvert som bokproduksjonen økte utover på 1500-tallet, måtte også fremstillingen av illustrasjonene mekaniseres, og løsningen ble tresnittet (xylografi). Bilder med tresnitt hadde eksistert siden 1300-tallet, og ved hjelp av utskjæringer i blokker av tre, kunne man lett trykke flere eksemplarer av et bilde og etter hvert klarte man å trykke en tekst og et tresnitt på samme side samtidig. Meningen med illustrasjonen var først og fremst å fremheve innholdet i teksten, illustrasjonen i seg selv var ikke ment å være et kunstverk, det var tekstens innhold som var det primære. Illustrasjonen hadde kun en praktisk funksjon. Figurene var enkle, da det var vanskelig å få til presise linjer, lys eller skyggeeffekter.

Sent på 1500-tallet går man over til å bruke kobberstikk i bokillustrasjonene. Med kobberstikket kunne man oppnå mer presise, finere og detaljerte linjer. Kobberstikket egnet seg også bedre til å illustrere arkitektur og ansikter, og bokillustrasjoner trykket i tre ble mer og mer uvanlig. Det var imidlertid ikke like lett teknisk å trykke en illustrasjon i kobber samtidig med en tekst, derfor ble ikke bøkene så gjennomgående illustrert som med tresnittet. Nå ble bare enkelte sider illustrert adskilt fra teksten, ofte bare med en forsideillustrasjon. Kobberstikket fordyret bokproduksjonen, særlig i de økonomiske nedgangstidene på 1600-tallet.

Tross dette, var kobberstikket et viktig informasjonsmedium, både som illustrasjoner i bøker, og som løse enkeltprodukter. Illustrasjonene dokumenterte viktige begivenheter og hendelser i samtiden, trykket i mangfoldige eksemplarer. Det kan på mange måter sammenliknes med dagens fotografi.

Kobberstikket som bokillustrasjon var også vanlig på 1700-tallet. Teknikken ble forbedret, og bedre økonomiske tider førte til at bokkvaliteten kunne høynes med ytterligere illustrasjoner av høy kvalitet. Samtidig oppstod det et marked for luksusbøker etterspurt av aristokratiet og velstående borgere som ønsket å vise sin status med eget bibliotek.

³⁴ Se l.pnr. 263

³⁵ Se l.pnr. 62

Kobberstikket egnet seg også godt til å illustrere opplysningstidens vitenskap, teknikk og oppfinnelser, og ble viktig for å forstå teksten. Kobberstikk ble blant annet flittig benyttet i *Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*.

På bakgrunn av det som er nevnt her, kan det være verdt å trekke frem noen av de illustrerte bøkene i samlingen.

Som nevnt var kobberstikket et viktig informasjonsmedium på 1600-tallet. Stikkene kunne illustrerte viktige samtidige begivenheter og hendelser. Én av bøkene i samlingen som er rikt illustrert er en reisebeskrivelse og nyhetsreportasje om kong Charles II's reise til Nederland fra 25. mai til 2. juni 1660, utgitt samme år. Den beskriver de festiviteter og evenementer som ble holdt til ære for kongen. I følge innledningen er beretningen basert på statsakter og beretninger fra øyenvitner, og den ble utgitt på fransk og nederlandsk, og også oversatt til engelsk. Den franske utgaven i samlingen er: *Relation en forme de journal, du voyage et séjour, que le serenissime et tres-puissant prince Charles II, roy de la Grand' Bretagne, & c. a fait en Hollande, depuis le 25. may, jusques au 2 juin 1660*, utgitt i Haag og trykket av Adriaan Vlacq. Boken er en folio på 108 sider.⁽³⁶⁾

Boken er et godt eksempel på kobberstikket som informasjonsmedium. I boken finnes flere store kobberstikk som illustrerer viktige og utvalgte hendelser på reisen. Her er blant annet et portrett av kong Charles II. Videre et bilde av kongen som ankommer byen Delft med båt og blir mottatt av byens borgere og magistrat (se bilde 6), og en bankett holdt til ære for kongen og dronningen.

En del av kobberstikkene er ikke signert, mens andre er signert av David Philippe, Pierre Philippe og Theodor Dirck Matham, alle gravører som virket i Haag i 1660-årene.

³⁶ Se lppnr. 222. Den nederlandske versjonen, se lppnr. 253

Bilde 6. Illustrasjon fra boken *Relation en forme de journal, du voyage et sejour, que le serenissime et tres-puissant prince Charles II, roy de la Grand' Bretagne, & c. a fait en Hollande, depuis le 25. may, jusques au 2 juin 1660*. Bildet viser Charles II's ankomst til byen Delft med båt i det han blir mottatt av byens borgere. Stikkene er signert Romeyn de Hooge.

Andre interessante illustrasjoner er de som finnes i de antikvariske verkene, illustrasjoner av mynter, gjenstander, bygninger osv. Et eksempel på et slikt verk er *Histoire de Guillaume III. Roy d'Angleterre, d'Ecosse, de France, et d'Irlande, prince d'Orange, etc... par medailles, inscriptions, arcs de triomphe, & autres monumens publics* av Nicolas Chevalier.⁽³⁷⁾ Verket inneholder kobberstikk av offentlige monumenter, minnemedaljer og triumfbuer opprettet til minne om kong Wilhelm III's største bedrifter. Stikkene er signert Romeyn de Hooghe (1645-1708).

Kart og flagg finnes i blant annet *A new naval history: Or compleat view of the British marine. In which the royal navy and the merchant's sevice are traced through all their periods and different branches....* av John Entick fra 1757.⁽³⁸⁾ Her finnes blant annet et kart

37 Se lpnr. 52

38 Se lpnr. 86

over “the European seas, from the Gulf of Finland to the Levant”, utarbeidet av kartografen R. W. Seale.

I det franske oversiktsverket om Englands historie, *Histoire d'Angleterre: représentée par figures: accompagnées d'un précis historique...* av Le Tourneur(39), har den franske gravøren Francois-Anne David (1741-1824) laget kobbertikk fra en rekke kjente kunstverk med scener hentet fra engelsk historie ”... d’après les dessins des plus célèbres artistes” – som det står på tittelsiden. For hvert bilde står selve kunstnerens navn sammen med Davids.

2.5. Samlingshistorikk⁽⁴⁰⁾

Hvordan har bøkene i samlingen kommet til Universitetsbiblioteket? Har det dreid seg om innkjøp eller gaver? Hva var samlingspolitikken på 1800-tallet sett i relasjon til økonomiske midler og faglig etterspørsel?

Slik samlingen fremstår kan det virke som om det antagelig ikke har vært foretatt noen bevisst samling av bøker om engelsk historie utgitt i tidlig nytid fra bibliotekets side.⁽⁴¹⁾

Universitetsbiblioteket ble opprettet i 1811, og det er sannsynlig at man ikke prioriterte å bygge opp boksamlinger med utenlandske bøker utgitt i løpet av de siste tre århundrene. Det som er kommet inn til biblioteket av slik litteratur om engelsk historie ser ut til å være et tilfeldig utvalg. Ut i fra det vi vet om økonomiske midler og samlingspolitikk, fra Universitetsbibliotekets grunnleggelse og opp gjennom 1800-tallet, vil jeg anta at de fleste bøkene i samlingen må ha vært gaver.

Da Universitetet ble opprettet hadde det ingen boksamling å tilby biblioteket. I den anledning fikk biblioteket dublettsamlingen fra Det Kongelige bibliotek i København, en samling på 29.040 bind. Til denne samlingen kom også en rekke boksamlinger som også var gitt til det nyopprettede biblioteket som gave. Bøker ble også kjøpt inn på auksjoner i København i 1811 og 1812.

Problemet biblioteket stod ovenfor når disse bøkene var i hus, var mangelen på nyere vitenskapelig litteratur, en mangel som gjorde seg sterkere og sterkere gjeldende. Blant de bøkene biblioteket hadde fått i gave, og som var kjøpt inn på auksjon, var det nesten ingen bøker fra de siste fem tiårene, altså fra 1750 til 1800. Man kan derfor anta at bøkene i de første bokgavene inneholdt mye gammel litteratur.

Derfor søker Universitetsbibliotekar Sverdrup i 1815 staten om ekstra midler til innkjøp av nyere vitenskapelig litteratur. Søknaden blir innvilget, og utbetalt to ganger i året over en treårsperiode. Behovet for nyere litteratur var stor. Å kjøpe ytterligere eldre litteratur til biblioteket i startfasen på 1800-tallet vil jeg anta er lite sannsynlig. I tiden fra 1824 til 1869 hadde bevilgningene til innkjøp og innbinding bare steget fra 3600 spd. til 4000 spd.. Bokbudsjettet var såpass trangt, at jeg vil formode at det heller ikke i denne perioden skulle være rom for større eller mindre innkjøp av litteratur fra 1500-, 1600- eller 1700-tallet, hvis det da ikke kunne ha direkte nytteverdi for forskningen.

39 Se lprn. 155

40 Hvis ikke annet blir nevnt, er opplysningene i fremstillingen hentet fra A.C. Drolsum: *Universitets-Bibliotheket 1811-1876. Festskrift i anledning af 100-aars-jubilæet*. Kristiania, 1911 og Harald L. Tveterås: ”Universitetsbiblioteket 1876-1911-1961” i: *Universitetet i Oslo 1911-1961*. Oslo, Universitetsforlaget, 1961.

41 Se mer om vurdering av samlingens innhold i kapittel 3.3.

Kunne eldre bøker om engelsk historie opp til 1800 ha vært brukt i historieforskningen ved universitetet, og av den grunn blitt anskaffet? Dette er lite trolig. Det var ingen norske historikere på 1800-tallet som beskjeftiget seg i noen større grad med studier av europeisk historie. Norsk historieforskning på 1800-tallet var i utpreget grad nasjonalt begrenset i synspunkter og emnevalg, og som Ottar Dahl skriver: "... det er sjelden at våre historikere virkelig springer over skigarden og fordyper seg i europeiske emner".(42) På 1800-tallet og deler av 1900-tallet var det norsk og nordisk historie som stod i fokus for historieforskningen i Norge. Særlig i de første par tiår etter 1814 ønsket historikerne å utbygge en egen nasjonal historieforskning, der naturlig nok historien om Norge stod sentralt.

På bakgrunn av det vi vet om den økonomiske situasjonen ved Universitetsbiblioteket, og emnevalg blant norske historikere på 1800-tallet, er det lite sannsynlig at de fleste bøkene i samlingen er kjøpt inn til biblioteket. Bøkene stammer trolig fra diverse gaver gitt biblioteket gjennom årene. Hvilke gaver kan dette dreie seg om? Og hvilke gaver inneholdt spesielt mye historiebøker?

Dublettsamlingen fra Det Kongelige bibliotek i København kan ha inneholdt en god del historisk litteratur. I beskrivelsen av innholdet i denne boksamlingen, hentet fra det akademiske kollegiums innberetning om universitetet i 1917, heter det at det særlig blant foliantene "maa ansees for det Betydeligste af den kgl. Gave, da der blant dem findes mange herlige Værker, især theologiske og historiske...".(43)

Vi vet at deler av dublettsamlingen besto av historikeren P. F. Suhms boksamling. Suhm hadde solgt sitt bibliotek til kongen i 1796, og store deler av dette endte som dubletter i det kongelige bibliotek, som igjen fant veien til Norge. En del av bøkene fra Suhms boksamlingen har Suhms navn preget i gull på permen. Fra dublettsamlingen stammer også nærmere halvparten av Nasjonalbibliotekets paleotypisamling.(44)

42 Ottar Dahl, *Norsk historieforskning i 19. og 20. århundre*, Oslo, 1976.

43 Drolsum, s. 21.

44 L. Amundsen: *Katalog over Universitetsbibliotekets paleotypisamling*, Oslo, 1926.

Bilde 7. Bildet viser nederste del av tittelsiden fra boken *Anglica, Normannica, Hibernica, Cambrica, a veteribus scripta...*, 1603, av William Camden. Til høyre er det skrevet for hånd "Nidrosia 1762 P.F. Suhm". Dette kan tyde på at boken er anskaffet i Trondheim av P.F. Suhm i 1762. Suhm bodde i Trondheim fra 1751 til 1765. Han flyttet siden til København og tok biblioteket sitt med seg. Han ble her utnevnt til kongelig historiograf i 1787. Denne boken kan stamme fra de deler av hans bibliotek som ble solgt til Det Kongelige Bibliotek i København i 1796, som så endte i dublettsamlingen der, en samling som igjen ble gitt Universitetsbiblioteket i gave i 1811.

Man skal ikke se bort i fra at det også var en rekke historiebøker blant de øvrige bokgavene som ble gitt til biblioteket tidlig på 1800-tallet. Disse gavene er bøker fra høyesterettsjustitiarius Jacob Edvard Colbjørnsens (1744-1802) bibliotek på 2500 bind, kanselliråd Halvor Andersens (1745-1810) samlinger på omtrent 15000 bind, og en del av den holstenske adelsmann D.C.A. Rumohrs bibliotek. Den sistnevnte samlingen ble kjøpt i Kiel i 1811 til fordeling mellom Det Kongelige Bibliotek i København og det nye norske Universitetsbiblioteket i Christiania.

Etter dette fikk Universitetsbiblioteket flere større bokgaver opp gjennom 1800- og 1900-tallet. Her skal kort nevnes de gaver som man vet inneholdt eldre litteratur (blant annet paleotyper) eller historisk litteratur.

Høyesterettsassessor Peter Collett testamenterte deler sitt private bibliotek som gave. I årene 1837/38 mottok Universitetsbiblioteket 3168 bind, derav 903 historiebøker. Disse er ikke stilt opp som en særskilt avdeling, men er gått inn i bibliotekets samlinger. Alle bøkene er forsynt med et Ex Libris med det Collettske våpen og påtrykt: Ex legato Peter Collett.

I Universitetsbibliotekets tilleggsfortegnelse av 1838 finnes en fullstendig katalog over den Collettske bokgave.⁽⁴⁵⁾

Samme år fikk biblioteket en betydelig gave av historiske bøker fra Record Commission i London.

I 1853 ble det på auksjon kjøpt bøker fra den historieinteresserte justitarius Jens Christian Berg, som Drolsum mener ga biblioteket en verdifull forøkelse av den historiske og topografiske litteratur.

I 1860 ga C.H. Hornemann fra Trondheim biblioteket en stor bokgave, som også inneholdt paleotyper, og sikkert også en del annen eldre litteratur.

I 1861 ga minister Due 110 bind av "historisk og æstetisk innhold".

I 1870-årene ga F. S. Bang biblioteket betydelige gaver, som også inkluderte paleotyper og muligens også andre eldre bøker.

På 1880-tallet ble C.A. Holmboes boksamling gitt biblioteket. Her var det også en del paleotyper.

I 1892-93 ga postmester Malthé biblioteket gaver av gamle og sjeldne bøker.

I 1897 ble bibliotekets samling av eldre bøker særlig beriket med boksamlingen etter professor C. R. Unger, også denne inneholdt mye eldre litteratur, særlig paleotyper.

I 1941 fikk biblioteket som gave Nicolai H. Knutzons boksamling, som inneholdt mange bøker fra 15. og 16. århundre, derav 90 paleotyper.

Når det gjelder gaver er det delvis mulig å finne eksakt proveniens på hver enkelt bok, dvs hvem som ga boken til biblioteket. Dette lar seg oppspore i tilvekstlistene som ble utgitt mellom 1837 til 1882.⁽⁴⁶⁾ Fra 1883 ble tilvekstlistene trykket i Universitetsbibliotekets årbok.⁽⁴⁷⁾ Her finnes opplysninger om hvem (person eller institusjon) som har gitt biblioteket bokgave det året, og hvilke bøker innen historie som er kommet til biblioteket, enten ved kjøp, bytte eller gave. Tilvekstlistene f.o.m. 1883 sier imidlertid ikke noe om forbindelsen mellom giver og gave. Av de bøkene i samlingen jeg har slått opp i HK I, er det unntaksvis oppført om boken er gitt i gave, og av hvem.

Ved å gjennomgå Universitetsbibliotekets arkiv vil man finne flere opplysninger om gaver gitt til biblioteket. En slik undersøkelse ligger imidlertid utenfor denne redegjørelsen.

Som det nevnes i kapittel 3.3. ser det ut til at samlingen er blitt til ved tilfeldigheter, og ikke planmessig bygget opp. Det er huller i samlingen, og mange sentrale verk savnes. Dette kan tyde på at mange av bøkene er kommet til biblioteket som gaver. Verken bibliotekets bokbudsjett eller emner for historisk forskning ved universitetet tilsier at disse bøkene er

45 "Assessoren på Buskerud gård og hans bibliotek" av Erling Kristiansen, i: *Årbok for Drammens Museum 1943-1948*, Drammen MCMLII

46 *Fortegnelse over den Tilvæxt, som det Kgl. Frederiks Universitets Bibliothek har erholdt i Aaret ...* - Christiania: Forlagt af Johan Dahl.

47 Det Kongelige Frederiks universitet: *Universitets-Bibliothekets Aarbog*. - Christiania.

innkjøpt. Dette er en foreløpig antagelse, og et område som bør undersøkes nærmere før sikre konklusjoner kan trekkes.

3. Bøkenes historiografiske plassering

3.1. Engelsk historiografi 1500-1800. Generelle utviklingstrekk⁽⁴⁸⁾

3.1.1. Humanistisk historieskriving, 1500-1640

Humanismen var den kulturbevegelse i åndshistorien som preget Europa fra 1300-tallet og opp til 1600-tallet, hvor man satte mennesket og de menneskelige verdier i sentrum. Sentralt stod en humanistisk dannelse med studium av oldtidens litteratur, språk og filosofi.

Humanismen søkte en ny litterær stil etter antikke forbilder, hvor veltalenhet og retorikk stod sentralt. Man var opptatt av filologiske studier, bl.a. gjenoppbygging av det klassiske latinske språk som man syntes hadde forfalt i løpet av middelalderen. Gamle latinske og greske tekster ble lest med ny filologisk kyndighet.

De store idealene for humanismens historikere var greske og romerske historikere som Herodot, Thucydides, Xenofon, Polybius, Sallust, Livi og Tacitus. Den antikke historiografien påvirket den humanistiske historiografien, slik at historiens form og funksjon skilte seg en del fra den måten historie hadde blitt skrevet på i middelalderen.

I den antikke historiografien ble historien betraktet som en prosess som hadde karakter av et kretsløp, hvor begivenhetene stadig gjentok seg. Historiens gang var sirkulær. Derfor ble historiens fremste funksjon å undervise og gi råd, særlig til kommende ledere i samfunnet. Både greske og romerske historikere skrev sine verker for at man skulle kunne *lære* av fortidige erfaringer og begivenheter. For Cicero var historien livets læremester og sannhetens lys, *magistra vitae, lux veritatis*. Historiens fremste funksjon var derfor å gi eliten og fremtidige ledere i samfunnet gode råd, inspirere dem til å gjøre gode gjerninger og få dem til å unngå dårlige og onde handlinger. Fremstillingene skulle være beretninger om politiske og militære hendelser, med karakterbeskrivelser av aktørene. Slik skulle historien gi konkrete eksempler på statsmannskunst. Historien skulle være oppdragende, og aller helst moralsk oppdragende.

De humanistiske historieskriverne ble påvirket av dette historiesynet, Machiavelli studerte historie for å kunne gi råd til fyrster om hvordan de måtte handle dersom de skulle oppnå suksess. Som de antikke historikerne før dem, la også de humanistiske historikerne til fiktive taler til sine aktører. For å få frem viktige poenger eller å understreke det moralske eller politiske budskap i fremstillingen, diktet de opp taler og monologer som de tilla hovedpersonene. Eksempler på dette finner vi blant annet i historieverkene til Francis Bacon.⁽⁴⁹⁾

48 Hvis ikke annet er bemerkt, er kapitlet basert på D.R. Woolf, *The Idea of History in Early Stuart England. Erudition, Ideology, and "The Light of Truth" from the Accession of James I to the Civil War*. University of Toronto Press, 1990; R.Macgillivray, *Restoration Historians and the English Civil War*. The Hague 1974; Laird Okie, *Augustan Historical Writing, Histories of England in the English Enlightenment*. Lanham, University Press of America, 1991.

49 Se bl.a. lprn. 15-19.

Historiens form var også viktig, språket i fremstillingen måtte fengsle publikum. Det skulle være elegant og godt skrevet, og ha en underholdende form. Fremstillingen skulle være en sammenhengende historie, der årsaksforklaringer og kronologi fikk en sentral plass. Derfor forkastet de humanistiske historikerne krønikene fra middelalderen som ofte bestod av oppstykkede fremstillinger på dårlig latin, og søkte i stedet å skrive latin slik de klassiske historikerne hadde gjort. Historie ble den mest respekterte og aktede form for prosalitteratur i tidlig nytid.

Den humanistiske historiografien var også påvirket av den kristne historieforståelsen, som i motsetning til den gresk-romerske var lineær. Historien starter med at Gud skaper jorden og menneskene og ender med dommedag. Slik sett ble ikke Gud tatt fullstendig ut av fortellingene, tross de klassiske idealene. Formålet med å skrive historie var også å vise Guds tilstedeværelse i tiden, Guds plan med menneskene på jorden, og Guds inngripen i deres liv. Det var til sist Gud som var årsak til hendelser, forandringer, katastrofer, suksess og lykke.

For å forklare det som kunne virke irrasjonelt, uforståelig, tilfeldighetenes spill, refererte man i klassisk historiografi til Tyche eller Fortuna (lykkegudinnen). Begrepet ble også brukt av de humanistiske historikerne, men Fortuna ble satt inn i en kristen kosmologi, der Gud er allmektig. Fortuna ble underlagt Guds plan. Man kunne forklare uforståelige hendelser med Fortuna, men det var likevel Gud som styrte det hele. Gud vet alt, hva som har vært og hva som kommer til å skje.

Når historiografien nærmest skulle være en praktisk lærebok i statsmannskunst, satte dette visse krav til historikeren. Skulle man opptre som rådgiver for en kommende prins, måtte man også selv ha erfaringer i politiske og militære bedrifter. Derfor måtte helst historikeren ha en viktig og fremtredende posisjon i samfunnet, og være nært knyttet til eliten og miljøet rundt monarken. Det var ikke uvanlig at viktig kildemateriale, som for eksempel statspapirer, ble oppbevart i private arkiv og bibliotek. Fremtredende, adelige statstjenestemenn kunne ta arkiver med seg hjem etter endt tjeneste, og oppbevarte dem på sine gods.⁽⁵⁰⁾ For å få tilgang til slikt materiale måtte historikeren selv frekventere, og helst være medlem av det samme miljøet.

I historiografien i tidlig nytid skiller man ofte mellom historikere og antikvarer. Antikvarene ble ikke regnet, og regnet heller ikke seg selv, som historikere i klassisk forstand, fordi de ikke skrev eller var opptatt av det samme som historikerne var. Deres interessefelt dreide seg ikke om store menns suksess eller fall. Antikvarene var interessert i å samle inn levninger, eller å studere sider ved fortiden som ikke historikerne regnet som historie. Dette kunne for eksempel være utviklingen av institusjoner, føydalvesenet, lov og rett, eller et grevskaps eller bys historie, utviklingen av ridder- eller marshalembetet, oppkomsten av landoppmåling eller den tidlige kristne kirke. En sentral oppgave for mange antikvarer var å samle, beskrive og systematisere kildemateriale, særlig manuskripter fra middelalder.

Antikvarenes avhandlinger hadde ingen moralske eller politiske budskap. De var ikke opptatt av retorikk eller andre konvensjonelle former i fremstillingene. Studiene handlet om gjenstander, ikke mennesker. De handlet om seder, skikker eller institusjoner, ikke om hendelser. Den antikvariske historieforskningen ble dyrket i hele Europa i tidlig nytid.

⁵⁰ Eksempel på dette er familien Cecils samling av viktige statspapirer som ble oppbevart på familens gods, Hatfield House, og senere publisert på 1700-tallet. Se lprn. 57.

Antikvarenes studier kan derfor fordele seg på en rekke fagfelt, som for eksempel diplomatikk, genealogi, heraldikk, numismatikk, typografi, kronologi, korografi (detaljert historisk undersøkelse av en by eller grevskap) og filologi (språkhistorie, stedsnavnsgranskning).(51)

Alle disse sidene ved humanismens historieskriving kjennetegner også historieskrivingen i England på 1500- og 1600-tallet. I England fantes det i denne perioden ikke noen større uenighet eller ideologiske motsetninger mellom historikerne. Her finner vi ingen paradigmeskifter, ingen store debatter. Historieverkene under Tudorene og de tidlige Stuartene (James I og Charles I) var alle for det meste like, i den forstand at de var konservative, konge- og autoritetstro. De satte aldri spørsmålstegn ved de etablerte autoriteter, aller minst kongedømmet. Det var en fundamental enighet blant historikerne om vesentlige punkter i engelsk historie: At England alltid hadde vært eller i de tidligste tider hadde hatt tendenser til monarki, at enkelte konger eller andre kjente historiske personer enten var ”gode” eller ”dårlige”, at onde handlinger kunne falle tilbake på utøveren, og at enkelte typer handlinger har vist seg å være enten gode eller katastrofale. Vi ser her hvordan historien primært skulle være moralsk oppdragende.

3.1.2. Historieskriving under og etter borgerkrigen: 1640-1730

For å forstå skiftet i historiografien fra 1640-årene og fremover, må det først kort redegjøres for landets historie i denne perioden. Dette fordi historieskrivingen ble sterkt influert av samtidens politiske omstendigheter.

Allerede James I (1603-1625) ønsket å styre uten parlamentet, og å befeste den anglikanske kirkeordningen, med påfølgende forfølgelse av puritanere og katolikker. Hans sønn Charles I (1625-1649) fortsatte denne politikken, og unnlot å innkalle parlamentet i hele 11 år. Han prøvde dertil å arrestere ledere i Underhuset. Hans forsøk på eneveldig makt var en av årsakene til at det brøt ut borgerkrig i landet, som varte fra 1642 til 1649, deretter fra 1649 til 1651. Borgerkrigens to hovedmotstandere var på den ene siden kongen, høyadelen, noe lavadel, den anglikanske kirke og katolikkene, og tilhengere av denne gruppen ble referert til som rojalister, senere kalt ”Tories”. Det var en gruppe bestående av politisk konservative som ønsket å redde tronen for Stuartene. På den andre siden sto parlamentet, lavadelsmenn, borgerskapet, og dissenterne, og denne gruppen ble referert til som parlamentstilhengere, senere kalt ”Whigs”. De var politisk radikale som tolererte dissenterne og som ønsket å hevde parlamentets stilling i statsstyret i forhold til kongemakten. Disse ble betraktet som moderate, mens de radikale ønsket å avskaffe kongedømmet helt.(52)

51 På grunn av den store spredningen i interessefelt, vil nok det Universitetsbiblioteket har av bøker forfattet av antikvarer være klassifisert på andre klasser enn I 78-86 (Engelsk historie) som denne katalogen dreier seg om. Verken kan være klassifisert på arkeologi (I 301-305), numismatikk (I 6), diplomatikk (I 7), kronologi (I 5) og heraldikk (I 9), samfunnsfag (M), Rettsvitenskap (L), Kulturhistorie (K), Filologi (H), og ikke minst geografi og lokalhistorie (J). Sistnevnte gruppe tilhører ikke lenger Universitetsbiblioteket, da bøkene ble gitt til Nasjonalbiblioteket ved delingen av universitetsbibliotekets samlinger i 1999.

52 De som var tilhengere av større makt til parlamentet, både under og etter borgerkrigen, blir heretter kalt parlamentstilhengere. Begrepene ”whig” og ”tory” oppstod senere, første gang introdusert i 1679. Whigene stod for mye av det samme som de moderate parlamentstilhengerne, og var fornøyde med det konstitusjonelle monarkiet som ble innført i 1688. Det var whigene som dominerte det politiske liv på 1700-tallet og et stykke ut på 1800-tallet.

Parlamentstilhengerne vant krigene under ledelse av Oliver Cromwell, og kong Charles I ble arrestert og henrettet i 1649. Fram mot 1660 ledet Oliver Cromwell landet. Etter hans død overtok hans sønn Richard Cromwell. Imidlertid ble parlamentet igjen oppløst av Cromwell, og puritanisme og et nærmest militært diktatur ble innført. Snart vakte denne form for ytterliggående styreform motstand, og i 1660 ble Charles Is sønn, Charles II, kalt tilbake til England og innsatt på tronen (kalt The Restoration). Charles II (1660-1685) hadde også et vanskelig forhold til parlamentet, men forholdene tilspisset seg mest under hans bror og arving, James II (1685-1688). Som Charles I ønsket også James II absolutt kongemakt, og å gjeninnføre katolisismen.

Motstanden mot denne utviklingen ble stor, og under ”The Glorious Revolution” i 1688 ble James II avsatt, og James’ datter Mary og hennes ektemann Wilhelm av Oranien ble innsatt som nytt kongepar. Wilhelm av Oranien, nå kong William III (1689-1702), måtte undertegne ”The Bill of Rights”, som fastslo parlamentets makt, domstolenes selvstendighet og borgernes rettigheter. Et nærmest konstitusjonelt monarki var innført, og et parlamentarisk styresett utviklet seg utover på 1700-tallet. To politiske fløyer, kalt Whigs og Tories, ble dannet på bakgrunn av opposisjonen mellom tilhengere av parlamentet og rojalister før og under borgerkrigene.

Det er mot denne bakgrunnen vi må se utviklingen av engelsk historiografi de neste hundre årene. I løpet av 1640- og 1650-årene forandrer historieskrivingen seg. Den konsensus som hadde rådet blant historikere opp til da, ble nå avløst av en lang og vedvarende debatt og uenighet. Vi ser tydelig en dikotomi i historieskrivingen, der historikerne tar part i tidens politiske debatter, der de enten sympatiserer med tilhengere av økt makt til parlamentet eller med rojalistene.

Dette førte til at historikerne tillater seg å kritisere den sittende konge, for eksempel Stuartene, mer direkte enn før. Etter at sensurapparatet for en periode brøt sammen i 1641 på grunn av de turbulente politiske omstendighetene, ble polemisk litteratur, ikke bare større historiske synteser, men også pamflettlitteratur og nyhetsbøker mer vanlig. Selv ikke etter gjenopprettelsen av sensuren under Cromwell i 1650-årene, eller etter restaurasjonen i 1660, klarte man å kvele denne nye trangten til meningsytring. Radikale og kontroversielle skrifter fortsatte å florere, gjerne utgitt på et utenlandsk forlag, fortrinnsvis i Nederland.

Man var heller ikke like interessert i å skrive om middelalder eller tudortiden i seg selv, hvis dette ikke hadde direkte forbindelse med nåtidige hendelser og problemstillinger. Det var helst den nære historien som ble det sentrale emnet for studier. Både radikale og moderate tilhengere av parlamentet og rojalister forsøkte å forklare hvorfor landet hadde gått inn i en borgerkrig i 1642. I slike sammenhenger var det ikke uvanlig at man forsøkte å finne dypereleggende forklaringer i fortiden. Ofte var det slik at dess mer radikale standpunkter man hadde, dess lenger tilbake i tid gikk man for å begrunne sine standpunkter.

Når det gjelder årsaksforklaringer kan man fortsatt se at enkelte tyr til det guddommelige forsyn, en arv fra den humanistiske historieskrivingen. Å legge fiktive taler til de historiske aktørene derimot, ser vi mindre av.

Formålet med å skrive historie var fortsatt det samme som renessansehumanistene hadde på 1500-tallet. Historien skulle være en veiviser i moral og dyd for statsmenn og politikere. Antikkens historikere og historieverker var fortsatt forbilde for mange historikere, både i form og innhold.

Dette fører oss over til en annen sentral debatt i det engelske samfunnet på slutten av 1600-tallet og begynnelsen av 1700-tallet.⁽⁵³⁾ Den preget ikke bare engelsk historiografi, men hele det engelske åndsliv. Debatten var heller ikke bare knyttet til England, men rådet også på kontinentet, særlig i Frankrike. Debatten sto mellom to fløyer: De som var tilhengere av klassiske verdier og dannelse, og de som var tilhengere av å bruke nye tanker og ideer i tiden i sine arbeider. Her vil gruppene for letthets skyld bli kalt for ”klassikere” og ”modernister”.

Denne striden hadde ingen ting med de politiske motsetningene mellom whiger og toryer å gjøre, slik sett var denne debatten upolitisk. Det striden sto om var om man fortsatt skulle holde de klassiske idealer som forbilde for alt åndsarbeid, eller om man skulle la seg påvirke av nye ideer fra sin egen samtid. Da debatten så smått begynte å ebbe ut på 1730-tallet i England, kan man grovt sett si at klassikerne og modernistene hadde funnet hver sine områder. For dem som holdt på med åndsarbeid der fornuft og eksperimenter førte til ny erkjennelse, som for eksempel innenfor naturvitenskap og filosofi, vant modernistenes synspunkter og verdier frem. Innenfor litteratur og kunst derimot, som var mest opptatt av å imitere, sto fortsatt de klassiske verdier sterkt.

Men på ett område var man fortsatt ikke kommet til noe enighet. Hvordan skulle man forstå historien, rekonstruksjonen av fortiden? Hva var viktig å vite, hvordan skulle man skrive den, og om hva skulle man skrive, og ikke minst for hvem? Skulle man fortsatt ha de klassiske historikere som ideal, eller skulle man bruke ny erkjennelse og viten om fortiden i historiefremstillingene?

Innenfor de klassiske humanistiske fagene var historie en sentral genre, sammen med grammatikk, retorikk, poesi og moralfilosofi. Som vi har sett tok humanistene etter de klassiske historikerne, og ga historiefremstillingen et bestemt mål og innhold, den skulle ha en fortellende stil, være godt og elegant skrevet. Samtidig som fremstillingen skulle være underholdende, skulle den gi leseren en moralsk eller politisk leksjon. Historie var først og fremst politisk historie.

Klassikerne holdt fortsatt på disse idealene når det gjaldt historie. Skillet mellom skjønnlitteratur og historie var dermed ikke alltid like klart, og mange engelske skjønnlitterære forfattere tillot seg å skrive historie, som for eksempel Daniel Defoe, Jonathan Swift, John Dryden, Henry Fielding, Samuel Johnson, Tobias Smollett og Oliver Goldsmith.

Modernistene derimot ønsket å bruke ny erkjennelse og ny kunnskap om fortiden i historieskrivingen, både når det gjaldt innhold og form. Derfor ble de interessert i antikvarenes arbeider.⁽⁵⁴⁾ Innsamling og tolkning av kilder, både levninger og beretninger, levde videre inn i den moderne historieskrivingen, mens den klassiske måten å skrive historie på, begynte å ebbe ut under opplysningstiden på slutten av 1700-tallet.

3.1.3. Opplysningstid: 1730-1800

Histeskrivingen i den foregående perioden var først og fremst preget av debatten mellom parlamentstilhengere og rojalister, senere mellom whigs og tories. Tross divergerende politiske synspunkter, hadde deres historieskriving på mange måter også felles trekk, selv om

⁵³ Følgende er basert på boken *The Battle of the Books. History and Literature in the Augustan Age*, av Joseph M. Levine (1991).

⁵⁴ Se omtale av antikvarene på s. 33

innholdet var forskjellig var formen lik. Både whig- og toriyhistorikere var ofte konservativt religiøse, en arv fra den humanistiske historiografien, der årsaksforklaringene ble knyttet til Guds forsyn. Fremstillingene var for det meste ikke satt inn i en større sammenheng, teori eller filosofi. Historieverkene var for det meste klippe-og limeprodukter, tatt fra forskjellige historiebøker, trykte dokumenter, aviser, nyhetsbrev og pamfletter. Fremstillingene var preget av mye detaljer, en detaljrikdom som hindret utvikling av en historiefilosofi.

Denne historieforståelsen fortsatte et stykke inn på 1700-tallet, men nye idéstrømninger i det europeiske samfunnet innenfor kultur- og vitenskapshistorie påvirker og preger historiografien. Blant opplysningstidens ideer sto troen på fornuften og menneskets skaperkraft sentralt. Man forsvarte frihet og toleranse, og avviste religiøs autoritetstro, metafysikk, sosial undertrykking og kongelig enevelde. Ved hjelp av opplysning skulle folk fristilles fra formynderkap som autoriteter og tradisjoner hadde utøvd. Man var videre sterkt inspirert av naturvitenskapenes fremgang, representert med bl.a. Newtons oppdagelser og teorier og John Lockes empiriske filosofi.

Samtidig med disse nye idéstrømningene, ble også det politiske klima i England forandret utover på 1700-tallet. De tidligere sterke partikonfliktene mellom whigs og tories, mellom parlamentstro og kongetro (jakobitter) avtok noe. Under kong Wilhelm IIIs og dronning Annes (1702-1714) regjeringsår bekjempet partiene hverandre og vekslet ofte om å ha makten. Men fra 1714, da Georg I av Hannover (1714-1727) besteg tronen, fulgte 47 år langt whigherredømme som holdt toryene borte fra embeter og makt. Flere av de tidligere motsetningene mistet sin betydning i denne perioden.

Disse nye idéstrømningene og det stabile politiske klimaet påvirket historieskrivingen i England. For det første ble den politiske polemikken dempet ned, historieverkene var ikke lenger kampskrifter mellom whiger og toryer selv om forfatterens politiske tilhørighet fortsatt lot seg avsløre. Da partikonfliktene kjølnet av etter 1714, var det mer naturlig for historikerne å skrive mer objektivt enn sine forgjengere, kildene ble lest med større kritikk og verdinøytralitet enn tidligere.

Whigideologien, så lenge den inkluderte sekularisme og rasjonalisme, bidro ytterligere til å fremme forandringer i historiografien. Vi ser at historikerne benyttet seg mindre av det guddommelige forsyn som viktige årsaksforklaringer, historieskrivingen ble sekularisert. Historien ble løsrevet fra teologien, og historikere var politiske og samfunnsengasjerte forfattere. Historie ble et samfunnsfag, ikke underholdene og moraliserende prosa. Historikeren forsøker å finne årsaksforklaringer i sosiale, økonomiske, politiske og kulturelle faktorer i samfunnet, og man fokuserte mindre på militær historie, og mer på sivil historie.

Samtidig forsøker man å skrive store syntetiserende fremstillinger av Englands historie. Fremstillinger preget av en fortellende stil, med forklaringer og tolkninger, og mindre rene avskrifter av historiske dokumenter og andre historiebøker. Man forsøker i større grad å sette fremstillingen inn i en større sammenheng, og lage en syntese. Alt dette innenfor en bestemt teori, en historiefilosofi.

Antikvariske interessefelt ble etter hvert en del av historieskrivingen. Antikvariske studier ble gradvis trukket inn i akademiseringen av historie- og arkeologifaget. Woolf(55) viser at det skarpe skillet mellom historikere og antikvarer i løpet av 1600- og 1700-tallet var i ferd med å

55 Se D. R. Woolf, "Erudition and the Idea of History in Renaissance England", i: *Renaissance Quarterly*, arg. 40 (1987), nr. 1, s. 11-48.

forsvinne, og begrepene ”antiquary” og ”historian” ble brukt synonymt. Man anså antikvariske studier som viktige for å kunne si noe om Englands fortid. Men disse studiene og funnene måtte settes inn i historiefortellingen, inn i årsaksforklaringene og kronologien. Begrepet antikvar ble etter hvert forbundet men en som *ikke* gjorde dette, men som bare samlet på gamle gjenstander, mynter, manuskripter og lignende uten å bruke det til noe.

Publisering av kildemateriale ble utover på 1800-tallet en nasjonal og statlig oppgave, ivarettatt av profesjonelle historikere ved universitetene, slik som utgivelsen av den tyske *Monumenta Germaniae Historica*, den britiske *Rerum Britannicarum medii aevi scriptores*, og den norske *Diplomatarium Norvegicum*.

3.2. Bøkene i samlingen: Historiografisk plassering og kommentarer

I denne oversikten vil de mest sentrale verkene i samlingen bli kort presentert, kommentert og satt inn i den historiografiske skissen som er nevnt over. Det er i hovedsak kun de engelske og skotske historikere som vil bli nevnt. Presentasjonen er inndelt slik den historiografiske oversikten er, med tre kronologiske hovedbolker: Bøker utgitt opp til 1640, bøker utgitt mellom 1640-1730 og 1730 til 1800.

3.2.1. Humanistisk historieskriving, 1500-1640⁽⁵⁶⁾

3.2.1.1. Krønikeskriverne

De engelske historikerne på 1500-tallet fortsatte på mange måter å skrive som krønikeskriverne i middelalderen. Noen organiserte fremstillingene sine etter år, og på den måten lignet verkene på krønikeskrivernes og annalistenes enkle skildringer. Fremstillingene hadde ingen tydelige årsaksforklaringer, og forfatteren stolte blindt på de middelalderkrønikene de baserte seg på. Den humanistiske innflytelsen viste seg imidlertid ved at historiefortellingene fikk en oppdragende funksjon. Verkene var alltid pro-kongelige, og var skrevet for å vise tudorenes sterke makt og reform av den engelske kirke.

Samlingen har svært få bøker av de mest kjente tudorhistorikerne fra 1500-tallet som representerer krønikeskriverne. Samlingen har fire stykker, som kort skal nevnes her. En av de mest kjente historiebøkene om England fra 1500-tallet, er *Anglicae historia libri XXVI* (”Twenty-six books of English history”), skrevet av italieneren Polidoro Vergilio (1470-1555), på engelsk kjent som **Polydore Vergil**. Etter endt presteutdannelse, ble Vergil utnevnt til forskjellige kirkelige embeter i England av det pavelige kanselli. Han oppholdt seg i England fra 1502 til 1550, og vanket i samme omgangskrets som kjente engelske humanister som for eksempel Sir Thomas More.

Utgivelsen av *Anglicae historia libri XXVI* startet i 1546, og det kom mange utgivelser etter dette.⁵⁷ I 1582 bestemte Privy Council at boken skulle være pensum i alle skoler. Dessuten hadde Vergils fremstilling av Englands historie også stor innflytelse på andre samtidige historieskrivere som Edward Hall og Raphael Holinshed. Shakespeare baserte seg både på Hall og Holinshed i sine historiske skuespill.

⁵⁶ Hvis ikke noe annet er bemerket, er kapittelet basert på D.R. Woolf, *The Idea of History in Early Stuart England. Erudition, Ideology, and "The Light of Truth" from the Accession of James I to the Civil War*. University of Toronto Press, 1990.

⁵⁷ Samlingen har en utgave fra 1649, se lppn. 252b.

Et annet verk som skal nevnes i denne genren, er *A chronicle of the kings of England* av **Sir Richard Baker** (1568-1645). Boken kom ut første gang i 1643, men ble utgitt opp til flere ganger helt inn på 1700-tallet pga. dens popularitet og behovet for oversiktsverk over engelsk historie.⁽⁵⁸⁾ Baker forsøkte å dekke et behov, nemlig å utgi en komplett oversikt over engelsk historie ut fra de klassiske, humanistiske idealer. Imidlertid består Bakers fremstilling for det meste av små og store hendelser satt sammen kronologisk, uten forklaringer og sammenhenger.

Et annet verk i denne genren er *Chronicon sive brevis enumeratio regum et principum, in quos variante fortuna, Britanniae Imperium diversis temporibus translatum est* av **George Lily** (død 1559), trykket i Frankfurt i 1565.⁵⁹ Det er en krønike over engelsk historie til år 1547. Den utkom i mange utgaver utover på 1500- og 1600-tallet.

3.2.1.2. Den politiske historien

Mot 1500-tallets slutt, ble krønikene mindre og mindre populære blant det lesende publikum. Det vokste frem en ny type historieskriving. Her fikk fremstillingene en mer fortellende og sammenhengende form, og ble ikke oppdelt på år som de gamle krønikene. I denne nye retningen ble årsaksforklaringer knyttet til Guds forsyn noe dempet ned (men forsvant ikke helt før ut på 1700-tallet), og de historiske aktørenes personlige karakter, moral og politiske klokskap ble skjøvet mer i forgrunnen.

Denne nye trenden i historieskrivingen på slutten av 1500-tallet og begynnelsen av 1600-tallet kaller Woolf⁽⁶⁰⁾ ”den politiske historien”. Denne gruppen kan videre deles inn i tre: oversiktsverkene, de politiske biografiene, og rådgivningsverkene.

Oversiktsverkene

Det er mot denne bakgrunnen vi må se historikeren **John Speed** (1552-1629) og hans store verk *Historie of Great Britaine*, fra 1611.⁽⁶¹⁾ Dette er en fortellende historie om Storbritannia, fra Julius Cæsars tid opp til James I. Hovedforskjellen mellom dette verket, og de foregående krønikene, var at forfatteren forsøkte å lage en sammenhengende fortelling, der én hendelse fører til den neste. I stedet for direkte å gjengi kildene, prøvde Speed å forholde seg kritisk til dem. Speed var den første engelske historiker som tok i bruk ikke-litterære kilder i sine studier, han brukte både mynter og segl fra de periodene som var tynnest dekket med skriftlige kilder. Fremstillingen er imidlertid fortsatt sterkt påvirket av den humanistiske historietradisjonen, der historiens hovedformål er å være moralsk oppbyggende. For Speed skulle historie være en rettesnor og nærmest en lærebok.

Boken ble meget populær. Det var denne boken som ble standard referansebok når det gjaldt britisk historie, ikke minst pga. dens gode indeks. Boken er også illustrert. Det kom mange opptrykk og reviderte utgaver opp gjennom 1600-tallet. Samlingen har en tredje utgave fra 1632, i folio, med illustrasjoner og indeks.⁽⁶²⁾

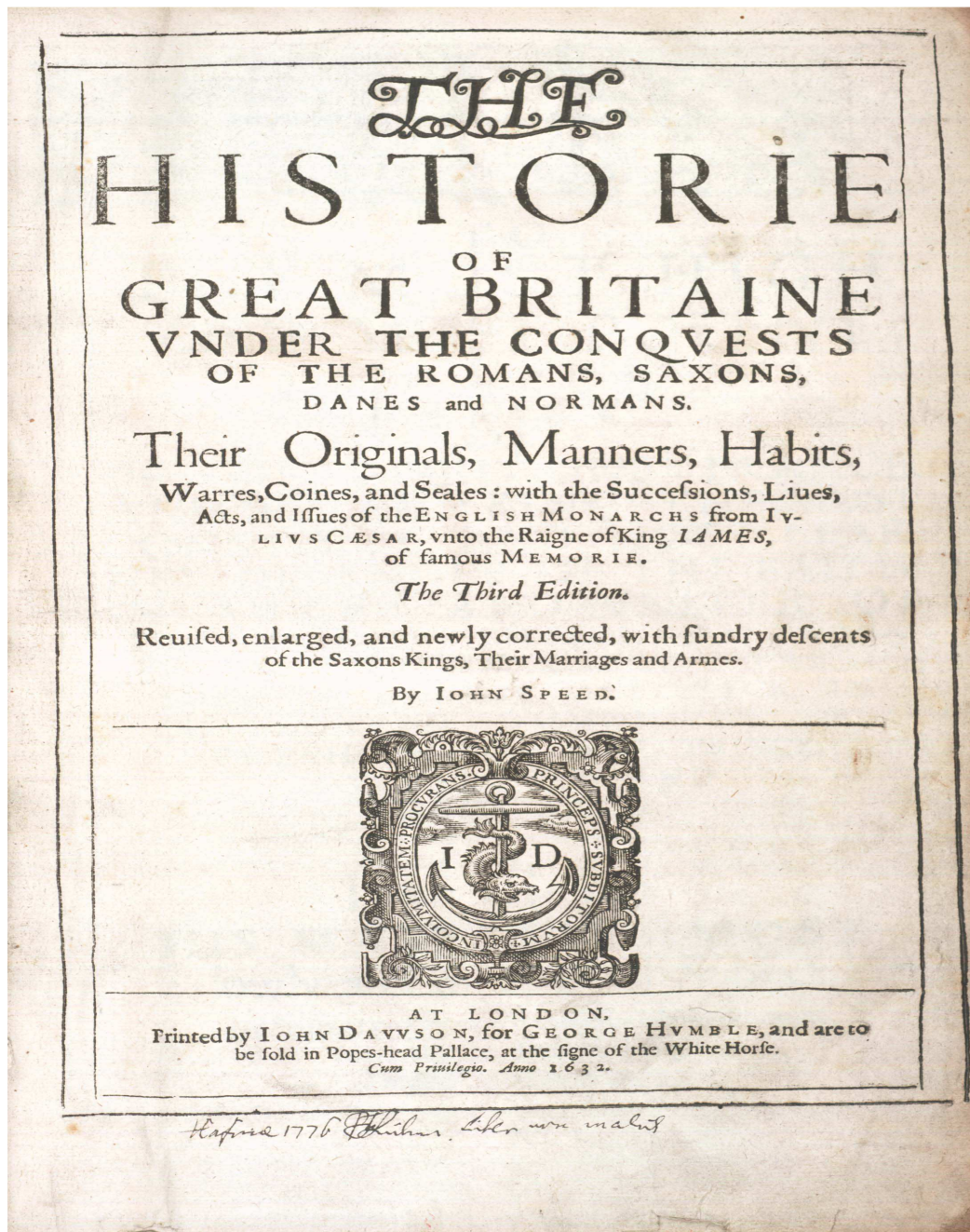
58 Se l.pnr. 20 og 21.

59 Se l.pnr. 157.

60 D.R.Woolf, op.cit.

61 Full tittel er *The Historie of Great Britaine under the Conquests of the Romans, Saxons, Danes and Normans. Their Originals, Manners, Habits, Warres, Coines, and Seales: with the Successions, Liues, Acts, and Issues of the English Monarchs from Iulius Cæsar, unto the Raigne of King Iames, of famous Memorie.*

62 Se l.pnr. 239.

Bilde 8. Tittelsiden fra John Speeds *Historie of Great Britaine*, 1632. Legg merke til håndskriften helt nederst på siden. Boken er kjøpt i København av P. F. Suhm i 1776.

Tross forsøket på å skrive en mer fortellende historie enn det de tidlige krønikerskriverne hadde gjort, må verket ansees som en forløper skrevet i en overgangsperiode. Speed hadde ikke noe overordnet teori eller problemstilling i boken. Det var ikke noe spesielt han ville vise, en utvikling eller liknende. Arbeidet med de forskjellige regjeringsperiodene hang ikke godt nok sammen, og liknet fortsatt på mange måter de gamle krønikene.

Det er først med **Samuel Daniel** (1562-1619) *The Collection Of The History Of England*, utgitt for første gang i 1618, at et historieverk virkelig brøt med krøniketradisjonen. Samuel Daniel var først og fremst poet og dramatiker, men er også kjent for å ha skrevet *The Collection Of The History Of England*. Verket er en sammenhengende fortelling der hovedproblemstillingen er å vise utviklingen av den engelske stat og dens institusjoner. Boken er for det meste viet tiden etter den normanniske erobring i 1066, og går opp til Edward III's regjeringstid (1327-1377). Daniel kom aldri lengre før han døde.

Dette verket faller også inn i den humanistiske tradisjonen, i den forstand at historie skal være belærende og oppbyggende. I motsetning til Speeds bok, som var rettet mot et bredt publikum, er denne boken primært rettet mot en utvalgt krets av lesere, lesere med posisjon og innflytelse i samfunnet. Det er mulig boken ble skrevet til ære for kong James Is sønn, prins Henry. Her skulle det fremtidige statsoverhode lære om utviklingen av den engelske stat, og de konger som hadde regjert i landet, både de gode og de dårlige, hvem som stod som eksempler til etterfølgelse og hvem som ikke gjorde det.

Verket ble meget populært, og trykket opp til flere ganger. Samlingen har to utgaver, en fra 1626(63), og en fra 1634(64).

De politiske biografiene

Under James I, og delvis under hans etterfølger Charles I, nådde den humanistiske politiske historieskrivingen en topp med fem historikere: Sir John Hayward (1564-1627), William Camden (1551-1623), Biskop Francis Godwin (1562-1633), Sir George Buck (d.1623) og Edward Herbert, Lord of Cherbury (1583-1648). Til forskjell fra John Speed og Samuel Daniel valgte disse å skrive om kortere tidsperioder, gjerne i form av politiske biografier. Disse biografiene satte spesielle hendelser under en monarks regjeringstid i fokus, eller de tok for seg hele regjeringsperioder. Felles for alle disse historikerne var at de nøt beskyttelse fra kongen eller fra en annen innflytelsesrik mann ved hoffet, og at de alle hadde adgang til samleren og antikvaren Robert Cottons bibliotek, med store samlinger historiske manuskripter.

Her skal nevnes kun de som er representert i samlingen, nemlig **Camden**, **Godwin** og **Lord Herbert**.

William Camden var utdannet ved universitetet i Oxford og arbeidet senere i London, først som lærer, og siden som overlærer ved Westminster school. Camden er først og fremst kjent som antikvar, som til forskjell fra dem som ble kalt historikere, drev med studier av gamle mynter, segl, ruiner osv.(65)

Camden er mest kjent for sitt store antikvariske verk *Britannia siue Florentissimorum regnorum, Angliae, Scotiae, Hiberniae, et insularum adiacentium ex intima antiquitate chorographica descriptio* ("Britain, or a chorographically description of the most flourishing kingdoms, England, Scotland, and Ireland, and the islands adjoining, out of the depth of antiquity, beautified with mappes of the severall shires of England"), fra 1586. Samlingen

63 Se l.pnr. 68.

64 Se l.pnr. 69.

65 Om antikvarene, se s. 33

har ikke denne.⁽⁶⁶⁾ Boken en beskrivelse av alle grevskap i England og Skottland, med spesiell vektlegging på romerske levninger. Den ble utvidet, oversatt til engelsk og utgitt flere ganger langt inn på 1700-tallet.

Tross sin popularitet, ble den under Camdens levetid også kritisert. Ralphe Brooke, en heraldiker fra York, påstod at han hadde funnet flere feil i stamtavler av kjente familier i 4. utgaven av *Britannia* fra 1594. Disse feilene og andre kritiske kommentarer til Camden, skrev han ned i sin bok *A Discoverie of certain Errours published in print in the much commended "Britannia", 1594*. Kong James I nektet å la Brookes manuskriptet trykke. Det ble ikke publisert før i 1723, og inneholder foruten Brookes kritiske bemerkninger, også de rettelser Camden gjorde i sin 5. utgave av *Britannia*. Samlingen har Brooks *A Discoverie...* fra 1723.⁽⁶⁷⁾

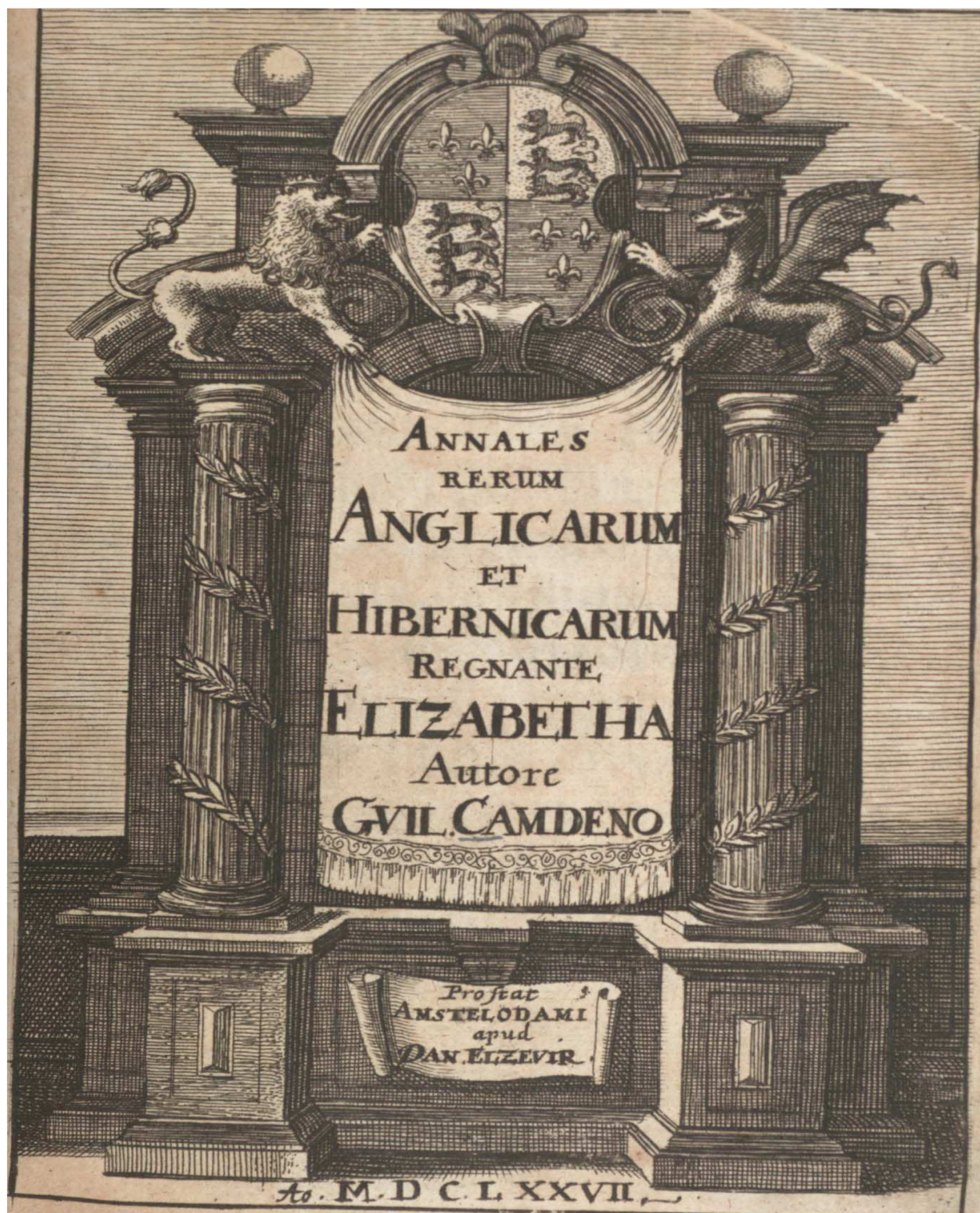
Som historiker er Camden mest kjent for sitt verk *Annales rerum anglicarum et hibernicarum regnante Elizabetha* ("Annals of the Affairs of England and Ireland During the Reign of Elizabeth") fra 1615. Det ble oversatt til engelsk i 1625. Samlingen har en utgave fra 1677, utgitt på det berømte forlaget Elzevier i Amsterdam.⁽⁶⁸⁾

Dette var et oppdragsverk etter ordre fra kong James I. Biografien om dronning Elizabeth ble godt mottatt, og den har dannet bakgrunn for mange senere verk skrevet om henne.

66 Finnes på Nasjonalbiblioteket i Oslo under klasse J, lokalhistorie. Som nevnt over, vil nok mye av det biblioteket har av antikvarene være klassifisert på andre klasser enn I, historie.

67 Se lppnr. 34.

68 Se lppnr. 45.

Bilde 9. Tittelsiden fra Camdens bok *Annales rerum anglicarum et hibernicarum regnante Elizabetha*, 1677.

Bilde 10. Portrett av dronning Elizabeth I fra Camdens *Annales rerum anglicarum et hibernicarum regnante Elizabetha*, 1677.

Andre verker av Camden i samlingen er *Anglica, Normannica, Hibernica, Cambrica, A Veteribus Scripta*.⁽⁶⁹⁾ Boken ble første gang utgitt i 1603 i Frankfurt. Her har Camden redigert og utgitt en rekke kjente krøniker, bl.a. av Asser (d.909), Giraldus Cambrensis (1146-1223) og Walsingham (d.1422).

Biskop Francis Godwin var Camdens samtidige. Godwin satte seg som mål å skrive en samlet fremstilling om Englands historie på 1500-tallet. Han ønsket å skrive et historieverk som la større vekt på kunnskap og lærdom enn god latin. Resultatet ble *Rerum Anglicarum Henrico VIII Edwardo VI Et Maria Regnantibus Annales: nunc primum editi*, et historieverk om Henrik 8., Edward 6. og dronning Mary. Boken kom ut i 1616. Samlingen har to eksemplarer av dette verket.⁽⁷⁰⁾ Boken baserer seg på Camdens *Annales*.

Edvard Herbert, Baron of Cherbury var historiker, poet og filosof. Det er bare hans historiske verker som skal nevnes her, nemlig *The Life and Raigne of King Henry the Eighth* fra 1649, utgitt ett år etter hans død.⁽⁷¹⁾

Herbert var en av de første engelske historikere på 1600-tallet som var opptatt av vitenskapsteoretiske problemer. Han var opptatt av spørsmål som: Hva er sikker viten om fortiden? Hvordan kan man med sikkerhet vite noe om fortiden og om fortidige hendelser? Interessen for slike problemstillinger henger nok sammen med hans filosofiske interesser og arbeider. Han mente at en fremstilling av en fortidig hendelse aldri kunne bli perfekt, men den kunne bli mer eller mindre sannsynlig.

Disse synspunktene kommer tydelig frem i hans arbeid *The Life and Raigne of King Henry the Eighth*. Verket er betydningsfullt også på andre måter. Moderne historikere bruker ennå dette verket fordi Herbert skrev av 1500-tallskilder og dokumenter som ikke lenger eksisterer. Dessuten er boken den første i engelsk historiografi, etter Camdens *Annales*, som studerer én konge og dennes regjeringsperiode, ut fra alle mulige tilgjengelige kilder, også ikke-litterære kilder, som bare antikvarene på denne tiden benyttet seg av. Herbert nøyde seg ikke bare med å skrive av dokumentene, han leste dem også kritisk, i mye større grad enn det Camden hadde gjort i sin *Annales*.

Historikere som rådgivere

Som nevnt hadde historieskrivingen på 1500- og 1600-tallet både en bestemt form og et bestemt innhold, å skrive historie var en slags form for litteratur. Det skulle være velskrevet og elegant, og det skulle være en underholdende fortelling. Samtidig skulle historien være oppbyggelig, og dømme tidligere hendelser og personer som gode eller dårlige, alt ut fra samtidens moraloppfatninger og politiske omstendigheter. Slik var det både med de mer generelle oversiktsverkene, og de spesielle konge- og dronningbiografiene som ble skrevet på denne tiden.

Vi finner også en tredje genre, der historikerne mer direkte opptrer som rådgivere. Disse verkene lignet på de politiske biografiene, men de var mindre generelle, og konsentrerte seg mer om spesielle hendelser, eller spesielle sider ved en historisk person. Biografiene skulle

69 Se l.pnr. 44.

70 Samlingen har to utgaver, førsteutgaven fra 1616 (se l.pnr.97), og en senere utgave fra 1653 (se l.pnr.98). Førsteutgaven ble utgitt av John Bill, kongens trykker. I 1630 ble boken oversatt til engelsk av Morgan, Godwins sønn, samtidig som han la til rettelser, alt under farens oppsyn. Samlingen har ingen utgaver på engelsk. Utgaven fra 1653 er også på latin.

71 Samlingen har to utgaver, førsteutgaven fra 1649 (se l.pnr.109), og en fra 1682 (se l.pnr.110).

tjene som rådgivingsbøker for en fyrste eller prins, og disse historikerne var inspirert av Machiavellis arbeider, særlig *Fyrsten* (1513). Hovedhensikten med disse verkene var å vise hvordan fortidige hendelser og begivenheter enten hadde ført fyrsten, prinsen eller kongen til suksess eller fall. Spesielle kongers liv og levnet ble nøye undersøkt, slik at disse, hvis funnet verdig ut fra tidens idealer, kunne tjene som gode rollemodeller for den unge prins.

I motsetning til de mer generelle politiske biografiene, omhandlet disse rådgivningsbøkene et kortere tidsrom, eller en mer bestemt politisk omstendighet i fortiden som også kunne ha aktualitet i samtiden. Disse bøkene var derfor kortere, og tåler ikke sammenlikning med de store og grundige arbeidene til Camden eller Daniel. Disse bøkene hadde en litt skarpere tone, og forfatteren håpet at en forsiktig kritikk av en fortidig konge, kanskje kunne forandre på den politikk den nåtidige monarken førte. Den sykliske gresk-romerske historieforståelsen synes klar her, å se likhetstrekk mellom konger og kongers skjebne var ikke uvanlig.

Der er viktig å understreke at disse rådgivningsbøkene aldri åpent eller direkte kritiserte den sittende konge. Helt frem til borgerkrigen på 1640-årene var de fleste historikere kongetro.

Den eneste boken samlingen har av forfattere i denne gruppen er *The historie of the reigne of King Henry the Seventh* av **Francis Bacon** (1561-1626), første gang utgitt i 1622(72). Bacon var selv statsmann, kansler av England, jurist, og filosof.

I denne læreboken, biografien om Henry 7., presenterer Bacon leseren for en del generelle regler, som hvilken som helst konge eller fyrste kunne følge. Boken var imidlertid spesielt rettet til kong James Is eldste sønn Henry. Bacon gjør også noe som var vanlig blant historikere på hans tid, nemlig å legge til fiktive taler til de historiske aktørene, for ytterligere å understreke det moralske budskap i fremstillingen.

Bacon valgte Henry 7. fordi han ville begrense seg til Tudortiden, og fordi de andre tudormonarkene, i følge Bacon, ikke egnet seg som gode rollemodeller for prinsen. Derimot syntes han Henry 7. var passende fordi han var forsiktig og varsom, og slik sett stod i sterk kontrast til hans sønn, Henry 8. Bacon var også opptatt av Henry 7. fordi han forente de stridende slektene Lancaster og York under Rosekrigene (1455-1485), og håpet kanskje at prins Henry skulle gjøre et nytt forsøk på å forene England og Skottland, slik hans far hadde forsøkt, men som han mislyktes med.

72 Samlingen har fem utgaver av dette verket. Tre på latin fra 1641 (lprn.16) og 1642 (lprn.17 og 18). En oversettelse til fransk fra 1724 (lprn.19), og en engelsk versjon fra 1641 (lprn.15).

Bilde 11. Tittelsiden fra Francis Bacons biografi om kong Henrik VII. Denne versjonen er en latinsk utgave fra 1642, trykket i Leyden. Stikket er signert Cornelis v. Dalen.

3.2.2. Historieskriving under og etter borgerkrigen: 1640-1730⁽⁷³⁾

3.2.2.1. Dikotomien i historiografien etter borgerkrigene

I årene etter borgerkrigens slutt kom det ut en rekke historiske verker som søkte å forklare hvorfor krigen var oppstått. De fleste av disse verkene kan klart klassifiseres enten som rojalistiske eller parlamentsvennlige (fra 1680-tallet som whig eller tory.⁷⁴) Også de mer generelle fremstillingene over Englands historie, debatter rundt parlamentets historie, kildeutgivelser, m.m. ble preget av denne dikotomien.

I det følgende skal jeg presentere noen av de mest kjente historieverkene, både de rojalistiske og de parlamentsstro, som kom ut i denne perioden og som finnes i samlingen. Jeg skal først nevne de verkene som kom ut før restaurasjonen i 1660, dvs. de som ble skrevet under borgerkrigen og under Cromwells styre. Deretter de verkene som kom ut etter restaurasjonen i 1660.

Før 1660

I perioden 1640-1660 ble det publisert historiefremstillinger av både parlamentstilhengere og rojalister. Under Cromwells periode (1649-1660) kunne naturligvis ikke rojalistiske historikere skrive så åpenlyst om sine meninger som de parlamentsstro, men de viser likevel i sine verker, om beskjedent, sine rojalistiske standpunkter.

Parlamentstilhengere

De første bøkene skrevet av en parlamentstilhenger kom ut allerede før Charles Is henrettelse i 1649. **Thomas May** (1595-1650) lanserte *The History Of The Parliament Of England: Which began November the third, 1640 With a short and necessary view of some precedent yeares* i 1647. Samlingen har tre eksemplarer, to av dem førsteutgivelser fra 1647.⁽⁷⁵⁾

May forklarer utbruddet av borgerkrigene og det anstrengte forholdet mellom kong Charles I og parlamentet med at konflikten hadde dype røtter som kunne spores tilbake til middelalderen, videre til dronning Elizabeth Is og James Is tid. Perioder med tendenser til eneveldig makt, slik som i 1640, førte alltid til et radikalt og reformivrig parlament. Både James I og senere Charles I var fiendtlig stemt til parlamentet, noe som sterkt forverret seg under Charles I.

Mays verk er epokegjørende fordi han er en av de første som skriver historie som er direkte kongefiendtlig, og som helt åpent kritiserer Stuart-regimet, både James I og Charles I.

John Milton (1608-1674) må også nevnes i denne gruppen. Samlingen har flere relevante skrifter forfattet av Milton vedrørende debatten mellom rojalister og parlamentstilhengere.

John Milton er mest kjent for sin poesi, men han har også skrevet en god del prosatekster om politiske forhold i sin samtid. Bare to uker etter kong Charles Is henrettelse i januar 1649, utkom han med boken *The Tenure of Kings and Magistrates*, hvor han klart viser sine sympatier for parlamentstilhengernes sak. Han mener makten alltid bør ligge hos folket, som igjen gir makten til kongen. Misbruker kongen makten, kan folket ta den fra ham igjen, avsette ham, og til og med henrette kongen. Milton var revolusjonær og støttet beslutningen

⁷³ Hvis ikke annet blir merket, er fremstillingen basert på R. Macgillivray, *Restoration historians and the English civil war*, The Hague 1974.

⁷⁴ Se definisjoner av disse begrepene på s. 34

⁷⁵ Se lpnr. 169b, 170 og 171.

om å henrette Charles I. Boken var bare en av mange politiske skrifter i debatten han førte mot rojalistene.⁽⁷⁶⁾

En måned etter utgivelsen, ble han invitert av Cromwell til å sitte som sekretær for fremmede språk i Cromwells råd (council of state). Her fikk han blant annet i oppdrag å skrive et motsvar til det populære skriftet *Eikon Basilike*, et propagandaskrift for den henrettede kongen utgitt i 1649.⁽⁷⁷⁾ I oktober 1649 kom han ut med *Eikonoklastes, in answer to a book intitl'd Eikon basilike*. (Eikon Basilike er gresk, og betyr ”kongens bilde”. Eikonoklastes kan oversettes med ”bildeknuser”). Milton ønsket først og fremst å rive ned bildet av kong Charles I som i *Eikon Basilike* nærmest ble fremstilt som helgen og martyr.⁽⁷⁸⁾

Milton skrev flere verk der han forsvarer revolusjonen og avsettelsen av kongen. I 1651 utga han *Angli pro Populo anglicano defensi*, en kritikk av *Defensio regia pro Carolo I*, forfattet av Claude de Saumaise i 1649.⁽⁷⁹⁾ Han går imot Saumaises forsvar av kongedømmet, og forsvarer republikken, i tråd med sine tidligere standpunkter i *The Tenure of Kings and Magistrates*.

Samlingen har to utgaver i duodes på latin, én fra 1651 og én fra 1652. I følge tittelbladet er begge trykket i London⁽⁸⁰⁾ av William Dugard (på tittelbladet kalt ”Typis du Gardinianis”), trykker for Cromwell og personlig venn av Milton. På tittelsiden vises den nye republikkens våpenmerke, en harpe for Irland og St. Georgs kors for England, i motsetning til Saumaises bok hvor vi ser det engelske kongehusets våpenmerke. Se bilde nr. 12.

Boken ble piratkopiert av flere trykkere og forleggere, både engelske og utenlandske. De nederlandske piratkopiene har beholdt det originale utgiversted og navn på trykker (London, typis du Gardinianis), og det kan dermed være vanskelig å skille piratkopiene fra originalen.⁽⁸¹⁾

En engelsk oversettelse ble utgitt i 1692, fjorten år etter Miltons død, kalt *Defence of the people of England*. Boken har ingen stedsangivelse, men trolig utgitt i London, kanskje av Nathaniel Rolls og oversatt av Joseph Washington.⁽⁸²⁾

76 Denne finnes ikke i samlingen.

77 Se omtale av denne boken på s. 52

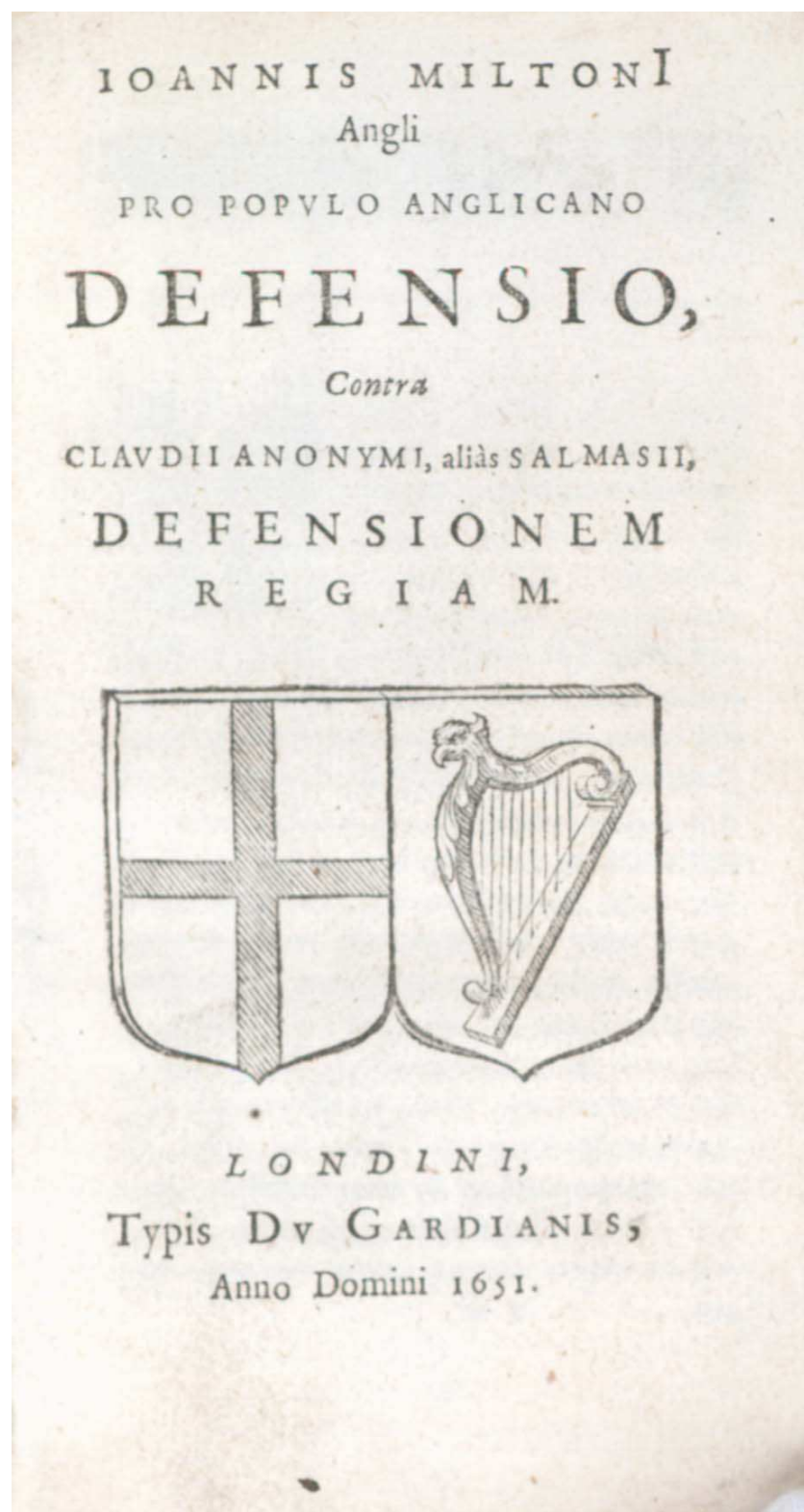
78 Eikonoklastes er ikke i samlingen.

79 Se omtale av boken på s54

80 Se l.pnr. 185 og 186

81 *A Milton Encyclopedia*, ed. W.B. Hunter, J.T. Shawcross, J. M. Steadman, Lewisburg, Bucknell University Press, 1978-1983, bind 7.

82 John T. Shawcross, *Milton a bibliography for the years 1624-1700*, New York, 1984, s.101, innførsel 359. For denne katalogen, se l.pnr. 190

Bilde 12. Tittelsiden av John Miltons *Angli pro Populo anglicano defensi*, fra 1651. Vi ser den nye republikkens våpenmerke, en harpe for Irland og St. Georges kors for England. Boken var et motsvar til Claude de Saumaises *Defensio regia pro Carolo I*, fra 1649. Se bilde nr. 15.

Nye personlige angrep på Milton og forsvar for kongemakten kom med boken *Regii Sanguinis Clamor ad coelum adversus parricidas anglicanos* ("The cry of the royal blood to heaven against the english parricides") i 1652, utgitt anonymt. Milton var imidlertid overbevist om at forfatteren var den kalvinsitiske presten Alexander More.⁽⁸³⁾ Miltons motsvar kom i 1654 med boken *Defensio secunda pro populo anglicano: Contra infamem libellum anonymum, cujus titulus, regii sanguinis clamor adversus parricidas anglicanos. Accessit Alexandri Mori Ecclesiastae, sacrarumque litterarum professoris fides publica, contra calumnias Ioannis Miltoni scurrae* *Defensio secunda pro populo anglicano*....

Boken ble utgitt i London, trykket av Thomas Newcomb, og er den eneste offisielle utgaven. Det florerte imidlertid atskillelige piratkopier, alle fra trykkpressen til Adrian Vlacq i Haag, og utgaven i samlingen er en slik piratkopi.⁽⁸⁴⁾

Det siste verket av Milton i samlingen er en utgivelse av 136 statspapirer produsert av Milton, kalt *Litterae pseudo-senatus anglicani, Cromwellii, reliquorumque perduellium nomine ac jussu conscriptae a Joanne Milto*, utgitt i 1676, uten stedsangivelse eller navn på trykker.⁽⁸⁵⁾

Originalutgaven utkom i 1676, trykket av Peter og Johan Blaeu i Amsterdam, kun identifiserbar gjennom trykkernes emblem på tittelbladet; en fruktkurv. Samme år ble det også utgitt en piratkopi. Denne utgaven lar seg identifisere gjennom et annet emblem; et medusahode. Trykkeren av piratkopien er E.H. Fricx i Brussel, men dette kommer ikke frem på tittelbladet. Utgaven i samlingen er en slik piratkopi.⁽⁸⁶⁾

Samlingen har også en tysk utgave av denne boken, utgitt av Jo. Georg Pritius.⁽⁸⁷⁾

Miltons prosaverker om hans stillingtagen i den politiske konflikten, ble flere ganger brent i protest etter 1660. I 1683, rett etter et forsøk på et attentat mot kong Charles II og hans bror James, utstedte universitetet i Oxford et dekret rettet mot enkelte fordervlige bøker og forkastelige doktriner, ødeleggende for kongen, staten og regjeringen. I denne forbindelse lot universitetet brenne verkene til åtte forfattere, bl.a. John Miltons *Eikonoklastes* og *Defensio Populi Anglicani*. Enkelte av Robert Parsons bøker, tidligere nevnt her⁽⁸⁸⁾, havnet også på bålet.

Til slutt i denne delen om historikere som sympatiserer med Cromwellregimet, skal nevnes boken *The perfect politician: Or, a full view of the life and actions (military and civil) of O. Cromwell*, fra 1660, antagelig skrevet av **Henry Fletcher**. Cromwell blir her fremstilt sympatisk, men verket er på mange måter likevel nøytralt sett i lys av den hete konflikten mellom rojalister og parlamentstilhengere. Samlingen har ikke denne, men en tysk oversettelse fra 1662.⁽⁸⁹⁾

83 I A *Milton Encyclopedia*, op.cit., bind 7, heter det at den egentlige forfatteren er Peter du Moulin, men at Milton var overbevist om at det var Alexander More, en kalvinistisk prest. Derav referanse til ham i den latinske titlen.

84 Se lprn. 187

85 Se lprn 188

86 A *Milton Encyclopedia*, op.cit, bind 5

87 Se lprn. 189

88 Se s. 14

89 Se lprn. 88.

Royalister

Rett etter henrettelsen av kong Charles I vinteren 1649, florerte det både bøker og pamfletter som tok kongen i forsvar. Samtidig fordømte forfatterne parlamentets, senere Cromwells, overtakelse av makten i landet.

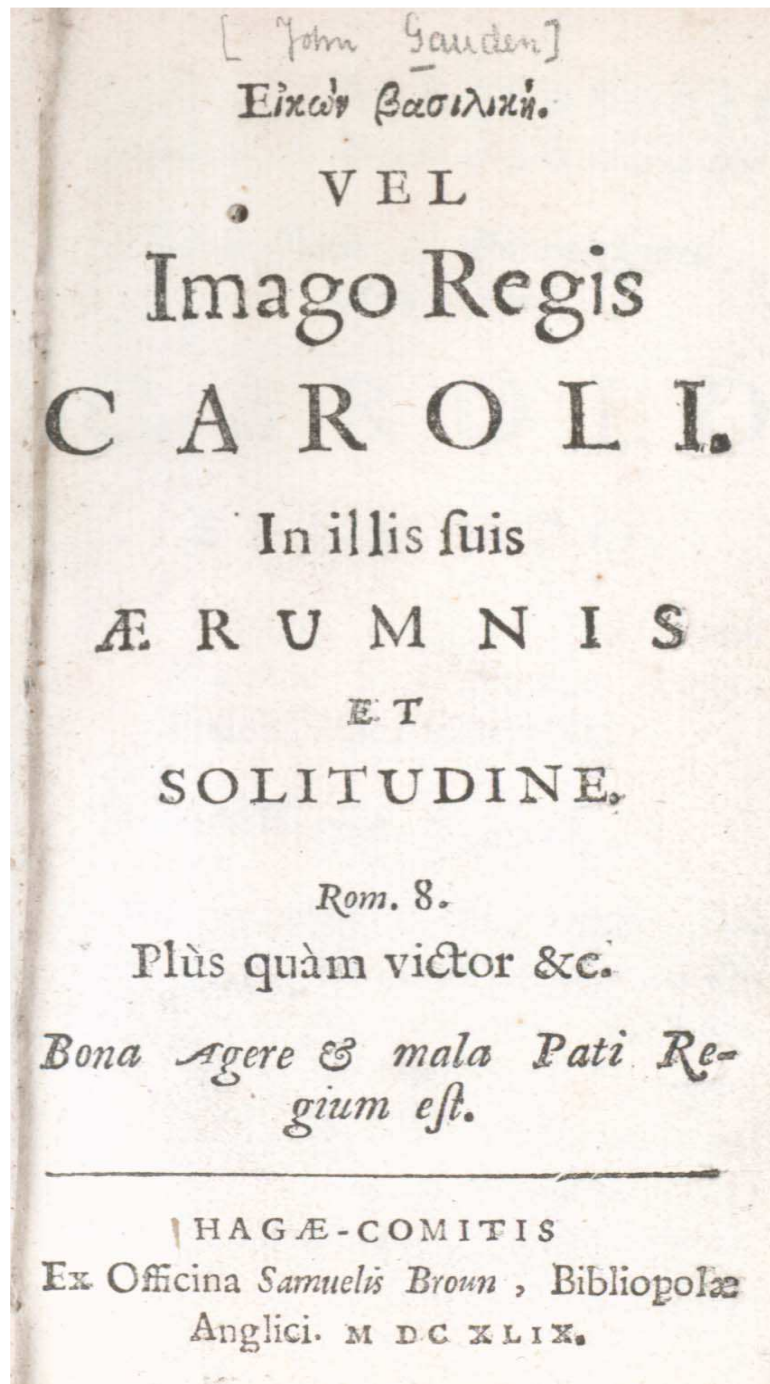
To av de mest kjente verkene i den forbindelse finnes i samlingen. Det ene er *Eikon Basilike, vel Imagio regis Caroli, in illis suie et solitudine*⁽⁹⁰⁾, redigert og utgitt av Charles Is hoffprest, **John Gauden** (1605-1662). Den består av en rekke bønner og tanker der kongen forteller om sine lidelser og tunge stunder i tiden før henrettelsen. Boken kom først ut på engelsk som *Eikon Basilike, the pourtraicture of His Sacred Maiestie in his solitudes and sufferings*, men ble senere oversatt til latin av John Earle etter ønske fra Charles I sønn, den senere Charles II.

Boken ble enorm populær fordi Charles ble fremstilt som forfatter av tekstene. Det ble et propagandaskrift for kongetro som stod i opposisjon til Cromwells styre. I boken blir Charles nærmest fremstilt som kristusliknende martyr og helgen, ofte referert til som "the blessed Charles king and martyr".

I januar 1649, samme måned som Charles ble henrettet, ble de første eksemplarene av *Eikon Basilike* lansert på markedet. Fordi boken fremstilte kongen i et positivt lys, og fordi kongen på denne måten fikk en slags kultstatus, satte parlamentet ned et forbud mot salg av den allerede i mai 1649. Sensuren var ikke vellykket, og ved årets slutt hadde det utkommet hele 35 utgaver bare i London. Dertil kom boken også ut i mange eksemplarer i utlandet. Samlingen har også to danske oversettelser.⁽⁹¹⁾

90 Se lprnr. 78

91 Se omtale av oversatte verk på s. 16 og lprnr. 79 og 80

Bilde 13. Tittelsiden fra boken *Eikon Basilike*. Her en latinsk utgave fra 1649.

Bilde 14. Illustrasjon fra *Eikon Basilike*. Bildet viser kong Charles I som knelende holder en tornekrone i hånden. Den himmelske krone venter på ham, mens den jordiske, sin egen kongekrone, ligger veltet på gulvet. Sticket er signert W. Hollar Bohem.

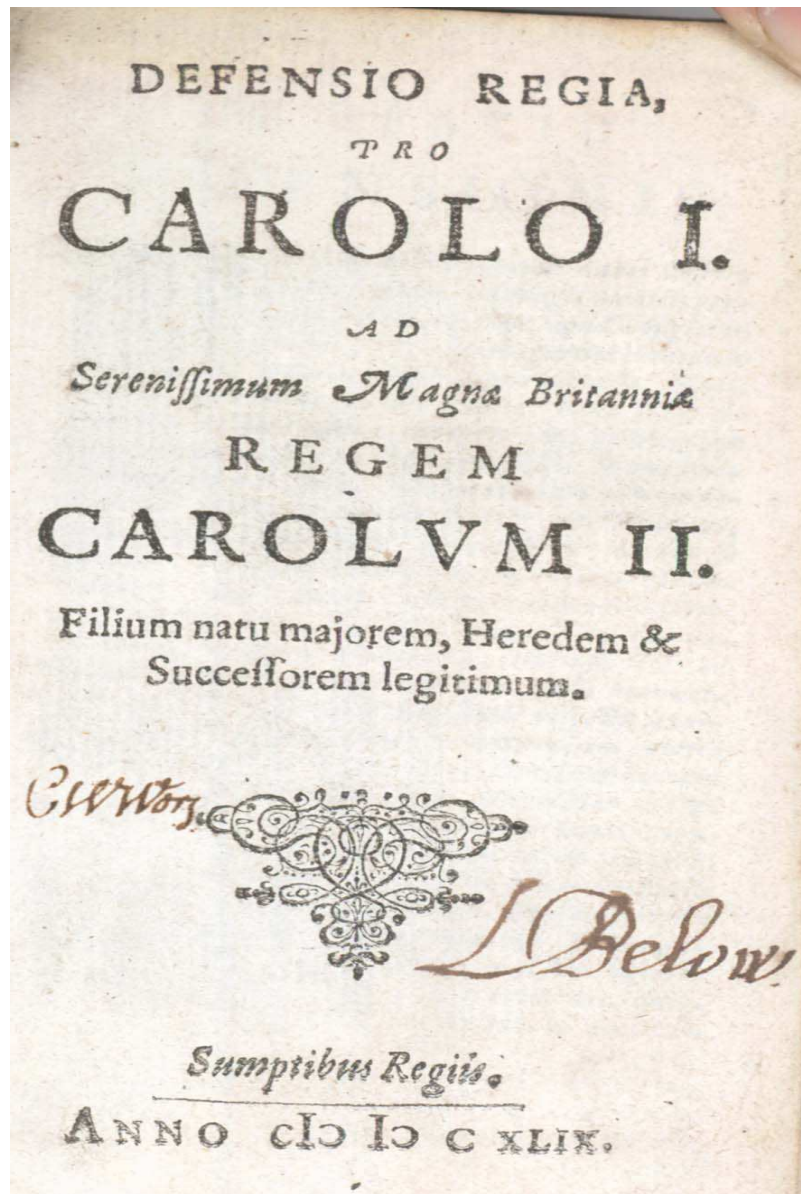
Et annet kjent forsvarsverk for kongemakten, publisert etter kongens henrettelse, er *Defensio regia pro Carolo I...*, fra 1649, skrevet av **Claude de Saumaise** (1588-1653).

Charles Is sønn, den senere Charles II, dro etter sin fars henrettelse i eksil til Frankrike, senere Spania. Her engasjerte han en av Europas fremste rettskyndige, franskmannen Claude de Saumaise, professor ved Universitetet i Leiden, til å skrive et forsvar for sin far spesielt og for kongedømmet som institusjon generelt. Det ble forfattet på latin under titen *Defensio regia, pro Carolo I*, og kom ut samme år som kongen ble henrettet.

Boken ble først utgitt i Leiden i folio, trykket og utgitt av forlaget Elzevier, da det var vanskelig å få utgitt boken i England. Nederlandske myndigheter hadde nedlagt forbud mot boken, men dette forhindret likevel ikke forlaget Elzevier å utgi den. Forlaget gjorde ikke dette for å støtte kongens sak, men i et rent forretningsøyemed.⁽⁹²⁾

92 Johan Ellefsen: "Pierre Marteau og andre fiktive trykkangivelser", i: *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, nr.81 (1994), s. 126-127.

Samlingen har tre utgaver, alle i duodes format. To av dem har ikke oppgitt trykkested, men er ganske sikkert trykket i Nederland, på "kongens bekostning" (Sumptibus Regiis), dvs., Charles' sønn. Den ene er fra 1649, den andre fra 1652, begge uten trykkested. Den tredje er trykket i 1660, altså etter restaurasjonen samme år, og trykkested er oppført: London. Dette kan forklares med at boken ikke lenger var forbudt litteratur.(93)

Bilde 15. Tittelsiden fra de Saumaises bok *Defensio regia, pro Carolo I*, fra 1649.

En del bøker med rojalistiske synspunkter ble skrevet før restaurasjonen i 1660, men utgitt først mange år senere, pga sensuren under Cromwells regime. Et eksempel er *Historical Discourses* av **Sir Edward Walker** (1612-1677). Den ble først utgitt i 1705, men var mer eller mindre skrevet før 1660. Walker var kong Charles Is og Charles IIs "Garter king-of-

93 Se lprn. 229, 230, 231

arms” og levde i eksil sammen med Charles Stuart, den senere kong Charles II. Boken er sterkt rojalistisk, men blir regnet som et av de beste bidragene i debatten rundt årsakene til borgerkrigene. Samlingen har en utgave fra 1705.⁽⁹⁴⁾

George Bates (1608-1669) verk *Elenchi motuum nuperorum in Anglia simul ac juris regii & parlamentarii brevis enarratio* fra 1649, er også regnet som rojalistisk. Den handler om hendelsene i borgerkrigene opp til Charles Is henrettelse i 1649. Bate forsvarer kong Charles Is handlinger i hans konfrontasjoner med parlamentet i årene før utbruddet av borgerkrigene. Bate var kong Charles Is, og senere kong Charles IIs livlege, men til tross for sin bakgrunn som lege, skrev han dette politiske arbeidet, som ble utvidet og utgitt flere ganger.⁽⁹⁵⁾ Det kom også ut en engelsk oversettelse av boken i 1651.⁽⁹⁶⁾ Samlingen har en latinsk utgave fra 1661-1663 (to bind innbundet i ett).⁽⁹⁷⁾ Samlingen har også en fransk oversettelse fra 1651.⁽⁹⁸⁾

Etter 1660

Nesten alle historieverk om borgerkrigene som utkom i 1660 til 1688 var rojalistiske. I denne perioden var det parlamentstilhengerne som måtte moderere seg. De verkene som sympatiserte med parlamentet under borgerkrigene utkom i en slags gruppe rundt 1680. Dette skyldtes de politiske turbulente omstendighetene det året som bl.a. ”the popish plot”⁽⁹⁹⁾ og tronfølgestridighetene.⁽¹⁰⁰⁾

Etter 1688, med innføring av konstitusjonelt monarki, hadde de radikale parlamentstilhengerne tapt sin sak, mens de moderates synspunkter ble videreført og forsvart av historikere som sympatiserte med whigenes politikk. Radikale bøker er få i antall, og de som ble skrevet, var forsiktige og tilbakeholdende.

Parlamentstilhengere, Whigs

Et radikalt perspektiv på borgerkrigen presenterte republikaneren **Edmond Ludlow** (1617-1692) i *Memoirs of Edmund Ludlow Esq; Lieutenant General of the Horse, Commander in Chief of the forces in Ireland, one of the Council of State, and a member of the Parliament which began on November 3*, fra 1698. Ludlow viser åpent sin forakt for monarkiet, og mener gjeninnsettelsen av Stuartene på tronen var lovstridig. Videre mener han det engelske rettssystemet var en hemske for folket. Det var innsatt av kong William I i 1066 i samarbeid med sheriffene og dommere. Disse var ikke kapable, mener Ludlow, til å utføre sitt embete til folks beste, da de var under kongens kontroll.

94 Lpnr. 259.

95 På kontinentet, særlig i Italia, var det ikke helt uvanlig at leger var opptatt av historie. Man så paralleller mellom historiefaget og medisinfaget rent metodisk. Historieteoretikere som Machiavelli og Bodin sammenliknet ofte historie med medisin, da begge disipliner bygde på tidligere erfaringer og nedtegnelser av disse. Se for eksempel Nancy G. Siraisi: ”Anatomizing the Past: Physicians and History in Renaissance Culture”, i: *Renaissance Quarterly*, vol. 53, 2000, s. 1-30.

96 *A compendious narrative of the late troubles in England. Or, Elenchus Englished. First written in Latin by an Anonymous [i.e. George Bate] for the information of Forreners, and, now, don into English [by Fitz-Eusebie], for the behoof and pleasure of our Countrey-men.* Kilde: COPAC

97 Se lpnr. 24.

98 Se lpnr. 23.

99 The popish plot, ”det pavelige komplott” var egentlig ikke et reelt komplott, men et rykte som ble satt ut av Titus Oates, en angelikansk prest, som gikk på at jesuittene planla å myrde Charles II, og å innsette hans katolske bror James (senere James II) som konge i stedet.

100 Som en av følgene av ”The popish plot” foreslo parlamentet i 1679 å ekskludere James som kongens arvtager. (”Exclusion Bill”). Dette førte til en alvorlig politisk krise mellom parlamentet og kongen.

Ludlow var en av de mest radikale som satt i parlamentet på 1640-tallet, og deltok i borgerkrigene mot kongen. Som utdannet jurist, var han også en av de dommerne som dømte kong Charles I til døden. Etter restaurasjonen i 1660, måtte han dra i eksil, og oppholdt seg på forskjellige steder i Sveits, hvor han også døde. Det var mens han levde i eksil han forfattet sine memoarer. Samlingen har en utgave på fransk utgitt i Amsterdam, 1699.⁽¹⁰¹⁾

Av andre sentrale verk skrevet av parlamentstilhengere etter 1688 (The Glorious Revolution), kan nevnes **David Jones** (1676-1720) *The secret history of White-Hall from the restoration of Charles II. Down to the abdication of the late King James*, fra 1697. Jones var forfatter, oversetter og kaptein i armeen. *Secred history* består av en samling brev angivelig skrevet av Jones selv til et overhusmedlem. I brevs form bekjentgjør Jones hemmelige diplomatiske forhandlinger mellom England og Frankrike. Samlingen har en utgave fra 1697.⁽¹⁰²⁾

James Wellwood (1652-1727) var skotsk lege bosatt i England. Han studerte medisin i Nederland, og da Wilhelm av Oranien reiste over til England for å la seg utrope til engelsk konge i 1690, reiste Wellwood tilbake til England sammen med ham som kongens livlege.

Wellwood skrev blant annet *Memoirs of the most material transactions in England, for the last hundred years, preceding the revolution in 1688*, hvor han uttrykte sine sympatier med whigene i deres syn på borgerkrigen.⁽¹⁰³⁾ De tre første utgavene kom i 1700, deriblant utgaven i samlingen.⁽¹⁰⁴⁾

En av de mest kjente historiske kildesamlingene fra borgerkrigstiden er **John Rushworths** (1612-1690) *Historical Collections of private passages of state*, i åtte bind, hvor første bind kom ut i 1659. Utvalget av kilder viser at han sympatiserer med parlamentstilhengerne. Første bind ble senere utgitt på nytt etter 1660. Utgiveråret ble imidlertid ikke forandret i den nye utgaven, dette for å unngå sensur. Det tok over 40 år før hele verket ble ferdig, publisert mellom 1659 og 1701 i syv bind. Bind åtte kom i 1721.

Historical Collections er en kronologisk gjennomgang av sentrale hendelser i engelsk historie (fra 1618) som førte til borgerkrigene og til henrettelsen av Charles I i 1649. Kildene som er samlet her dreier seg for det meste om kritikk av kongens regjering og forsvar for borgerkrigene og henrettelsen av kongen. Samlingen har førsteutgaven, utgitt mellom 1659-1701.⁽¹⁰⁵⁾

Som representanter for tidlig 1700-talls historikere med whigsympatier, skal her nevnes de mest kjente, og som også er representert i samlingen. Det er Gilbert Burnet (1643-1715), John Oldmixon (1673-1742) og White Kennett (1660-1728).

Gilbert Burnet, biskop av Salisbury, er en sentral historieskriver fra denne perioden. Hans mest kjente verk er *Bishop Burnet's history of his own time*, som han begynte å skrive i 1683, men som først ble utgitt etter hans død, i 1724. Den ble mottatt med stor interesse blant publikum.⁽¹⁰⁶⁾ Burnet var i sine tidligere år rojalist, men sympatiserte etter hvert sterkere og sterkere med whigenes sak, og det er disse synspunktene som kommer klart frem i boken.

101 Lpnr. 161.

102 Lpnr. 233.

103 Om leger og historieskriving, se fotnote 95.

104 Lpnr. 264.

105 Lpnr. 116.

106 Samlingen har førsteutgaven fra 1724 (lpnr.38), samt en tysk oversettelse fra samme år (lpnr.39), og en engelsk utgave utgitt mellom 1725 og 1734 i seks bind (lpnr.40).

Blant annet forsvarer han ”revolusjonen” i 1688, og er talsmann for tros- og samvittighetsfrihet.

De to andre historieskrivere med whigsympatier som skal nevnes her, er **John Oldmixon** og **White Kennett**. Fremstillingen av disse forfatterne skal ikke bare dreie seg om deres politiske sympatier, men vel så mye om hvor de sto i debatten mellom klassikere og modernister.(107)

De som var tilhengere av den klassiske måten å skrive historie på, syntes engelske forfattere aldri hadde klart å skrive det optimale historieverket om sitt lands historie. Det var særlig statsmannen og diplomaten **Sir William Temple** (1628-1699) som forfektet dette synet.(108) Problemet kunne løses på to måter mente han, enten kunne man søke å finne en forfatter som var egnet til denne gigantiske oppgaven, eller så kunne man lage en antologi bestående av allerede publiserte mindre verker over enkelte epoker, selvsagt skrevet ut i fra klassiske idealer. Å få noen til å skrive en helt ny, komplett historiebok syntes å være umulig. Han planla derfor å samle sammen verker skrevet av blant annet More, Camden, Daniel, Bacon og Milton. Temple døde imidlertid før dette ble realisert, og arbeidet ble overtatt av John Hughes som i 1706 utga verket: *The Complete History of England*, en antologi over humanistisk, klassisk historieskriving. Dette ble det siste kjente i sitt slag.(109)

Historieskriveren John Oldmixon var også med å redigere dette arbeidet. For å komplettere historieverket trengte redaktørene en til å skrive samtidshistorien. Clarendon hadde nettopp utgitt sitt store verk *History of the Civil wars* (1702-1704), og hadde høstet gode kritikker både av klassikerne og av modernistene (se mer om Clarendon på s. XXXVI). Men Clarendon var nok for toryvennlig for whigsympatisøren Oldmixon. Oldmixon engasjerte i stedet en annen historieskriver, nemlig White Kennett, biskop av Peterborough, til å forfatte bind tre for perioden 1625 til 1702 i *Complete History of England*.(110)

Samlingen har ellers to bøker av John Oldmixon. Oldmixon ble ikke regnet som noen stor, anerkjent historieskriver i klassisk forstand i sin samtid. Han skrev ikke bare historie, men deltok også i tidens mange politiske debatter, der han tok parti med whigene. Han skrev biografier, artikler og en rekke ”hemmelige historier”, der han serverte rykter og sladder fra aristokratiet. Han ble også beskyldt for å stjele stoff fra andre, og utgi det som sitt eget. På denne måten mistet han ære og anerkjennelse blant seriøse litterater, og ble offentlig kritisert av både Swift, Pope og Addison. Han tjente imidlertid penger på disse bøkene, da det var nok av dem som ville lese ”hemmelige historier” fra aristokratiets liv og levnet. Det meste han skrev utga han anonymt, og unngikk på den måten rettslig forfølgelse.

En av de mest kjente verkene han skrev var *Critical History of England* (1724-1726) og *History of England* (1729-1739), som var ment å være et angrep på Clarendons *History of the Rebellion*. Disse finnes ikke i samlingen, men derimot to mindre bøker fra hans brokete produksjon. Den ene er *The history of adresses. By one very near to the author of the tale of a tub* (London, 1709). (111) Som mange av hans verker, utkom denne anonymt.(112) ”The author

107 Se kort fremstilling om dette på s. 36

108 Samlingen har William Temple’s memoirer, i en fransk versjon fra 1729 (se l.pnr.248). Forordet er av Jonathan Swift, Temples sekretær.

109 L.pnr. 63

110 L.pnr.138

111 L.pnr. 195.

112 Både COPAC, Lowndes og HKI mener at forfatter til dette verket også kan være Daniel Defoe, men at Oldmixon selv hevder å være forfatter av verket. Dette skriver han i *Memoirs of the press, historical and political, for thirty years past, from 1710 to 1740 ...* (1742).

of the Tale of the tub” er en referanse til Jonathan Swift og hans verk *A tale of a tub: written for the universal improvement of mankind: to which is added, An account of a battel between the antient and modern books in St. James's library* (1704).(113)

Den andre boken av Oldmixon i samlingen er en fransk oversettelse: *La vie d'Anne Stuart reine de la Grand-Bretagne, de France & d'Irlande* (Amsterdam, 1716).(114) Ingen av disse regnes som sentrale i hans forfatterskap.

Royalister, tories

Historieskrivere i samlingen som sympatiserer med kongen og de konservative toryene, skal her nevnes følgende:

Det kanskje mest kjente verket om borgerkrigene er *The history of the rebellion and civil wars in England begun in the year 1641*, av **Edward Hyde, Earl of Clarendon** (1609-1674), ofte bare forkortet til Clarendon. Clarendon var tilhenger av konstitusjonelt monarki, men døde altså før dette ble en realitet i 1688. Han blir regnet som rojalist, men var i sine yngre år, under innledningen på borgerkrigene, medlem av parlamentet, og stemte først sammen med den reformvillige majoriteten. Men i 1641, gikk han over til rojalistenes side, og ble kong Charles Is rådgiver under borgerkrigene. Etter kongens henrettelse, måtte Clarendon dra i eksil til Jersey, men vendte tilbake til England i 1660 da Stuartene igjen kom på tronen med kong Charles II. Han ble nå utnevnt som kongens kansler, men falt i unåde i 1667, og reiste i eksil til Frankrike.

Det var i løpet av hans første eksilperiode han begynte å skrive på *The history of the rebellion*, men verket ble fullført først i løpet av hans siste leveår i Frankrike. Selve verket ble ikke utgitt før i 1702-04, nærmere tretti år etter hans død. Det utkom i tolv forskjellige utgivelser i løpet av de neste 150 årene, og Clarendons fremstilling av borgerkrigenes historie ble en klassiker. Samlingen har én utgave av dette verket, utgitt i 1712(115), samt en oversettelse til fransk fra 1704(116).

Fremstillingen var det første komplette verket om borgerkrigene. Det ble også regnet som det første vellykkede forsøket på å skrive historie etter klassiske modeller.(117) Clarendon hadde selv studert de klassiske historikerne, og holdt Thukydides oppe som et forbilde.(118) Som enkelte av de klassiske historikerne var også Clarendon en tidligere statsmann som hadde trukket seg tilbake for å skrive ned det han selv hadde erfart i det politiske liv, her borgerkrigene. Etter klassiske idealer var de beste historieskriverne de som selv hadde deltatt i politikken eller i krigen. Historiefremstillingen skulle vise hvordan tidligere politiske feilgrep kunne forhindre fremtidige feil. Tross Clarendons politiske tilhørighet, er hans fremstilling av borgerkrigene avbalansert. Dette fordi Clarendon mente, som for eksempel Francis Bacon tidligere, at historien burde være kilde til politisk visdom. En avbalansert fremstilling av

113 En satire over debatten mellom klassikere og modernister, der han går sterkest ut mot modernistene, men satiren går også utover papister og dissenterne.

114 Lpnr. 196.

115 Lpnr. 126.

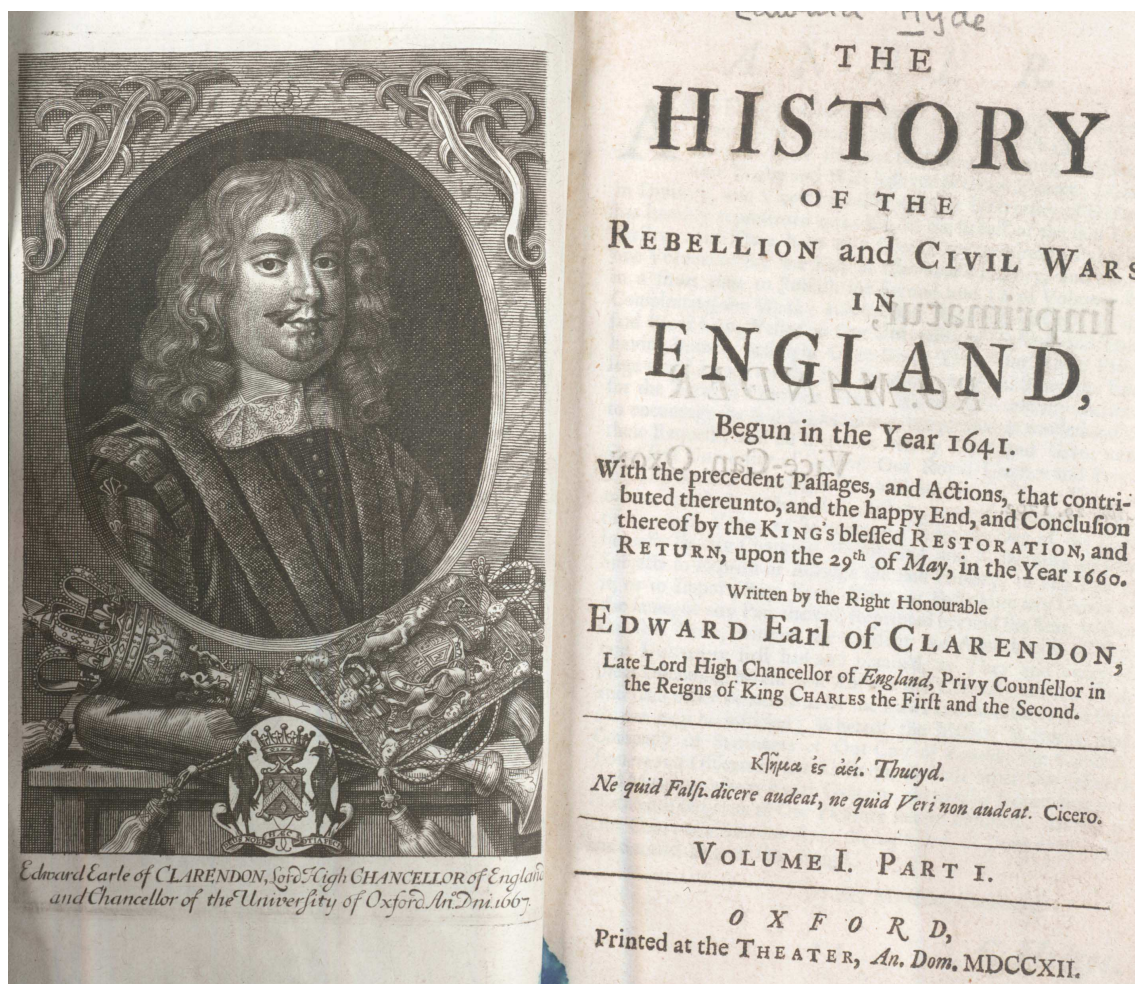
116 Lpnr. 125.

117 Philip Hicks: *Neoclassical history and English culture. From Clarendon to Hume*, (Basingstoke, Hampshire, 1996)

118 Thukydides ca. 460-400 f. Kr. Gresk historiker fra Athen. Skildret peloponneskrigen mellom Sparta og Athen til 411. Han levde i landflyktighet og kunne således ha et upartisk syn på begivenhetene. Hans objektive beretning og logiske sammenfatning av motiver og fakta veksler med taler, ofte fiktive, for å understreke historiens moralske budskap.

borgerkrigene ville kunne tjene kommende generasjoner som skulle lære av historien. Som forteller holdt han seg i bakgrunnen.

Clarendons klassiske oppfatning av historieskrivingen, førte til at han lot være å bruke antikvariske metoder og arbeider, som filologiske analyser av kilder og språk. Han mente en historikers oppgave ikke var å være lærd i kildekunnskap eller filologi, men å kunne, i kraft av å være tidligere statsmann, analysere motivene bak handlinger, og forstå og analysere menneskets natur og oppførsel.

Bilde16. Tittelside fra Clarendons *History of the Rebellion and Civil Wars in England*, her en utgave fra 1712.

De kildene Clarendon hadde benyttet seg av da han skrev *History of the rebellion*, ble også utgitt i bokform. Samlingen har en utgave fra 1767: *State Papers Collected by Edward, Earl of Clarendon. Commencing From The Year MDCXXI. Containing The Materials From Which His History of the Great Rebellion was Composed, and the Authorities on which the truth of his relation is Founded.* (119)

119 Se lppn. 127.

Andre konservative historieskrivere som finnes i samlingen, er bl.a. følgende:

Sir Winston Churchill (1620-1688) dedikerte en historisk fremstilling over de engelske kongene til kong Charles II da denne utkom i 1675: *Divi Britannici: Being A Remark Upon the Lives of all the Kings Of this Isle, From the year of the World 2855 unto the year of grace 1660*. Churchill erklærer i verket sin kjærlighet til landet, og lovpriser monarkiet som institusjon. Ett eksemplar finnes i samlingen.⁽¹²⁰⁾

Sir William Dugdale (1605-1686) er mest kjent som antikvar.⁽¹²¹⁾ Han var først og fremst middelalderforsker, men nevnes her pga. sitt innlegg i debatten om årsakene til borgerkrigene. I 1681 utga han *A short view of the late troubles in England*, først anonymt, slik den som er i samlingen⁽¹²²⁾, men utgitt samme år på nytt under forfatterens navn. Boken var en støtteerklæring til monarkiet under tronfølgestridighetene på 1680-tallet, og Dugdale ville ikke fremstå med fullt navn fordi han fryktet reaksjoner fra fiendtliginnede puritanerne og parlamentstilhengere.

Samme år (1681) utkom *The annals of king James and king Charles the first* av **Thomas Frankland** (1633-1690).⁽¹²³⁾ Dette er en samling dokumenter, kommentert av forfatteren, om de politiske hendelsene i årene opp til borgerkrigen, fra 1612 til 1642. Tittelen på boken er lang, og avslutter med følgende lokkemiddel: ... *wherein several material passages, relating to the late civil wars, (omitted in former histories) are made known...* Boken er regnet som rojalistisk.

En som ikke tilhører gruppen historieskrivere, men som på grunn av det store antallet bøker av ham i samlingen skal han likevel skal nevnes her. **John Chamberlayne** (1666-1723) fortsatte et arbeid etter sin far, Edward Chamberlayne, som i 1669 for første gang utga *Anglia notia*. Dette er en håndbok over de sosiale og politiske forhold i England, med lister over offentlige embeter og statistikker. Håndboken var laget etter samme mønster som den franske *L'etat nouvelle de la France*, første gang utgitt i 1661. John Chamberlayne kalte sine utgaver *The present state of Great Britain*. I den 21. utgaven (1708) skiftet håndboken navn til *Magnae Britanniae Notitia*. Den ble utgitt for 36. og siste gang i 1755.⁽¹²⁴⁾

Denne populære håndboken ble allerede i 1691 plagiert av **Guy Miège** (1644-1718) under tittelen *The new state of England*, senere som *The present state of Great-Britain and Ireland*. Både far og sønn Chamberlayne forsøkte å stoppe dette, men Miège fortsatte å utgi sine håndbøker helt frem til 1748. Samlingen har fem utgaver av denne.⁽¹²⁵⁾

3.2.2.2. Kildeutgivelser

En sentral oppgave for antikvarene⁽¹²⁶⁾ var å samle inn skriftlig kildemateriale, særlig fra middelalder. Bakgrunnen for dette var bl.a. at store mengder kildemateriale fra middelalder gikk tapt på 1500-tallet i England. Da kirken ble reformert, ble klostrene oppløst, og klostrenes skatter, både kunst og bibliotek, gikk tapt. Store mengder skriftlig kildemateriale,

120 Lpnr. 54.

121 Om antikvarene, se s. 33

122 Lpnr. 75.

123 Lpnr. 91.

124 Samlingen har utgivelser fra 1710, 1718, 1723 og 1728. Se lpnr. 48-51.

125 Samlingen har utgivelser fra 1708, 1715, 1718, 1745 og 1767. Se lpnr. 179-183.

126 Om antikvarene, se s. 33

både løse manuskripter og innbundne, håndskrevne bøker fra middelalder forsvant. Antikvarene arbeidet for å samle og registrere slike manuskripter, og fikk dem ofte publisert.

Først tidlig på 1800-tallet fikk England sitt første sentrale riksarkiv, nå kalt The National Archives (*English Public Record Act*, 1838). Før dette ble statens arkiver oppbevart på en rekke forskjellige steder. Dette resulterte i at de offentlige arkivene ble svært desentralisert og uoversiktlige, og dermed vanskelige å finne frem i, både for forvaltningen og for antikvarer og historikere. "The State Paper Office" i Whitehall var ett av flere slike depotsteder for statens sentrale arkiver, opprettet i 1578 av Elizabeth I. De eldste arkivene, bl.a. fra middelalder, ble oppbevart i Tower og Westminster.(127)

Men det hendte at manuskripter som egentlig skulle oppbevares i The State Paper Office, likevel havnet i private bibliotek. Dette forekom særlig for store, sentrale statstjenestemenn under dronning Elizabeth I, som for eksempel William Cecil, 1st Baron Burghley (1520-1598) og Sir Francis Walsingham (1532-1590). I Burghley-familiens bibliotek i Hatfield House ble det oppbevart en rekke statlige arkiver, tross iherdige forsøk på å føre dem til State Paper Office. Flere av disse manuskriptene ble publisert i bokform, blant annet denne som finnes i samlingen fra 1740: *A collection of state papers relating to affairs in the reigns of King Henry VIII, King Edward VI, Queen Mary, and Queen Elisabeth...original letters and other authentick memorials, never before published, left by William Cecil Lord Burghley, and now remaining at Hatfield House ... By Samuel Haynes, A.M. Rector of Hatfield in Hertfordshire*.(128)

Samlingen har flere bøker som består av publiserte manuskripter og historiske kilder, særlig fra middelalder, av kjente antikvarer, som f. eks. **William Prynne** (1600-1669): *The history of king John, king Henry III, and the most illustrious king Edward the I ... the mistakes in some printed statutes, cannonists, law-books, histories, & c. and other matters of moment are rectified and rescued from oblivion: collected out of the ancient records of the Tower of London*.(129) Prynne var "Tower record keeper" fra 1661, et embete han fikk av kongen etter restaurasjonen i 1660 som belønning for sin lojalitet. Prynne fikk med dette ansvar for nasjonens eldre arkiver som ble oppbevart i Tower, og brukte sine siste ni leveår på å skrive historiske fremstillinger bestående av utdrag av offisielle dokumenter.

Antikvaren **Joseph Ayloffe** (1709-1781) publiserte også en rekke manuskripter. Mest kjent er *Calendars of the ancient charters*, fra 1774.(130) I innledingen til dette verket understreker Ayloffe viktigheten av å gjøre grundige undersøkelser av offentlige dokumenter og bruke dem som kilder i historisk forskning.

En annen kjent antikvar og rettskyndig var **Thomas Madox** (1666-1726). Hans kritiske studier av middelalderdokumenter etablerte ham som grunnlegger av engelsk administrasjonshistorie og en forløper for den moderne historievitenskapen i England.

127 R.B. Wernham, "The Public Records in the Sixteenth and Seventeenth Centuries". I: *English Historical Scholarship in the 16th. And 17th Centuries*, ed. Levi Fox, Nendeln, 1956.

128 Se lppn. 57.

129 Lppn. 214.

130 Full tittel er *Calendars of the ancient charters, and of the Welch and Scotish rolls, now remaining in the Tower of London. Also calendars of all the treaties of peace entered into by the kings of England with those of Scotland; ... Together with catalogues of the records brought to Berwick from the royal treasury at Edinburgh; ... To which are added memoranda concerning the affairs of Ireland, extracted from the Tower records. With four copper plates ... The whole is prefixed an introduction, giving some account of the state of the public records from the Conquest to the present time*. Se lppn. 14.

Madox tjenestegjorde i "Exchequer" (engelsk betegnelse for "finansdepartement"), og senere i "Augmentation office", et depot for oppbevaring av dokumenter. I denne perioden, og på bakgrunn av det arkivmateriale han hadde tilgang til, skrev han en rekke antikvariske arbeider. Man kan si han tilhøre gruppen modernister, som brukte ny kunnskap om fortiden i sine historiske arbeider. Dette innebar at han også brukte andre typer kilder i sine historiske undersøkelser, slik som offentlige dokumenter, rettsdokumenter, regnskapsmateriale mv., ikke bare narrative kilder som de gamle krønikene. Han var ikke opptatt av å skrive med eleganse og vidd, slik klassikerne var, for ham stod nøyaktighet, presisjon, sannhet og en avbalansert fremstilling i fokus.

Et viktig verk av ham som finnes i samlingen, er *Firma Burgi, Or An Historical Essay Concerning The Cities, Towns and Buroughs Of England. Taken From Records*, første gang utgitt i 1722. Samlingen har et eksemplar fra 1726.⁽¹³¹⁾ I motsetning til klassikernes ønske om et nasjonalt historieverk, er denne historien om Englands byer og landsbyer et typisk antikvarisk arbeid.

En annen bok av Madox, i samme antikvariske tradisjon, er *Baronia Anglica. An history of land-honors and baronies, and of tenure in capite. Verified by records*, som er en avhandling om lensbesittelser.⁽¹³²⁾

¹³¹ Lpnr. 164a.

¹³² Lpnr. 164b.

HISTORY OF LAND-HONORS AND BARONIES, &c.

BOOK I.

CHAPTER I.

I. <i>A Plan of this Book.</i>	<i>the Nature of a Land-</i>
II, III, IV, V. <i>Some Preliminaries concerning</i>	<i>Honor or Land-Barony.</i>
B	VI. <i>That</i>

Bilde 17. Bildet er hentet fra tittelsiden til Thomas Madox' *Baronia Anglica. History of land-honors and baronies*. Illustrasjonen øverst på siden viser rommet i Tower der Englands eldste arkiver fra middelalder ble oppbevart. Dette var offentlige dokumenter, rettsdokumenter, regnskapsmateriale osv, kildemateriale særlig brukt av antikvarene.

I den antikvariske tradisjonen kan man også plassere **William Somner** (1598-1669). Somner var først og fremst filolog og kyndig i gammelengelsk. Han skrev flere lokalhistoriske arbeider, blant annet om Canterbury. Han arbeidet med å samle inn manuskripter til en lokalhistorie om Kent, men urolighetene under borgerkrigen forhindret ham fra å fullføre arbeidet. En del av disse manuskriptene ble bearbeidet og publisert etter hans død av James Brone: *A treatise of the Roman ports and forts in Kent*, Oxford, 1693.(133)

I debatten mellom klassikere og modernister, der man diskuterte hvordan man skulle skrive historie, hva som var viktig osv., lanserte **William Nicolson** (1655-1727) en teori farget av hans modernistiske synspunkter. Han syntes det var viktig at antikvariske arbeider og interessefelt også måtte tas i betraktning skulle man skrive et sentralt, komplett verk over Englands historie. I den forbindelse utarbeidet han en kommentert oversikt over alle typer kilder som kunne kaste lys over landets fortid, og utga den i et referanseverk i 1696, kalt, *The English Historical Library*. Samlingen har en utgave fra 1776: *The English, Scotch and Irish historical libraries. Giving a short view and character of most of our historians, either in print or manuscript. With an account of our records, law-books, coins ect.* (134) Her ble ikke bare de narrative kildene tatt med, men også kildemateriale antikvarene interesserte seg for som offentlige dokumenter og gjenstandsmateriale.

Samlingen har også en utgivelse av islandske kilder fra 800- og 900-tallet som omhandler engelske forhold: *Fragments Of English and Irish History In The Ninth And Tenth Century....Trancelated From The Original Icelandic*, redigert og utgitt i 1788 av den islandske antikvaren **Grímr Jónsson Thorkelín** (1752-1829).(135)

Thomas Hearne (1678-1735) utga bl.a. krøniker fra middelalderen som ble viktige kilder for senere historikere. Han var assisterende bibliotekar ved Bodleian Library i Oxford, hvor han blant annet katalogiserte og indekserte bibliotekets tilvekst. Hearne er mest kjent for å ha utgitt to store manuskriptsamlinger etterlatt av antikvaren John Leland (1506-1552), deponert ved Bodleian Library i 1632.

Den ene er: *The itinerary of John Leland the Antiquary. Publish'd from the original MS. in the Bodleian Library*. Dette er en opptegnelse fra Lelands reiser gjennom England og Wales, med spesiell vektlegging på arkitekturhistorie.(136)

Den andre kildeutgaven er *Collectanea* utgitt første gang i 1714 av Thomas Hearne i seks bind som *Joannis Lelandi antiquarii De rebvs britannicis collectanea. Cvm Thomae Hearnii praefatione notis et indice ad editionem primam*. Samlingen har en utgave fra 1774.(137) Denne inneholder blant annet inventarlistene fra klostre som senere ble oppløst under reformasjonen. Før disse manuskriptene ble publisert på 1700-tallet, sirkulerte originalene blant antikvarer, og hadde stor innflytelse på den antikvariske forskningen sent på 1500- og 1600-tallet.

En annen kjent utgiver av eldre manuskripter er **Thomas Rymer** (1641-1713). Han var opprinnelig litteraturkritiker, men ble utnevnt til kongelig historiograf i 1692 av kong

133 Lpnr. 237.

134 Lpnr. 193.

135 Lpnr. 249.

136 Samlingen har ikke dette verket.

137 Se lpnr. 148.

William III. Dette kan sees i sammenheng med at kongen ønsket å få publisert en omfattende kildesamling over alle avtaler England hadde gjort med andre stater opp gjennom tidene. Rymer ble utnevnt som redaktør for dette arbeidet. Verket er mest kjent som *Foedera*, første ordet i den fulle tittelen: *Foedera, conventiones, literae, et cujuscunque generis acta publica, inter reges Angliae, et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes, vel communitates*. Det første bindet kom ut i 1704, og dekker perioden 1101-1273. Rymer var til sin død ansvarlig redaktør til og med det 15. bindet, som dekker årene 1543-86 (utgitt i 1713). Senere redaktører utga ytterligere fem bind. Dette verket er ikke klassifisert på I Historie, og kommer dermed ikke med i denne samlingen.

3.2.3. Opplysningstid 1730-1800⁽¹³⁸⁾

3.2.3.1. Historieskrivingen tidlig på 1700-tallet

Overgangen fra den humanistiske historiografien til opplysningstidens historiografi skjedde gradvis. Her skal spesielt nevnes noen som med sine verker varsler et brudd med den gamle måten å skrive historie på.

Laird Okie⁽¹³⁹⁾ trekker frem **Paul de Rapin-Thoyras** (1661-1725) og hans verk *History of England* (1726-1731) som et eksempel på en historiefremstilling som bryter med den tradisjonelle humanistiske måten å skrive historie på.⁽¹⁴⁰⁾ Rapin-Thoyras var mer eller mindre samtidig med John Oldmixon og White Kennett, men nevnes i dette kapittelet fordi hans verk skiller seg så klart ut fra de øvrige historikerne som ennå sto forankret i den gamle tradisjonen.

Rapin-Thoyras var fransk hugenott og anglofil. Han flyktet fra Frankrike, og slo seg ned i Haag i 1707 der han begynte å arbeide med historieverket som kom til å oppta ham resten av livet: *History of England*. Verket er preget av en høy faglig standard som skiller det ut fra tidligere verk om Englands historie. Han brukte flere typer kilder og studerte dem kritisk. Han ordnet stoffet i temaer, og han forsøkte å tolke og analysere hendelsene, ikke bare beskrive dem. Selv om han sympatiserer med whigene (glorifisering av den engelske konstitusjon, konstitusjonelt monarki, engelsk rasjonalitet og religiøs toleranse), forsøkte Rapin å frigjøre seg fra den sterke dikotomien som hadde preget historiefremstillingene i årtiene før ham. Fremstillingen hans er sekulær, og har en anti-klerikalsk tone. Hans analyser er basert på verdslige faktorer, ikke på guddommelige.

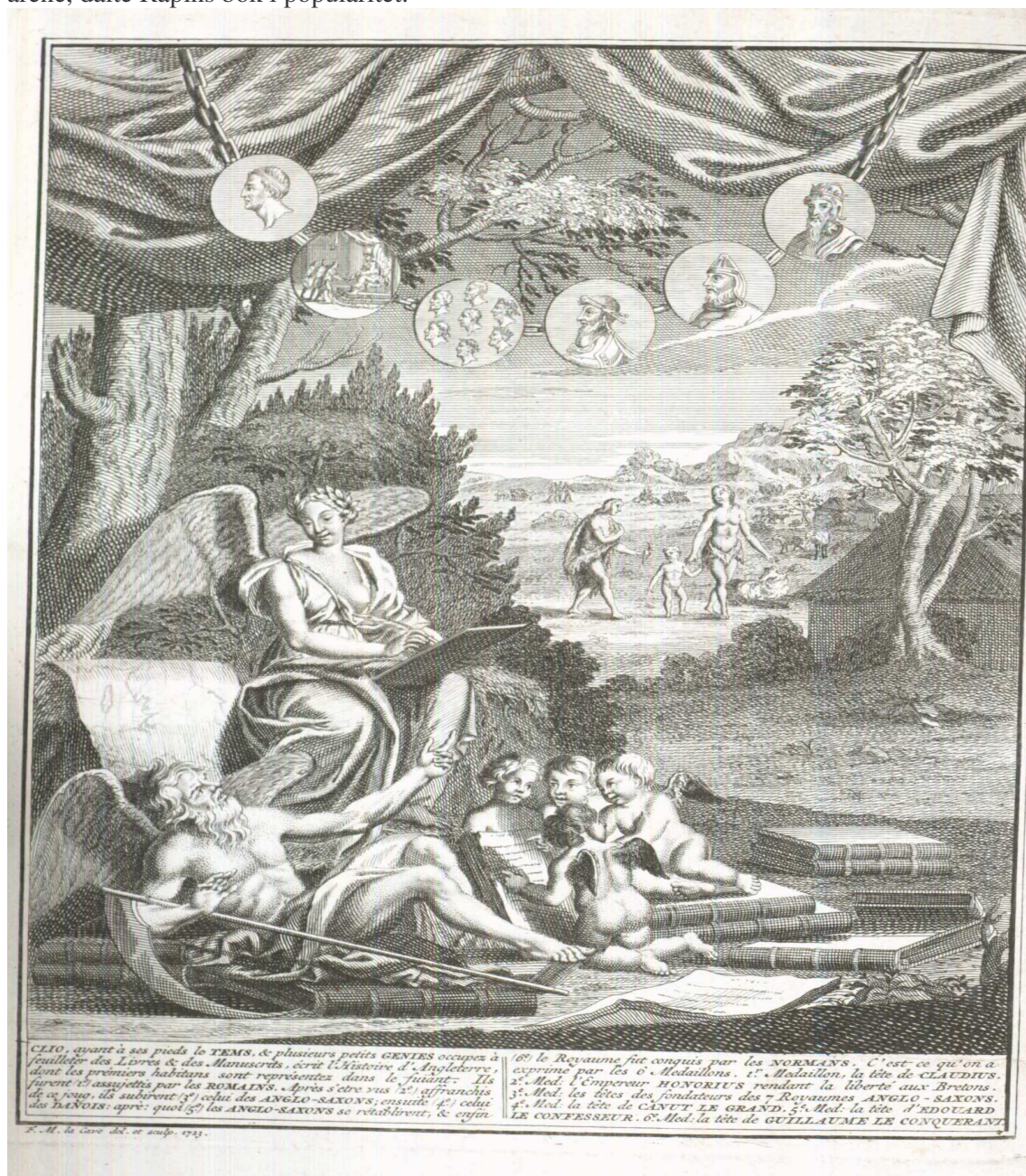
History of England ble et svært populært og lovprist verk. Etterfølgende historikere forsøkte å etterlikne Rapin-Thoyras. Hans verk ble en standard for historieskrivingen fra 1720- og 30-årene, og vi ser i flere og flere verk større grad av sekularisering og politisk upartiskhet. Den kom ut i 16 utgaver i Frankrike. Den ble oversatt til engelsk av Nicholas Tindal, som også utarbeidet en fortsettelse på verket etter Rapin-Thoyras' død: *Continuation of Rapin's History*

¹³⁸ Hvis ikke annet blir bemerkt, er fremstillingen basert på Laird Okie, *Augustan Historical Writing, Histories of England in the English Enlightenment*, Lanham, University Press of America, 1991.

¹³⁹ Op.cit.

¹⁴⁰ Samlingen har tre utgaver, den opprinnelige franske i 2. utgave fra 1733-36 (lprn.219), en engelsk oversettelse av N. Tindal fra 1732, også 2. utgave (lprn.218), og en tysk oversettelse fra 1755-1760 (lprn.220). I tillegg har samlingen også et annet verk av samme forfatter: *Dissertation sur les Whigs et Torys*, fra 1717 (lprn.217).

of England (1744-47). (141) Ikke før David Hume kom med sin *History of England* i 1750-årene, dalte Rapins bok i popularitet.

Bilde 18. Illustrasjon fra *History of England* av Paul de Rapin-Thoyras, her fra den franske utgaven fra 1732. Sentralt i bildet sitter en bevinget Clio som skriver ned Englands historie. Ved hennes føtter sitter "Tiden", en eldre mann, og fire små genier som ordner Clios papirer og historiske skrifter. I bakgrunnen går de første engelske bosetterne, og på medaljene over er illustrasjoner av viktige personer i Englands historie; romere, angel-saksere, daner og normannere. Stikket er signert F. M. la Cave.

141 Samlingen har ikke denne, derimot en kritisk bemerkning til Rapin-Thoyras' verk av Tindal, fra 1733. Se lpnr. 250.

I motsetning til whighistorikeren Rapin-Thoyras, var **Thomas Carte** (1686-1754) klart toryvennlig. Men i likhet med Rapin-Thoyras varsler også Cartes historieskriving et brudd med den humanistiske tradisjonen. I sin bok *General History of England* (1747-1754) ser man tegn på dette. Han så de sosioøkonomiske forandringene i samfunnet, og klassestrukturen bak de politiske konfliktene. Han benyttet seg for det meste av primærkilder og hentet ikke ukritisk stoff fra sekundærlitteraturen. Hans stil og metode var basert på forklaring, ikke oppramsing av fakta.

Men helt fri fra tidligere tiders historietradisjoner var boken likevel ikke. Fremstillingen svekkes av hans stadige forsvarstaler for Stuartene. Han forsvarer den guddommelige kongemakt og fordømmer den Hannoveranske konstitusjon ("the glorious revolution"). Tross de sosioøkonomiske forklaringsmodellene, bruker han også Guds forsyn som årsaksforklaring, Gud straffer sine motstandere og belønner sine tilhengere.

Carte ønsket å erstatte Rapin-Thoyras' bok og popularitet. Først og fremst fordi han ønsket å vise fremstillingen av historien slik toryene så den. Dermed kommer hans gode sider som nytenkende historiker i skyggen av denne politiske polemikken. Samlingen har ikke *General History of England*, men en samling statspapirer som han utga etter å ha skrevet historien om James, Duke of Ormond.⁽¹⁴²⁾

Verkene til Rapin-Thoyras og Carte er fortsatt preget av historikernes politiske standpunkter, men polemikken er sterkt dempet ned, og ikke så krass som den var i annen halvpart av 1600-tallet. De er begge likevel gode representanter for en ny form for historieskriving. Fremstillingene er mer, om ikke fullstendig, sekulariserte, og de legger større vekt på å beskrive sosiale og økonomiske forandringer i samfunnet enn det tidligere historikere hadde gjort.

I den politiske, offentlige debatten på slutten av 1700-tallet, skal til slutt nevnes diverse innlegg, i brevs form, i avisen *Public Adviser* mellom 1769 og 1772. Avsenderen av brevene var anonym, og skjulte seg bak navnet "Junius". I brevene angrep "Junius" datidens toryministere Hertugen av Grafton og Lord North, og forfektet radikale whigsynspunkter. Til slutt gikk "Junius" til angrep på kongen i sine brev. Dette ble skandale, og eieren av avisen, Henry Sampson Woodfall, ble truet med rettssak.

"Junius" identitet ble aldri avslørt, selv om det er blitt lansert flere teorier. Brevene gir innsikt i datidens politiske debatter. Samlingen har fire utgaver av disse brevsamlingene, tre på engelsk og en oversatt til tysk.⁽¹⁴³⁾

3.2.3.2. Kildeutgivelser

Det hadde vært vanskelig for de nevnte historikere å skrive sine verker uten de trykte kildesamlingene som kom for fullt på begynnelsen av 1700-tallet. Publiserte kilder var lettere å få tak på enn de originale kildene. The National Archives ble ikke etablert før i 1838, og relevante kilder kunne befinne seg så vel i private hender som i offentlige depoter. Derfor var

¹⁴² Se lppnr. 56.

¹⁴³ Se lppnr. 133-136.

det også viktig å ha de rette bekjentskaper, slik at man kunne få innsyn i relevante arkiver. Dette var fortsatt tilfelle etter at British Museum Library ble etablert i 1753.

Som eksempler på slike kildesamlinger som er registrert i denne katalogen, kan nevnes *A collection of original letters and papers, concerning the affairs of England, from the year 1641 to 1660. Found among the Duke of Ormonde's papers* (1739), redigert og utgitt av Thomas Carte, nevnt over.⁽¹⁴⁴⁾

En av de viktigste utgivelser av statspapirer på 1700-tallet var *A collection of the state papers of John Thurloe...containing authentic memorials of the English affairs from the year 1638, to the restoration of king Charles II* (1742). Samlingen består av syv bind, primært med offisielle brev fra interregnum-perioden, nedtegnet av Oliver Chromwells sekretær, John Thurloe. Thomas Birch var utgiver og redaktør.⁽¹⁴⁵⁾

Videre finnes *Burleigh papers* (1740) statspapirer fra Elisabeth I: *A Collection of State Papers Relating to Affairs in the Reigns of King Henry VIII, King Edward VI, Queen Mary, and Queen Elisabeth...Original Letters and Other Authentick Memorials, Never Before Published, Left by William Cecil Lord Burghley, and now remaining at Hatfield House ... By Samuel Haynes, A.M. Rector of Hatfield in Hertfordshire.*⁽¹⁴⁶⁾

3.2.3.3 David Hume og Edward Gibbon

Den kanskje mest kjente opplysningshistoriker som skrev om Englands historie på midten av 1700-tallet, var ikke engelsk, men skotsk. Mot midten av 1700-tallet ser vi klare eksempler på opplysningstidens historieskriving, særlig representert gjennom de skotske opplysningsmennene Adam Ferguson (1723-1816): *Essay on the History of Civil Society* (1767), William Robertson (1721-1793): *History of Scotland during the Reigns of Queen Mary and King James VI* (1759), og ikke minst i **David Humes** (1711-1776) *History of England* i seks bind skrevet i perioden 1754-62.⁽¹⁴⁷⁾

Sammen med Voltaires *Siècle de Louis XIV* og Gibbons *The history of the decline and fall of the Roman Empire*, er Humes *History of England* et godt eksempel på historieskriving i opplysningstiden. Voltaire lovpriste Humes upartiskhet i *History*, han mente den sterke dikotomien mellom de politiske fløyene var hovedårsaken til at ingen historiker i England hadde greid å skrive et oversiktsverk over landets historie etter klassisk mønster. I *History of England* var Hume verken parlamentstilhenger eller rojalist, anglikaner eller presbyterianer – han var upartisk. Hume ønsket å forlate den tradisjonelle og til tider aggressive, og nå etter hvert anakronistiske dikotomien mellom whiger og toryer. Skjønt helt upolitisk var hans verk ikke, han var på mange måter verdikonservativ, noe som kommer frem i verket. Men det skiller seg ut, som Voltaire sier, fra de tidligere tradisjonelle partipolitiske verkene.

I takt med opplysningstidens ideer, forakter Hume middelalderens barbarisme og intoleranse. Han er skeptisk til de religiøse kreftene i samfunnet, og til guddommelige årsaksforklaringer i

144 Ormonde, James Butler, 12th earl and 1st duke of (1610-1688). Anglo-Irsk protestant som representerte den engelske kongemakten i Irland fra 1640-årene til 1688.

145 Se l.pnr. 58.

146 L.pnr. 57.

147 Samlingen har tre engelske utgaver fra 1786 (l.pnr. 121), 1789 (l.pnr.122) og 1793 (l.pnr.124). Videre en fransk oversettelse fra 1781 (l.pnr.121).

historien, han viser en klar anti-klerikalsk innstilling. Den tradisjonelle politiske beretningen kombinerte han med kulturhistorie og med idéhistorie. Han har tro på sivilisasjonens fremgang, og viser i fremstillingen hvordan parlamentets stilling, sett i forhold til kongemakten, utviklet seg. For Hume hadde frihet ikke noe å gjøre med mytene om "the ancient constitution", utarbeidet av whigene.⁽¹⁴⁸⁾ Frihet utviklet seg gjennom sosiale og økonomiske forandringer i samfunnet, bl.a. fremveksten av en middelklasse.

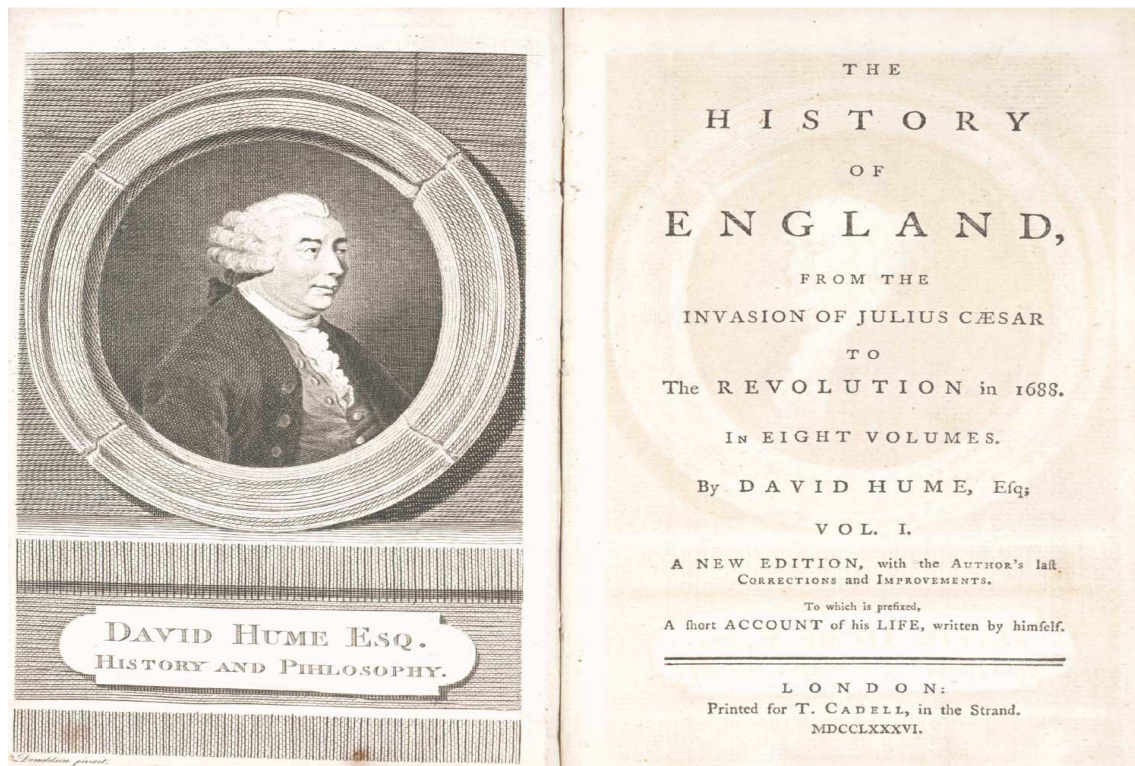
Popularisering av kunnskap er også typisk for opplysningstiden, og *History* er, sammenliknet med de store fremstillingene før Rapin-Thoyras, lett å lese. Den har en fortellende, elegant stil og klar struktur. Det er en syntese over Englands historie, der målet er å vise utviklingen av sivilisasjonen, overgang fra føydalisme og barbarisme, til Humes egen moderne tid med konstitusjonelt monarki og religionsfrihet.

Hume hadde, som Clarendon, de klassiske historikerne som forbilde. Og han ønsket, som blant annet Voltaire etterlyste, å være den første som skrev en historie om England etter klassiske idealer. Historien var livets læremester, og Hume trakk frem flere eksempler, handlinger, avgjørelser og lignende, fra historien som enten burde unngås eller etterfølges i fremtiden.

Han tok avstand fra antikvarenes minutiøse arbeider med kilder og tekster, historie skulle være en syntese, fortalt i en elegant, lesevennlig stil.

Humes verk ble svært populært, og den mest leste historiefremstillingen opp til T. B. Macaulays verker på 1800-tallet. *History* ble et eksempel til etterfølgelse, og man søkte nå å skrive mer upartisk, og legge større vekt på den intellektuelle, økonomiske og sosiale historien.

148 I troen på "the ancient constitution" inngikk bl.a. overbevisningen om at det feudale dokumentet Magna Carta fra 1215, var et dokument som fastslo individets rettigheter, og økt makt til parlamentet på bekostning av eneveldig kongemakt.

Bilde 19. Fra *History of England*, av David Hume. Her en versjon fra 1786. Stikket av Hume er signert Simon Francois Ravenet.

Den absolutt største engelske representanten for opplysningshistoriografi i England er **Edward Gibbon** (1737-1794) og hans *Decline and Fall of the Roman Empire* som kom ut i perioden 1776-1788. Et trekk ved verket som kjennetegner opplysningstidens historiografi er at det viser utviklingen av den menneskelige sivilisasjon opp gjennom 2000 år. Verket slutter med Konstantinopels fall i 1453. Gibbon skriver en universal historie, et komplett, sekulært verk om menneskenes historie over en periode på 2000 år.

Det som var imponerende nytt ved verket, var at han både klarte å trekke de store linjene i historien, samtidig som han også fordypet seg i detaljer. Gibbon baserte sin fremstilling på en grundig gjennomgang av alle typer kilder, ikke bare berettende. Slik sett skrev han om både sosial- og kulturhistorie, ikke bare politisk historie.

Ingen før Gibbon hadde våget å skrive en ny historie om antikken. Av dyp respekt og ærbødighet for de antikke historikerne, lot humanismens historikere dette temaet ligge, denne historien var skrevet en gang for alle.

Verket hører naturlig nok ikke inn i samlingen, da det handler om Romerriket, ikke England.

3.3. Er samlingen representativ for engelsk historiografi i perioden 1500-1800?

Man må ta i betraktning at samlingen på mange måter avspeiler universitetsbibliotekets historie, og i videre forstand universitetets historie. Da biblioteket ble opprettet i 1811 var det helst nyere litteratur man ønsket til biblioteket, ikke litteratur som var to til tre hundre år gammel. Å anskaffe slik litteratur var trolig ikke et stort satsningsområde, og det som er

kommet inn av slik litteratur antar jeg derfor for det meste må ha vært gaver. Dette kan være en forklaring på at det er huller i samlingen, og mange sentrale verker, særlig fra 1500- og 1600 tallet mangler.⁽¹⁴⁹⁾

Når dette er sagt, er det rekke faktorer man må ta hensyn til. For det første kan det være litt tilfeldig hva som er blitt klassifisert på I Historie opp gjennom tidene. Ta for eksempel manuskriptsamlingene til antikvaren John Leland: *The itinerary of John Leland the antiquary*, utgitt av Thomas Hearne, er klassifisert på lokalhistorie/geografi J, og befinner seg på Nasjonalbiblioteket. Mulig er dette gjort fordi boken ble tolket som en reisebeskrivelse, derimot er *Collectanea*, med bl.a. inventarlistene fra raserte klostre klassifisert på I.

Slik kan det være med en rekke av de arbeidene som antikvarene skrev. Hvis de noen gang er kommet i bibliotekets eie, lar de seg nødvendigvis ikke finne i samlingen I Historie, og derfor skal jeg være forsiktig med å trekke konklusjoner over hva som finnes i biblioteket av slike verk her.

Man må heller ikke glemme at bøker presentert i denne katalogen, kun er bøker om Englands historie, den tar ikke for seg hva engelske historieskrivere har skrevet om andre emner.

Videre ser jeg at enkelte bøker, som på 1500- og 1600-tallet handlet om samtidige aktualiteter, og som ikke var fremstillinger av Englands historie, likevel er klassifisert på I Historie. Dette gjelder for eksempel noen av de politiske skriftene til John Milton.

Til slutt må man huske på at denne oversikten kun tar for seg bøker som er utgitt til og med 1799, senere utgivelser er ikke tatt med her. 1500-tallshistorikeren Holinshed er ikke representert i samlingen, men biblioteket har en utgave av *Holinshed's Chronicles of England, Scotland, and Ireland* fra 1807, og en rekke senere utgivelser.

For å underbygge påstanden om at det er huller i samlingen, og at den mangler en del sentrale verker, skal jeg her gå nærmere inn på de enkelte periodene, og se hva samlingen mangler. Det er kun engelske historieskrivere som vil bli betraktet her.

Når det gjelder bøker om Englands historie skrevet i løpet av den tidligste perioden, fra 1500 opp til begynnelsen av 1600-tallet, finnes bare tre bøker, henholdsvis av John Major, George Lily og Robert Parson. Robert Parsons bok er ikke en historiebok om England, men et motsvar til dronning Elisabeths proklamasjon vedrørende katolikkenes stilling i England. Samlingen har en utgave av Polydore Vergils *Historia anglicae libri XXVI* fra 1649. Det finnes ingen bøker om engelsk historie skrevet av andre sentrale historieskrivere fra 1500-tallet i samlingen, slik som Raphael Holinshed, Edward Hall, Richard Grafton, John Stow, John Fox, Richard White eller John Lewis.

Når det gjelder bøker fra 1600-tallet er samlingen bedre representert. I gruppen den ”politiske historien” finnes en del sentrale verker, men heller ikke her kan man si at den er spesielt god. Her er samlingen representert med bøker av John Speed og Samuel Daniel, som sikkert skyldes verkenes store popularitet og mange opptrykk og utgivelser. Når det gjelder de ”politiske biografiene”, er samlingen temmelig bra dekket med tre av fem av de mest sentrale historikerne innenfor denne genren. Dette er Camden, Godwin og Lord Herbert. Verker av Sir John Hayward og Sir George Buck eies ikke. Av de verkene som man betrakter som ”rådgivende” lesing for statsmenn, står bøkene til Francis Bacon, Sir Robert Cotton og

149 Se mer om dette i kapittel 2.5. Samlingshistorikk

William Habington sterkt. Samlingen har bare verket til Bacon, *The historie of the reigne of King Henry the Seventh*, i tre utgaver.

1630-årene var en periode med lite nytt i engelsk historiografi, bare eldre verker ble trykt opp igjen. Kun noen få biografier og politiske historieverk kom ut etter 1630, hovedsakelig av John Trussel, Robert Powell, John Ford og Thomas Heywood. Samlingen har ingen av disse forfatterne.

Som jeg har nevnt tidligere er det vanskelig på bakgrunn av det som er i samlingen, å vurdere hva biblioteket som helhet har av verker av de mest kjente antikvarene. Fordi deres arbeid ikke var om politisk historie, er nok disse klassifisert under andre klasser, og er derfor ikke tatt med i denne oversikten. Antikvariske verker kan klassifiseres på klasser som numismatikk, arkeologi, diplomatikk, kronologi, heraldikk, lokalhistorie, rettsvitenskap, kulturhistorie og filologi. Likevel er det funnet noen klassiske verker av kjente antikvarer klassifisert på I. Dette er *Collectanea* av John Leland, og kildeutgivelser av William Prynne og Joseph Ayloffe. Av de kjente antikvarene Sir Henry Spelman og John Selden, har samlingen bare ett verk av Spelman; *Ælfredi Magni Anglorum Regis Invictissimi Vita Tribus Libris Comprehensa*, og ett av John Selden; *Analecticon Anglobritannicon*. Dette skyldes nok at disse var mest opptatt av lovstudier og studier rundt konstitusjonen. William Lambarde og John Stow er også mest kjent for lokalhistoriske studier, og ingen av deres verk finnes i samlingen, heller ikke *Britannia* av Camden. Av Thomas Madox og William Somner har samlingen deres mest kjente verk, *Firma Burgi* og *A treatise of the Roman ports and forts in Kent*.

Under og etter borgerkrigene i England ble historieskrivingen sterkt influert av de rådende politiske hendelsene. Man kan grovt sett dele historikerne inn i to grupper: De som er tilhengere av økt makt til parlamentet, og de som er tilhengere av eneveldig kongemakt. Når det gjelder litteratur om selve borgerkrigene, har ikke samlingen mye. I perioden 1640-1660 dominerte parlamentstilhengerne historieskrivingen, særlig under Cromwells styre. I et slikt politisk klima måtte historikere med rojalistiske sympatier uttrykke seg forsiktig. Peter Heylyn, Hamon L'Estrange, William Sanderson og Edward Walker er de mest kjente rojalistiske historieskrivere fra denne perioden, men samlingen har ingen bøker av disse. Av rojalister har samlingen Sir Edward Walker *Historical Discourses* og George Bate *Elenchi motuum*.

Macgillivray⁽¹⁵⁰⁾ mener det ble skrevet få gode historier om borgerkrigen av parlamentstilhengerne i perioden opp til 1660. Eksempler er Edward Peyton *The Divine Catastrophe of the kingly family...* (1652) og Thomas Mays to bøker *The History of the Parliament of England...* (1647), *Historiae parlamenti angliae breviarium tribus partibus explicitum ...* (1650), og samlingen har alle disse. Det finnes også en tysk oversettelse av parlamentstilhengeren Henry Fletcher: *The Perfect Politician*. En del av John Miltons politiske skrifter fra denne tiden finnes også i samlingen.

I en periode fra 1660 var det rojalistene som dominerte historieskrivingen. Også her mangler samlingen sentrale verk, av bl.a. John Dauncey, John Davies, Francis Eglesfield, William Younger, Richard Perrinchief, James Heath, George Meriton. Selv ikke John Nalsons *Impartial Collection of the great affairs of state* (1682, 1683) finnes i samlingen, eller Laurence Echard *History of England* (1701-1718). Derimot finnes det kanskje mest kjente

¹⁵⁰ Royce Macgillivray, *Restoration historians and the English Civil War*, The Hague, M. Nijhoff, 1974.

verket om borgerkrigene skrevet av en moderat rojalist, nemlig *The history of the rebellion and civil wars in England begun in the year 1641* (1702-04), av Clarendon.

Når det gjelder parlamentstilhengere og sympatisører med whigene i denne perioden er samlingen noe bedre representert. For å starte med dem som finnes, kan nevnes Edmund Ludlow, David Jones og James Wellwood. Samlingen har ikke Lucy Hutchinson, Dudley North, Edmund Borlase, Nathaniel Crouch (alias Richard Burton), Roger Coke eller John Seller. For perioden opp mot 1730-årene og overgangen til opplysningstiden, har samlingen en del sentrale verk. På whigsiden kan nevnes Gilbert Burnet, White Kennet, John Rushworth og John Oldmixon. Av sistnevnte mangler riktignok hans mest kjente verk, *The critical history of England...* fra 1724-26 og *The history of England during the reigns of the royal house of Stuart...* fra 1730. Førstnevnte ble skrevet som et ledd i en polemikk mot de toryvennlige historikerne Laurence Echard og Clarendon.

Bokmengden i samlingen øker på 1700-tallet, både verker skrevet av engelske og utenlandske historikere. Den historiker som tydelig bryter med den gamle humanistiske måten å skrive historie på, er den franske hugenotten og whigsympatisøren Paul de Rapin-Thoyras; *History of England* (1726-1731). Samlingen har tre utgaver av denne, som sikkert skyldes de mange opplag og utgivelser. Derimot har samlingen ikke Tindals *Continuation of Rapin's History of England* (1744-47), og heller ikke den toryvennlige Thomas Salmons tilsvar til Rapin-Thoyras, *History of England* (1732-1734).

På whigsiden er de mest kjente, foruten Rapin-Thoyras, James Ralph og William Guthrie. Ralph og Guthrie var de to fremste politiske forfattere i perioden, og begge skrev bøker om engelsk historie, men ingen av disse er representert i samlingen.

Derimot finnes ett verk av Thomas Carte. Ikke hans *History* (1747-1754), men kildeutgivelsen kalt *Ormonde papers* (1739). Likeledes *Thurloe Papers* (1742) utgitt av Thomas Birch.

Av de skotske opplysningshistorikerne som skrev om engelsk historie, finnes David Hume, *History of England* (1754-62). Samlingen har fem utgaver utgitt i årene 1767 til 1793.

Bilde 20. Illustrasjon hentet fra *The characters of the kings of England and a concise history of the kingdom, with historical notes*, av John Holt, London, 1794. I forgrunnen sitter "Tiden" (historikeren) som skriver historien om de engelske kongene. Disse kommer inn på rad og rekke svevende på en sky. Helt foran i rekken står en "dårlig" konge, det er Richard III som skal ha latt myrde sine to små nevøer i Tower for selv å komme til tronen. På bildet ser vi Richard stå bak sine nevøer, og han gjemmer en dolk bak ryggen. Historikeren ser betenkt ut.

4. Katalog over bøker om engelsk historie utgitt mellom 1500 og 1799

Katalogens ordning

Bøkene i katalogen er primær-registrert, dvs. bibliografen har sett i alle bøkene som er registrert. Bøker som av en eller annen grunn ikke har stått på hyllen da registreringsarbeidet ble gjort, er ikke tatt med her. Dette gjelder ikke utlånte bøker, eller bøker satt i sikringsmagasin, disse er registrert. Kontrollkilder for postene i katalogen er:

Hovedkatalog I (HKI) ved Universitetsbiblioteket i Oslo

FirstSearch, WorldCat. Internasjonal bokdatabase.

COPAC. Samkatalog for forskningsbibliotek i Storbritannia og Irland.

REX. Bokdatabase for Det Kongelige Bibliotek, København.

A.W. Pollard: *A short-title catalogue of books printed in England, Scotland, & Ireland: and of English books printed abroad: 1475-1640*, London, The Bibliographical Society, 1976-1991.

D. Wing: *Short-title catalogue of books printed in England, Scotland, Ireland, Wales, and British America, and of English books printed in other countries, 1641-1700*, 2nd ed., rev. and enl. – New York: MLA, 1972-1988

W. T. Lowndes, *The bibliographer's manual of English literature, containing an account of rare, curious, and useful books / published in or relating to Great Britain and Ireland, from the invention of printing; with bibliographical and critical notices, collations of the rarer articles, and the prices at which they have been sold*. London, H. G. Bohn, 1864.

Dette er en delvis annotert katalog, d.v.s. for enkelte innførsler er det gitt ytterligere informasjon om boken. Dette kan være rent fysiske aspekter om bokens utseende og innbinding. Notene kan gi forklaringer og referere til forbindelser til andre verk, utgaver og tittelforandringer. Det er utarbeidet et forfatterregister bak i katalogen, hvor det henvises til aktuelle innførsler (løpenummer) i katalogen.

Det er ikke gjort forsøk på systematisk å avsløre ukjente forfattere, fiktive trykkesteder eller fiktive navn på trykkere. Slike opplysninger oppgis bare hvis de er funnet i de nevnte kontrollkildene. Det er heller ikke gitt eksakte opplysninger om hvordan hver bok et trykket, dvs. om det forekommer trykkfeil, feil i pagineringen osv. Opplysninger om bokens størrelse gis bare hvis den er folio. Det er heller ikke gjort forsøk på å finne tidligere eiere av bøkene.

Katalogen er inndelt alfabetisk etter forfatternavn eller tittel på bok. Hver innførsel har løpenummer (forkortet lpr.). Innførslene består av følgende opplysninger i denne rekkefølgen: Forfatter, trykkeår, tittel, navn på redaktør/utgiver hvis ikke forfatter, sted, trykker, eventuelt forlegger, sidetall, utgave, størrelse (hvis folio), opplysninger om eventuelle illustrasjoner. Til slutt eventuelle kommentarer til boken.

Kommentarer til innførslene:

Forfatter: Den alfabetiske listen er primært ordnet etter forfatterens etternavn. Navnet skrives på det språk som snakkes i landet forfatteren kommer fra. Latiniserte navn omskrives til forfatterens morsmål der det er vanlig ellers. Eksempel: Står "Joannis Miltoni" oppført på tittelbladet, blir dette omskrevet til John Milton. Der forfatternavnet beholdes på latin, oppføres det i nominativ.

Bøker der forfatter er ukjent, oppføres alfabetisk på tittel. Bøker der forfatter er kjent, men hvor navnet likevel ikke er oppført på tittelsiden, får oppført navn i skarpe klammer.

Bøker med redaktør oppføres på tittel. Med redaktør menes for eksempel utgiver av tekster, særlig kildeskrifter som var svært vanlig på 1600- og 1700-tallet. Redaktørnavn settes etter boktittelen, med (red.).

Egennavn på adelige personer oppføres på familienavnet, ikke tittelen. For eksempel Edward Herbert, Lord of Cherbury, oppføres på Herbert. Robert Dudley, Earl of Leicester, oppføres på Dudley. Konger og prinser oppføres på egennavn, for eksempel James I, King of England osv.

Trykkeår tas med hvis det er kjent.

Tittel: Oppføres slik titlen er i boken. Titlene kan ofte være svært lange, men det er forsøkt å ta med så mye som mulig. Sløyfes noe av tittelen, markeres dette med tre prikker hvis teksten er fjernet midt inne i en tittel, med fire prikker hvis resten av teksten utelates på slutten.

Tittelen skrives på den språkform som var vanlig da boken kom ut. Unntak er u, v, j og i. For eksempel "vse" and "haue" blir omskrevet til "use" and "have". "Ioy" og "filij" blir "joy" og "filii". Latinske endelser på -ae (hunkjønn genitiv) skrives konsekvent med -ae og ikke -æ.

Ord i tittel skrives gjennomgående med små bokstaver, bortsett fra egennavn. For tyske og skandinaviske bøker beholdes stor bokstav i substantiver.

Der navn på forfatter mangler, blir ordningsordet første ord i titlen (bortsett fra artikler). Likeledes i tilfeller der en bok er redigert. Ordningsordet blir bokens tittel, ikke navnet på redaktøren.

Et verk bestående av flere bind oppføres bare på serienivå med opplysninger om antall bind. Bindene i serien får ikke egne innførsler.

Utgiversted er oppført på det språk boken er skrevet på. Er boken på latin, oppføres utgiversted på latin. Er opplysninger om utgiversted ukjent, skrives [u.s.] = uten sted.

Trykker/forlegger. For de tidligste bøkene er det ikke alltid gjort skille mellom trykker og forlegger. De fleste er nok trykkere, som ofte hadde flere funksjoner i tidlig nytid. Egne forleggere kom senere. Er boken på latin, beholdes trykkerens latiniserte navn hvis dette forekommer. Der det er opplysninger om hvem som er trykker og hvem som er forlegger, nevnes dette. Hvis slike opplysninger ikke foreligger, skrives [u.n.] = uten navn.

Utgave: Hvis opplysninger om utgave er oppgitt på tittelsiden, er dette tatt med.

Opplysninger om *sidetall* og *illustrasjoner* er tatt med.

Andre bemerkninger:

Hvis samlingen har flere eksemplarer (nøyaktig like) av en bok, får ikke hver bok egen innførsel, men det nevnes kun i kommentarfeltet at boken finnes i flere kopier.

Hvis to forskjellige bøker er bundet inn sammen, uten at dette var forfatterens, trykkerens eller forleggerens hensikt, får hver bok en egen innførsel.

Katalogen går til lpmr. 266, men det er 274 bøker i katalogen totalt. Dette er fordi det har kommet til bøker etter at nummerregistreringen ble gjort. Disse er satt inn i katalogen på rett sted, og påført et b-nummer.

1. **Abbadie, Jacques** (1696). *Histoire de la dernière conspiration d'Angleterre avec le detail des diverses entreprises contre le roy et la nation, qui ont precedé ce dernier attentat*. Londres, W. Redmayne. 119 s.

2. **Almon, John** (1763). *Die Staats-Verwaltung des Herrn William Pitt in und ausser Grossbritannien vor und während seinem Staats-Secretariat unpartheyisch erzählt und beurtheilet, aus dem von einer berühmten Feder entworfenen englischen Original*. Berlin, Fr. W. Birnstiel. 371 s.

Har register.

3. **Almon, John** (1764). *Examen du ministère de Mr. Pitt, dédié au roi de Prusse*. La Haye, Pierre Gosse. 346 s.

Oversatt fra den engelske originalen *A review of Mr. Pitt's administration*, til fransk av de Champigny.

4. (1775). *The Antiquarian repertory, a miscellany intended to preserve and illustrate several valuable remains of old times, adorned with elegant sculptures*. Francis Grose, Thomas Astle...[et al.] (red.), London. Bind 1. 286 s. Ill.

Totalt i fire bind, men samlingen har bare bind 1.

5. **Archenholz, Johan Wilhelm von** (1788-1795). *Annalen der Brittischen Geschichte des Jahres... Als eine Fortsetzung des Werks England und Italien*. Hamburg, Braunschweig, auf Kosten der Verfassers. 17 bind.

6. **Archenholz, Johan Wilhelm von** (1790-1794). *Annalen der Brittischen Geschichte als eine Fortsetzung des Werks England und Italien*. Hamburg, Braunschweig, B. G. Hoffmann.

Samlingen har bare bindet for år 1788 fra denne utgivelsen.

7. **Archenholz, Johan Wilhelm von** (1790-1794). *Udsigt over det Brittiske Folks Historie for Aaret 1788-1792 efter J.W.von Archenholz*. København, Hegelund. 6 bind.

Utgitt med anmerkning og en fortale av L. Smith. Serien utgjør seks bind for årene 1788 til 1792. Samlingen har bare bindene for årene 1788, 1790 og 1791, pluss noen dubletter. Oversatt fra tysk. Originaltittel: *Annalen der Brittischen Geschichte*. Se lprnr. 4.

8. **Arithmaeus, Valentinus** (1618). *Mausoléea regum, reginarum, dynastarum, nobilum...Londini anglorum in occidentali urbis angulo structa, h.e. eorundem inscriptiones omnes in lucem reductae cura....* Francofurti. 48 s.

9. (1696). *L'Art d'assassiner les rois, enseigné par les Jesuites à Louis XIV. Et Jaques II. Où l'on decouvre le secret de la dernière conspiration formée à Versailles le 3. de Septembre 1695 contre la vie de Guillaume III. Roy de la Grand Bretagne. Et decouverte à Withall le 2. Mars 1696.* Londre, Thomas Fullher. 184 s.

10. **Asser, John** (1722). *Annales rerum gestarum Ælfredi Magni.* Oxonii. 181 s.

Har register.

11. **Aulnoy, Marie Cathrine La Motte, comtesse d'** (1695). *Mémoires de la cour d'Angleterre.* La Haye, Meyndert Uytwerf. 2 bind.

To bind i ett.

12. **Aulnoy, Marie Cathrine La Motte, comtesse d'** (1695). *Mémoires de la cour d'Angleterre.* La Haye, Meyndert Uytwerf. 2. utg. Bind 1.

Samlingen har bare bind 1 av to bind.

13. (1789). *Ausführliche Geschichte der Regierung Georgs des Dritten, Königs von Grossbritannien und Irland. Nebst Auszygen aus den im Parlemeute vorgefallenen Debatten. Aus dem Englischen ybersetzt.* Hamburg, Benjamin Gottlob Hoffmann. Bind én av to. 670 s.

Verket har to bind. Kun bind én finnes i samlingen. Oversatt fra engelsk. Forfatter ukjent. Original tittel ikke funnet. (Kilde HKI.)

14. **Ayloff, Joseph** (1774). *Calendars of the ancient charters, and of the Welch and Scottish rolls, now remaining in the Tower of London. Also calendars of all the treaties of peace entered into by the kings of England with those of Scotland; ... Together with catalogues of the records brought to Berwick from the royal treasury at Edinburgh; ... To which are added memoranda concerning the affairs of Ireland, extracted from the Tower records. With four copper plates ... The whole is prefixed an introduction, giving some account of the state of the public records from the Conquest to the present time.* London, B. White. 462 s.

Oversikt over diverse kilder, hovedsakelig fra middelalder, oppbevart i Tower of London, og en fyldig innledning om hva slags arkiver som finnes i de offentlige arkivdepotene på 1700-tallet.

15. **Bacon, Francis** (1641). *The historie of the reigne of King Henry the seventh, written by the Right Hon. Francis lord Verulam, Viscount S. Alban, whereunto now is added a very usefull and necessary table.* London. 248 s.
3. utg.

Har register.
16. **Bacon, Francis** (1641). *Fr. Baconi de Verulamio sermones fideles, ethici, politici, oeconomici, sive, interiora rerum, accedit faber fortunae &c.* Lug. Batavorum, apud Franciscum Hackium. 439 s.

Er bundet sammen med *Franc. Baconi de Verulamio historia regni Henrici septimi, angliae regis, opus vere politicum*, se lpr. 18.
17. **Bacon, Francis** (1642). *Franc. Baconi de Verulamio historia regni Henrici septimi, angliae regis, opus vere politicum.* Lug. Batavorum apud Franc. Hackium. 406 s.

Har register.
18. **Bacon, Francis** (1642). *Franc. Baconi de Verulamio historia regni Henrici septimi, angliae regis, opus vere politicum.* Lug. Batavorum apud Franc. Hackium. 406 s.

Har register. Boken er bundet sammen med *De verulamio sermones fideles, ethici, politici, oeconomici: sive interiora rerum*, 1641, av samme forfatter. Se lpr. 16.
19. **Bacon, Francis** (1724). *Histoire du regne de Henry VII, roy d'Angletere.* Bruges, André Wydts. 335 s.
20. **Baker, Richard** (1665). *A chronicle of the kings of England, from the time of the romans government unto the death of King James...Whereunto is added the reign of King Charles the first, with a continuation of the chronicle, in this fourth edition, to the coronation of his sacred majesty King Charles the second that now reigneth....* London, Nathaniel Ranew and Jonathan Robinson. 822 s.
4. utg. Folio.

Har register.

21. **Baker, Richard** (1684). *A chronicle of the kings of England, from the time of the romans government unto the death of King James...Whereunto is added the reign of King Charles the first, and the first thirteen years of his sacred majesty King Charles the second that now reigneth....* London, H. Sawbridge, B. Tooke and T. Sawbridge. 750 s. 8.utg. Folio.

Har register.

22. **Barnes, Joshua** (1688). *The history of that most victorius monarch, Edward IIIId, King of England and France, and Lord of Ireland, and first founder of the most noble Order of the Garter being a full and exact account of the life and death of the said king, together with that of his most renowned son, Edward, Prince of Wales and of Aquitain, sirnamed the Black- Prince, faithfully and carefully collected from the best and most antient authors, domestick and foreign, printed books, manuscripts and records.* Cambridge, John Hayes. 911 s. Folio.

23. **Bate, George** (1651). *Abbrege des derniers mouvemens d'Angleterre. Avec un raisonnement succinct des droits tant du roy, que du parlement.* Anvers, J. Moens. 252 s.

Originaltittel: *Elenchi motuum nuperorum in Anglia....* Se lprnr. 24.

24. **Bate, George** (1661-1663). *Elenchi motuum nuperorum in Anglia simul ac juris regii & parlamentarii brevis enarratio.* Londini, typis J. Flesher & prostant apud R. Royston.

2 bind i ett. Bind to har tittel: *Elenchi motuum nuperorum in Anglia pars secunda, simul ac regis effugii mirabilis è praelio Wigorniae enarratio.* Har register.

25. **Battely, John** (1745). *Antiquitates rutupinae, antiquitates S. Edmundi burgi ad annum 1272 perductae.* Oxonae e Theatro Sheldaniano. 2. utg. Ill.

26. **Baxter, William** (1719). *Glossarium antiquitatum Britannicarum, sive syllabus etymologicus antiquitatum veteris Britanniae atque Iberniae temporibus Romanorum.* Londini, W. Bowyer. 277 s.

Har register.

27. **Becanus, Martinus** (1610). *Refutatio torturae torti seu contra sacellannum regis angliae, quod causam sui regis negligenter egerit.* Moguntiae, typis Iohannis Albini. 67 s.

Er bundet sammen med *Serenissimi Iacobi angliae regis apologiae & monitoriae Fraesationis ad imperatorem, reges & principes refutatio*, av samme forfatter. Se lpr. 28.

28. **Becanus, Martinus** (1610). *Serenissimi Iacobi angliae regis apologiae & monitoriae fraesationis ad imperatorem, reges & principes refutatio*. Moguntiae, typis Iohannis Albini. 174 s.
29. **Bedford, Hilckiah** (1713). *The hereditary right of the crown of England asserted, the history of the succession since the conquest clear'd, and the True English constitution vindicated from the misrepresentations of Dr. Higden's view and defence....* London, printed by G. James for Richard Smith. 274 s. Folio.
- Boken er også knyttet til George Harbin. Både COPAC og Lowndes nevner George Harbin som den egentlige forfatter.
30. **Berkeley, George** (1759). *Caracteristiques de l'état politique du royaume de La Grande-Bretagne sur le pied qu'il est aujourd'hui*. La Haye, Pierre Gosse. 330 s. 4. utg. Ill.
- Oversatt til fransk fra den fjerde engelske utgaven, *Characteristics of the present political state of Great Britain*. Oversatt og utgitt under pseudonymet George Berkeley. HKI oppgir Berkeley som forfatter, mens COPAC og FirstSearch nevner Robert Wallace.
31. **Birch, Thomas** (1756). *An inquiry into the share, which King Charles I. had in the transactions of the Earl of Glamorgan, afterwards Marquis of Worcester, for bringing over body of Irish rebels to assist that king in the years 1645 and 1646. In which Mr. Carte's imperfect account of that affairs, and his use of the MS. Memoirs of the Pope's Nuncio Rinuccini, are impartially considered*. London, A. Millar. 376 s.
32. **Boyer, Abel** (1707). *The history of the reign of Queen Anne, digested into annals, containing the most memorable transactions, both at home and abroad, particularly a full and exact account of the Treaty of Union ... year the Fifth*. London, A. Roper. Bind 5, 489 s.

Har et appendiks (201 s.) og register. Samlingen har bare bind 5 av totalt 11 bind, utgitt mellom 1703 og 1713.

33. (1777). *Briefe über den gegenwärtigen Zustand von England, besonders in Ansehung der Politik der Künste, der Sitten und der schönen Wissenschaften*. Leipzig, Paul G. Kummer. 2 bind.
34. **Brooke, Ralphe** (1723). *A discoverie of certaine errours published in print in the much commended "Britannia", 1594...To which is added the learned Mr. Camden's answer to this book*. London, J. Bettenham for James Woodman.
35. **Brown, John** (1758). *Les moeurs angloises ou appreciation des moeurs et des principes qui caracterisent actuellement la nation britannique*. La Haye, P. Gosse. 242 s.
- Oversatt fra engelsk til fransk av P. Chais.
36. **Burke, Edmund** (1778). *Speech of Edmund Burke, Esq. on moving his resolutions for conciliation with the colonies, March 22, 1775*. London, J. Dodsley. 107 s. 3. utg.
37. **Burke, Edmund** (1792). *Mr. Burke's speech, in Westminster-Hall, on the 18th and 19th of February, 1788. With explanatory notes*. London, J. Debrett. 59 s.
38. **Burnet, Gilbert** (1724). *Bishop Burnet's history of his own time*. London printed for Thomas Ward. 2 bind. 1. utg. Folio.
- Har register. Bind 2 inneholder også *The life of the author, by the editor Thomas Burnet, Esq.*
39. **Burnet, Gilbert** (1724). *Bischof Burnets Geschichte, die er selbst erlebt hat*. Hamburg, Leipzig, Philip Herteln.
- Tysk oversettelse av den engelske versjonen. Har register.
40. **Burnet, Gilbert** (1725-1734). *Bishop Burnet's history of his own time*. London. Printed for the Company of Booksellers. New edition. 6 bind.
- Siste bind har register.
41. **Byng, John** (1759). *Testament politique de l'amiral Byng*. Portsmouth. 259 s.

42. (1691). *Cabala, sive, Scrinia sacra. Mysteries of state and government, in letters of illustrious persons, and great ministers of state, as well foreign as domestick, in the reigns of King Henry the Eighth, Queen Elizabeth, King James, and King Charles wherein such secrets of empire, and publick affairs, as were then in agitation, are clearly represented, and many remarkable passages faithfully collected, to which is added in this third edition, a second part, consisting of a choice collection of original letters and negotiations, never before published, with two exact tables to each part, the one of the letters, and the other of the most remarkable occurrences.* London, T. Sawbridge, Mat. Gilbyflower printed for Ric. Bentley, Mat. Wootton, Geo. Conniers. 380 s. 3. utg.

Har register. Første utgave kom i 1651, den andre i 1663. Lowndes regner tredje utgaven fra 1691 som den beste, og nevner at ordet "Cabala" er sammensatt av de første bokstavene i navnene på fem ministere fra kong Charles II' s tid: Clifford, Ashby, Buckingham, Arlington og Lauderdale.

43. **Callender, James Thomson** (1797). *Unpartheyische Geschichte der Missbräuche bey der Regierung des Brittischen Reiches in Europa, Asia und Afrika von der revolution 1688, bis zu jetzigen Zeiten oder Gross-Britanniens Fortschritte in der Staatskunst.* Edimburg, Philadelphia, London. 306 s.

Tysk oversettelse av Callenders *The political progress of Britain, or, an impartial history of abuses in the government of the British empire....* (1792).

44. **Camden, William** (1603). *Anglica, Normannica, Hibernica, Cambrica, a veteribus scripta... Plerique nunc primum in lucem editi ex bibliotheca Guilielmi Camdeni.* Francoforti, impresis Claudii Marnii & Johannis Abrii. 898 s. Folio.

Har register.

45. **Camden, William** (1677). *Annales rerum anglicarum et hibernicarum regnante Elizabetha.* Prostat Amstelodami apud Dan. Elzevir. 908 s.

Har register.

46. **Cannegieter, Hendrik** (1734). *Dissertatio de Brittenburgo, matribus brittis, britannica herba, brittia procopio memorata, britannorumque antiquissimis per Galliam et Germaniam sedibus.* Hagae-Comitum, apud Petrum de Hondt. 179 s.

Har register.

47. **Cary, Henry, viscount Falkland** (1680). *The history of the life, reign and death of Eduard II. King of England, and Lord of Ireland*. London, Charles Harper, Samuel Crouch and Thomas Fox. 160 s. Folio.
- Har register. 2 eksemplarer.
48. **Chamberlayne, John** (1710). *Magnae Britanniae notitia, or, the present state of Great-Britain, with divers remarks upon the ancient state thereof*. London, Timothy Goodwin printed for Matthew Wotton, Ben. Tooke, Dan. Midwinter, Jacob Tonson. 708 s.
- To bind i ett. Har register. 23. utgave for Englands del, og 2 .utgave for Skottlands del. Inneholder også *A general list or catalogue, of all the offices and officers employed in the several branches of his majesty's government, ecclesiastical, civil, military, etc.* Verket er en utvidelse av *Anglia notia* av John Chamberlaines far, Edward Chamberlaine, første gang utgitt i 1669.
49. **Chamberlayne, John** (1718). *Magnae Britanniae notitia, or, the present state of Great-Britain, with divers remarks upon the ancient state thereof*. London, Timothy Goodwin.
- To bind i ett. Har register. Inneholder også: *A general list or catalogue, of all the offices and officers employed in the several branches of his majesty's government, ecclesiastical, civil, military, etc.* Er 25. utgave for England og den 4. for Skottland.
50. **Chamberlayne, John** (1723). *Magnae Britanniae notitia, or, the present state of Great-Britain, with divers remarks upon the ancient state thereof*. London, B. and S. Tooke.
- To bind i ett. Har register. Inneholder også *A general list or catalogue, of all the offices and officers employed in the several branches of his majesty's government, ecclesiastical, civil, military, etc.* Er 26. utgave for England og den 5. for Skottland.
51. **Chamberlayne, John** (1728). *L'etat present de la Grande Bretagne et de l'Irlande sous le regne de George II. Avec une description des etats que la Grande-Bretagne possede en Amerique, en Afrique et dans la Mediterranée, et des listes exactes des pairs du royaume, du conseil privé, des secretaeries de la societ   roiale, etc.* La Haye, Henri Scheurleer. 3 bind.
- Oversatt fra engelsk til fransk. Har register.

52. **Chevalier, Nicolas** (1692). *Histoire de Guillaume III. Roy d'Angleterre, d'Ecosse, de France, et d'Irlande, prince d'Orange, etc... par médailles, inscriptions, arcs de triomphe, & autres monumens publics*. Amsterdam. 232 s. Folio. Ill.
53. **Chevrières, Jean Guillaume de** (1730). *Abrégé cronologique de l'histoire d'Angleterre, Avec des notes, où l'on raporte les diferences qui se trouvent entre les principaus historiens de cette monarchie, & où l'on done aussi l'explication des usages & des coutumes qu'on y observe. On a joint à cette histoire une dissertation sur les Whigs & les Torys. Et l'état des domaines que les Anglois possèdent dans les autres parties du monde. Le tout tiré des meilleurs auteurs par M. I. G. D. C.* Amsterdam, F. Changuion. 7 bind.
54. **Churchill, Winston** (1675). *Divi Britannici, being a remark upon the lives of all the kings of this isle, from the year of the World 2855 unto the year of grace 1660*. London, by Tho. Roycroft, to be sold by Francis Eglesfield. 362 s. Fol. Ill.
- Har register.
55. **Clarke, Alured** (1738). *Ein kurzer Versuch Den Character Ihre weiland Königl. majestät Carolinä, Königin von Gross-Britannien zu entwerfen*. Altona, [u.n.] 158 s.
- Oversatt fra en engelsk utgave til tysk av Gebhard Ludwig Meyer.
56. (1739). *A collection of original letters and papers, concerning the affairs of England, from the year 1641 to 1660. Found among the Duke of Ormonde's papers*. Thomas Carte (red.). London, printed by James Bettenham. 2 bind.
57. (1740) *A collection of state papers relating to affairs in the reigns of King Henry VIII, King Edward VI, Queen Mary, and Queen Elisabeth...original letters and other authentick memorials, never before published, left by William Cecil Lord Burghley, and now remaining at Hatfield House ... By Samuel Haynes, A.M. Rector of Hatfield in Hertfordshire*. Samuel Haynes (red.). London, William Bowyer. 624 s. Folio.
- Har register.
58. (1742). *A collection of the state papers of John Thurloe... containing authentic memorials of the English affairs from the year 1638, to the restoration of king Charles II*. Thomas Birch (red.). London. 7 bind. Folio.
- Har register.

59. (1794). *A collection of state papers relative to the war against France now carrying on by Great Britain and the several other European powers*. London, John Debrett. 384 s.

Har register. Til sammen 11 bind. Samlingen har bind 1.

60. (1705 -1707). *A Collection of state tracts, published on occasion of the late revolution in 1688. And during the reign of king William III*. London. 3 bind. Folio.

Har register.

61. **Collins, Arthur** (1746). *Letters and memorials of state, in the reigns of Queen Mary, Queen Elizabeth, King James, King Charles the first, part of the reign of King Charles the second, and Oliver's usurpation*. London, printed for T. Osborne. 2 bind. Folio.

Har register.

62. (1655). *The compleat ambassador, or two treaties of the intended marriage of Queen Elisabeth of glorious memory; comprised in letters of negotiation of Sir Francis Walsingham, her resident in France. Together with the answers of the Lord Burleigh, the Earl of Leicester, Sir Tho. Smith, and others. Faithfully collected by Dudley Diggers*. Dudley Diggers (red.). London, printed by Tho. Newcomb for Gabriel Bedell and Thomas Collins. 441 s.

Har register. Boken er bundet inn med et håndskrevet manuskript i ryggen.

63. (1719) *A complete history of England with the lives of all the kings and queens thereof, From the earliest account of time, to the death of his late majesty King William III. Containing a faithful relation of all affairs of state, ecclesiastical and civil. The whole illustrated with large and useful notes, taken from divers manuscripts, and other good authors, and the effigies of the kings and queens*. John Hughes, White Kennet (red.). London, R. Bonwicke, Tom Goodwin, J. Walthoe, J. Wilton, Sam. Manship. 3 bind. 2. utg. Folio. Ill.

Samlingsverk med bidrag fra flere forfattere. Disse er: John Milton, Samuel Daniel, John Habington, Tomas Moore, George Buck, Francis Bacon, Edward Herbert Lord of Cherbury, John Hayward, Francis Godwin, William Camden, Arthur Wilson. Bind én og to er redigert av John Hughes. Bind tre er forfattet av White Kennet. Se lprn.138. Illustrert med portretter av kongene og dronningene. Siste bind har register. Folio.

64. (1719). *La conduite des cours de la Grande-Bretagne et d'Espagne. Ou relation succinte de ce qui s'est passé de plus considerable entre ces deux cours par rapport à la situation présente des affaires....* [u.n.] Amsterdam. 376 s.
65. **Contant d'Orville, André Guillaume** (1769). *Les fastes de la Grande Bretagne contenant tout ce qui s'est passé d'intéressant dans les trois royaumes d'Angleterre, d'Ecosse & d'Irlande, depuis la fondation de la monarchie jusqu'à la paix de 1763.* Paris, J.P.Costard. 2 bind.
66. **Cunningham, Alexander** (1789). *Geschichte von Grossbritannien von der Revolution im Jahre 1688 bis zur Thronbesteigung Georgs des Ersten. Nach der Lateinischen Handschrift Alexander Cunningham.* Bresslau, Ernst Gottlieb Meyer. 2 bind. Folio.
- Oversatt fra Cunninghams engelske versjon: *History of Great Britain, from the revolution in 1688, to the accession of George the First.*
67. **Danckelmann, Wilhelm Heinrich** (1695). *Oratio gratulatoria in felicissimum adventus...Guilielmi III....* Leipzig, [u.n.].
- Er bundet sammen med: *Iusta Parentalia, quae Magnae Britanniae reginae Mariae Celeberrimi Belgio...* . Se lpnr.130. På s. 337-344 finnes en del epigrammer og dikt av flere forfattere, mest om dronning Mary II.
68. **Daniel, Samuel** (1626). *The collection of the history of England.* London, printed for Simon Waterson by N. Okes. 222 s.
- Bokens rygg er bundet inn i et håndskrift.
69. **Daniel, Samuel** (1634). *The collection of the history of England. Revised, and by his last corrected copy printed.* London, T. Cotes for Simon Waterson. 263 s. Folio.
- 70a. (1662). *De geest van Olivier Cromwell, gewesene protecyor van Engeladt, &c.* Amsterdam, E. Back. 161 s.
- Oversatt fra engelsk.
- 70b. (1598). *De rebus gestis Britanniae commentarioli tres. Ad ornatissimum virum M. Henricum Broncarem Armigerum.* Hamburgi, apud Theodosium Wolderum. 131 s.

71. **Dodsley, Robert** (1744). *Die Bücher der Chronick derer Könige von Engelland beschrieben in der Sprach des jüdischen Volcks durch Nathan Ben Saddi*. Leipzig, Franckfurt. 2. utg. 118 s.
- Nathan Ben Saddi er psejdonym. Oversettelse av engelsk original: *Chronicle of the kings of England*...., 1740.
72. (1783). *Domesday-book, seu liber censualis, Willelmi primi regis Angliae, inter archivos regni in domo capitulari Westmonasterii asservatus, jubente rege augustissimo Georgio Tertio praelo mandatus typis*. [u.s.] [u.n.] 2 bind. Stor folio.
73. **Dubos, Jean Baptiste** (1704). *Les Intérêts de L'Angleterre Mal-Entendus Dans La Guerre Présente*. Amsterdam, J. Louis de Lorme. 317 s. 6.utg.
74. **Dudley, Robert, earl of Leicester** (1641). *Leycesters common-welth, Conceived, spoken and publisched with most earnest protestation of all dutifull good will and affection towards this realm, for whose good onely, it is made common to many*. London. 182 s.
75. **[Dugdale, William]** (1681). *A short view of the late troubles in England; briefly setting forth, their rise, growth, and tragical conclusion. As also, some parallel thereof with the barons- wars in the time of King Henry III. But chiefly with that in France, called the Holy league, in the reign of Henry III. and Henry IV. late kings of that realm. To which is added a perfect narrative of the treaty at Uxbridge in an. 1644*. Oxford, at The Theater for Moses Pitt, London. 959 s. Folio.
- Dekker perioden 1639-1659. Publisert anonymt (slik som denne versjonen), men utgitt samme år på nytt under forfatterens navn. Har register.
76. **Dupuy-Demportes, Jean Baptiste** (1764). *Histoire du ministère du chevalier Robert Walpool, devenu Ministre d'Angleterre et compte d'Oxford* [sic]. Amsterdam, Marc-Michel Rey. 3 bind.

Se også lpr. 261.

77. **Eadmer** (1623). *Eadmeri monachi cantuariensis historiae novorum sive sui saeculi libri VI. Res gestas (quibus ipse non modò spectator diligens sed comes etiam & actor plerunq interfuit) sub Guilielmis I & II & Henrico I Angliae regibus ab anno nempe Salutis MLXVI ad MCXXII potissimum complexi. In lucem ex Bibliotheca Cottoniana emisit Ioannes Seldenus, & notas porrò adjecit & spicilegium....* Londini, typis & impensis G. Stanesbeii, ex. off. R. Meighen & T. Dew. 218 s. Folio.

78. (1649) *Eikon Basilike: vel Imago regis Caroli: in illis suis et solitudine.* John Gauden (red.). Hagæ-comitis, Samuel Broun. 272 s. Ill.

Oversatt til latin fra den engelske originalen: *The portraiture of his sacred majesty King Charles I in his solitudes and sufferings.* Oversatt til latin av John Earle etter kong Charles IIs ønske (kilde: Lowndes.) Boken består av en samling av kong Charles I's bønner, utgitt og redigert av John Gauden, kongens hoffprest.

79. (1649) *Eikon Basilike. Hans Kongl. May. af Engeland Schotland oc Ireland Contrafey i hans Eenlighed og Lidelser.* John Gauden (red.) Først Tryckt til Londen, [u.s.]. 163 s. Ill.

Dansk oversettelse av lpnr. 78.

80. (1649) *Eikon Basilike. Hans Kongl. May. af Engeland Schotland oc Ireland Contrafey i hans Eenlighed og Lidelser.* John Gauden (red.) Først Tryckt til Londen, [u.s.]. 163 s. Ill.

Dansk oversettelse av lpnr. 78. Er bundet sammen med "En Fuldkomligere Engelske Memorial", se lpnr. 93.

81. (1649) *Eikon Basilike. Le portrait du roy de la grand' Bretagne. Faict de sapropre main durant sa solitude & ses souffrances....* John Gauden (red.). Rouen, Jean Berthelin. 442 s. 2. utg. Ill.

Fransk oversettelse.

82. (1649) *Engelandts Memoriael, tot eeuwige gedachtenis. Verhalende de proceduren en executien van de vice-roy van Yrlandt. De bisschop van Cantelbury. De koningh van Engelandt, &c. De hartogh van Hamelton, grave van Hollandt en Lord Capel.* Amsterdam, Joost Hartgers. Gedrukt by Adrian Roesr. 304 s. 4. utg. Ill.

British Library og COPAC nevner ingen forfatter. FirstSearch og Lowdes mener det er en oversettelse av *Tragicum theatrum actorum...* se lpr. 251. Det finnes også en tysk og dansk versjon av denne, se lpr. 83 og lpr. 85 og 93.

83. (1649) *Engeländisch Memorial; zum ewigen Gedächtnis, worinnen werden die Process und Execution des Königlichen Statthalters in Yerlandt, Ertzbischoffen zu Canterburg, Königs in Engel- Schott- und Yerlandt, Hertzogen von Hamilton, Grafen zu Holland, Lorden Capel, und endlich Herrn Obersten Pöyers. Mit allem, was vor, in, und nach dero Hinrichtung Gedenckwürdiges ist vorgefallen. Aus der Englischen und Niederländischen in Hochdeutsche Sprach gebracht, und mit vielen schönen Kuppferbildnüssen dero Personen und Executionsplatzen gezieret.* Amsterdam, Joachim Nosche. 204 s. Ill.

Oversettelse til tysk. Se anmerkninger under løpenr. 82 og 251.

84. (1670). *Den Engelsen en munstersen oorlogh, gegen de vrye vereenighde Nederlanden.* Amsterdam, M. Doornick. 510 s. Ill.

Har register.

85. (1649). *Engelske-Memorial til en evig Almindelse. Om Kong Carls den I. aff Store Britannien/Franckrig*Kjøbenhaffn, [u.n.]. 87 s. Ill.

Er bundet sammen med *En Fuldkomligere Engelske Memorial...*(se lpr. 93) og *Eikon Basilike. Hans Kongl. May. af Engeland Schotland oc Ireland...* (se lpr. 80).

86. **Entick, John** (1757). *A new naval history, Or compleat view of the British marine. In which the royal navy and the merchant's sevice are traced through all their periods and different branches....* London printed for R. Manby. 887 s. Folio. Ill.

87. (1765). *An essay towards a new history of the gun-powder treason, wherein its real origine, cause and design, are candidly set forth ... In a letter to the author of a sermon, intituled "The spirit of Christianity and popery compared," preached before the Honorable House of Commons ... Dublin ... the 5th of November, 1761....* London. 151 s.

Er bundet sammen med: *A parallel between the pretended plot in 1762, and the forgery of Titus Oates in 1679...in a letter to a noble lord i England, Corke, 1767.*

88. [Fletcher, Henry] (1663). *Politicus sine exemplo, oder Kurtzer Begriff der Kriegs und Staatshandlungen, Seiner Hoheit Olivier Cromwels, Lord Protectors, in Engell-Schott- und Irland. Sambt beygefügtter Beschreibung seiner Person, und Erzählung der Ehren-Aembter zu welchen er Zeit seiner Regierung unterschiedliche Personen erhebt.* Nürnberg, Johann Taubers. 519 s.

Har register. En tysk oversettelse av *A Perfect Politician* som mest sannsynlig er skrevet av Henry Fletcher, men boken har også vært forbundet med William Raybould (Kilde: COPAC, FirstSearch)

89. Forster, Johan Georg (1780). *Beyträge zur Kentniss Grosbritanniens vom Jahr 1779. Aus der Handschrift eines Ungenanten.* Lemgo, Meyerschen Buchhandlung. 342 s.

90. Francis, Philip (1793). *Letter from Mr. Francis to lord North, late earl of Guildford. With an appendix.* London, printed for J. Debrett. 107 s.

91. Frankland, Thomas (1681). *The annals of King James and King Charles the first both of happy memory. Containing a faithful history, and impartial account of the great affairs of state, and transactions of parliaments in England, from the tenth of King James, M.DC.XII. to the eighteenth of King Charles, M .DC.XLII. Wherein several material passages, relating to the late civil wars, (omitted in former histories) are made known ...* London, by Tho. Braddyll for Robert Clavel. 913 s. Folio.

Har register.

92. Freind, John (1707). *An account of the earl of Peterborow's conduct in Spain, chiefly since the raising the siege of Barcelona, 1706. To which is added the campagne of Valencia. With original papers.* London, printed for Jonah Bowyer. 280 s.

93. (1649) *En Fuldkomligere Engelske Memorial*. Kjøbenhaffn, Jørgen Holst. 50 s. Ill.
- Er bundet sammen med *Engelske-Memorial til evig Almindelse, om Kong Carls den 1. aff Store Britannien/Franckrig...*, se lpnr.85, og en dansk oversettelse av Eikon Basilike: *Eikon Basilike. Hans Kongl. May. af Engeland, Schotland oc Ireland Contrafey i hans Eenlighed og Lidelser*, se lpnr. 80. *En Fuldkomligere Engelske Memorial* og *Engelske-Memorial til evig Almindelse* er trolig en oversettelse av *Tragicum theatrum actorum...*, se lpnr. 251, hvis forfatter/redaktør er Pierre de Moulin (kilde: First Search, Lowdnes), men dette er diskutert.
94. **Galardi, Ferdinand de** (1671). *Séjour de Londres ou solitude de cour, avec des reflexions politiques sur l'Angleterre & l'Espagne, avec leurs intérests, demeslez, fautes de quelques princes, maux & remedes de la monarchie*. Cologne, J. Fontaine. 184 s.
95. **Galardi, Ferdinand de** (1671). *La tyrannie heureuse ou Cromwell politique, avec ses artifices & intrigues dans tout le cours de la conduite*. Leyde, J. Pauwels. 108 s.
96. (1773). *Geheime-beretning om Danmarks og Norges rigers dronning Caroline Mathildes frue olde-moder, kong Georg den første af Stor-Britanniens gemahlinde*. Viborg. 248 s.
- Oversatt fra fransk til dansk av Caspar Peter Rothe.
97. **Godwin, Francis** (1616). *Rerum anglicarum Henrico VIII Edwardo VI et Maria regnantibus annales: nunc primum editi*, [u.s.] Ioan. Bill. 135 s.
98. **Godwin, Francis** (1653). *Rerum anglicarum Henrico VIII, Edwardo VI et Maria regnantibus annales*. Haghae-Comit, Sam. Broun. 472 s.
99. **Griffet, Henri** (1766). *Nouveaux éclaircissements sur l'histoire de Marie, reine d'Angleterre, fille aînée de Henry VIII. Adressés à David Hume, auteur de l'histoire des Plantagenets, des Tudors & des Stuarts*. Amsterdam, Paris, L. F. Delatour. 197 s.

- 100.** **Griffiths, Ralph** (1763). *L'Ascanius moderne ou l'illustre aventurier. Histoire très-fidèle & circonstanciée de tout ce qui est arrivé de plus mémorable & de plus secret au prince Charles Edouart Stuart dans le Nord de l'Ecosse, depuis la bataille de Culloden livrée entre le 16. & 26. Avril 1746...* Edimbourg, [u.n.]. 2 bind. 198 s. Ill.
- Oversatt til fransk fra den engelske originalen av d'Intaiguel. To bind i ett. Gjennomgåene paginering. I følge COPAC kan også J. Burton være forfatter, videre at trykkestedet er falsk. Boken er trolig trykket i Frankrike.
- 101.** **Haller, Albrecht von** (1773). *Alfred König der Angel-Sachsen*. Göttingen und Bern, Abraham Vandenhök. 276 s.
- 2 eksemplarer.
- 102.** **Haller, Albrecht von** (1774). *Alfred König der Angel-Sachsen*. Frankfurt und Leipzig. 276 s. 2. utg.
- 103.** **Haller, Albrecht von** (1779). *Alfred könig der Angel-Sachsen*. Carlsruhe, Christian Gottlieb Schmieder. 212 s.
- Er bundet sammen med *Fabius und Cato, ein Stück der römischen Geschichte* av samme forfatter. Se lprnr. 104.
- 104a.** **Haller, Albrecht von** (1779). *Fabius und Cato, ein Stuck der römischen Geschichte*. Carlsruhe, 196 s.
- 104b.** **Happel, Eberhard Werner** (1689). *Fortuna Britannica, oder, Brittanischer Glucks-Wechsel: furstellend eine kurzbundige Beschreibung aller Konigen von Engelland, und des schier stets ungluckseeligen Hauses Stuart ... biss zur Erhebung des jetzigen grossmachtigen Königs Wilhelm van Oranien* Hamburg, Leipzig, bey T. von Wiering, bey Z. Herteln. Ill.
- To eksemplarer.
- 105.** **Hare, Francis** (1712). *La conduite de son altesse le prince et duc de Marlborough, dans la présente guerre, avec plusieurs pieces originales*. Amsterdam, Pierre de Coup. 352 s.
- Appendiks: *Défence de S. A. le prince & duc de Marlborough, telle qu'il avoit dessein de la présenter à la chambre des communes....*, 21 s., 3. utg., Amsterdam, 1712. Oversatt fra engelsk.

106. **Harrison, Conyers** (1745). *An imperial history of the life and reign of her late majesty Queen Anne of immortal memory, Wherein all the transactions of that memorable period are faithfully compiled from the best authorities.* London, R. Walker.

107. **Haven, Nicolaus van** (1745). *Specimen dissertationis historico-criticae de Anglo-Saxonibus c: Danis & Holsatis ... publice tuebitur Nicolaus van Haven ... spartam respondentis ornante Christophoro Gottschalch ... ad d. XIX. Junii ... Hafniae.* Typis Christoph. Georg. Glasingii, 46 s.

Har register.

108. **Hawkins, Richard** (1658). *A discourse of the nationall excellencies of England.* London, by Tho. Newcomb for Henry Fletcher. 248 s.

109. **Herbert, Edward, lord of Cherbury** (1649). *The life and raigne of King Henry the eighth.* London, by E.G. for Thomas Whitaker. 575 s. 1. utg. Folio.

110. **Herbert, Edward, lord of Cherbury** (1682). *The life and reign of King Henry the eighth.* London, by M. Clark for Anne Mearne. 636 s. Folio.

Har register.

111. (1664) *Der hingerichten Richteren Rechtfertigung. Das ist ein Erzählung dessen so sich bey Verurtheil und Hinrichtung etlicher der jenigen Richteren von Seiten des Parlaments, welche den König in Engelland Carl Stuart den 1. zum Tod verurtheilen helfen, zugetragen.* Franckfurt. 211 s.

Har register.

112. (1686) *Histoire des événemens tragiques d'Angleterre et des derniers troubles d'Ecosse; contenant une relation des conspirations contre les rois Charles II. & Jaques II. Avec les principales circonstances de la vie & de la mort du duc de Monmouth & du comte d'Argile. Tirées de memoires anglois & flamans.* Cologne, Pierre Marteau. 358 s.

Har register.

113. (1687) *Historiae Anglicanae scriptores quinque, ex vetustis codicibus nunc primum in lucem editi a Th. Gale*. Thomas Gale (red.). Oxoniae, Theatro Sheldoniano. Folio.
- Har register. Boken blir regnet som en fortsettelse (bind 2) av Fulmans utgivelse fra 1684 (se lprn.115 og 224).
114. (1723) *Historiae Anglicanae scriptores varii, e codicibus manuscriptis nunc primum editi*. Joseph Sparke (red.). Londinis, G. Bowyer. 256 s. 1. utg. Folio.
- Har register. To bind i ett.
115. (1691) *Historiae Britannicae, Saxonicae, Anglo-Danicae, scriptores XV. Ex vetustis codd.mss. editi opera Th. Gale*. Thomas Gale (red.). Oxoniae, Theatro Sheldoniano. Folio.
- Verket er i to bind. Boken blir regnet som en fortsettelse (bind 3) av Fulmans utgivelse fra 1684 (se lprn.113 og 224).
116. (1659-1701) *Historical collections of private passages of state. Weighty matters in law. Remarkable proceedings in five Parliaments*. John Rushworth (red.). London, by Tho. Newcomb for George Thomason. 8 bind. Folio.
- Har register.
117. (1715) *Historie oder Nachricht von dem Betrieb der letzten Ministres und Unter-Hauses von Gross-Britannien, als eine Vortsetzung der jüngst herausgegebenen Untersuchung der Staats-Fehler*. [u.s.] [u.n.]
118. (1701). *The History of England. Faithfully extracted from authentick records, approved manuscripts, and the most celebrated histories of this kingdom, in all languages, whether ecclesiastical or civil. With the effigies of all the kings and queens of England, from the Norman race, to the present time; curiously engraved on copper-plates, from original medals and pictures. In two volumes*. London, Isaac Cleve. 1. bind, 542 s. Ill.
- Verket er i to bind. Samlingen har bare det første bindet. Forfatteren kan være William Nicolson, (1655 -1727) Kilde: COPAC.
119. **Holt, John** (1794). *The characters of the kings of England and a concise history of the kingdom, with historical notes*. London, John Stockdale. 331 s.

120. **Hume, David** (1767). *Abriss des gegenwärtigen natürlichen und politischen Zustandes von Grossbritannien. Ein vollständiges Handbuch für Reisende.* Kopenhagen, G. Rothe. 404 s.
- Tysk oversettelse.
121. **Hume, David** (1781). *Histoire d'Angleterre depuis l'invasion de Jules César, jusqu'à l'évasion de Jacques II. Augmentée d'une critique de cette histoire, par M. Towers, & de la suite jusqu'à l'avenement de Georges III au trône.* Yverdon. 19 bind.
- Oversettelse av *The History of England from the invasion of Julius Cæsar to the revolution in 1688.* Se lppnr. 122, 123 og 124.
122. **Hume, David** (1786). *The history of England from the invasion of Julius Cæsar to the revolution in 1688. A new edition, with the author's last corrections and improvements. To which is prefixed, a short account of his life, written by himself.* London, T. Cadell. 8 bind.
- Har register.
123. **Hume, David** (1789). *The history of England from the invasion of Julius Cæsar to the revolution in 1688.* Paris, Basil, J.J. Tourneisen, Pissot. 12 bind.
- Har register.
124. **Hume, David** (1793). *The history of England from the invasion of Julius Cæsar to the revolution in 1688.* London, T. Cadell, T.N.Longman. 13 bind. Ill.
125. **Hyde, Edward, earl of Clarendon** (1704). *Histoire de la rébellion, et des guerres civiles d'Angleterre, depuis 1641 jusqu'au rétablissement du roi Charles II.* La Haye, Meyndert Uytwerf.
- Verket har i sin helhet seks bind. Samlingen har bare bind 1 og 2 av denne utgaven, utgitt i ett bind. Oversatt til fransk fra engelsk.
126. **Hyde, Edward, earl of Clarendon** (1712). *The history of the rebellion and civil wars in England begun in the year 1641.* Oxford, printed at The Theatre.
- Seks bind i tre.

127. **Hyde, Edward, earl of Clarendon** (1767). *State papers collected by Edward, earl of Clarendon. Commencing from the year MDCXXI. Containing the materials from which his history of the great rebellion was composed, and the authorities on which the truth of his relation is founded.* Oxford, at the Clarendon printing-house. Stor folio.
- Har register.
128. **Hörschelmann, Friedrich Ludew. Ant.** (1763). *Kern der Geschichte und Staatsverfassung Grosbritaniens von den æltesten bis auf gegenwärtige Zeiten aus sichern Nachrichten unparteiisch vorgetragen.* Leipzig, Frankfurt. 107 s. Ill.
- Har register.
129. (1799) *An impartial history of England from the earliest authentic records, and most genuine historical evidences, to the middele of the Year 1799....* Blackburn, Hemingway/Nuttall. 713 s. Folio. Ill.
- Basert på verker blant annet av David Hume, Tobias George Smollett, Oliver Goldsmith og William Robertson.
130. (1695) *Iusta parentalia, quae magnae Britanniae reginae Mariae celeberrimi belgio viri Fredericus Spanheimus, Joannes Georgius Graevius, Jacobus Perizonius, Petrus Francius, orationibus solemniter recitatis persolverunt, sanctissiam eius memoriam.* Lipsiae, Ludvig Gleditsch. 299 s.
- Bundet sammen med boken *Oratio gratulatoria in felicissimum adventus....* av Wilhelm Heinrich Danckelmann. Se lpr. 67.
131. **James I, konge av England** (1606). *Regis oratio, habita in postremo regni ordinum conventu, Westmonasterii die ix Novemb. anno M.D.C.V.: quàm fideliter à loquentis ore excipi potuit.* Londini, Robert Baker.
132. **Johnston, Robert** (1655). *Historia rerum britannicarum, Ut et multarum gallicarum, belgicarum, & germanicarum, tam politicarum, quam ecclesiasticarum ab Anno 1572, ad Annum 1628.* Amstelaedami, J. Ravesteynius. 737 s.
- Har register.

133. **Junius** (1776). *Die Briefe des Junius, nach der zwoten achten und vermehrten Ausgabe, aus dem Englischen ubersetzet*. Frankfurt, Leipzig, Mietau, Jacob Friedrich Hinz. 232 s.

Første bind i serien "Briefe uber den jetzigen Zustand von Grossbritannien". Oversatt fra engelsk av Julius August Remer.

134. **Junius** (1788). *The letters of Junius. Complete in one volume*. London. 394 s.

Har register. Junius er et psydonym for en uidentifisert forfatter av en rekke brev sendt til Henry Sampson Woodfalls *Public Advertiser*, en populær engelsk avis, mellom januar 1769 og januar 1772.

135. **Junius** (1795). *Letters of Junius*. Basil, J. J. Tourneisen. 429 s.

Har register.

136. **Junius** (1797). *The Letters of the celebrated Junius*. London, T. Heptinstall. 2 bind.

137. **Keepe, Henry** (1683). *Monumenta Westmonasteriensia, or Historical account of the original, increase and present state of St. Peter's, or the abby church of Westminster. With all the epitaphs, inscriptions, coat of arms, and atchievements of honor belonging to the tombs and grave-stones, together with the monuments themselves faithfully described and set forth*. London, printed for C. Wilkinson and T. Dring. 368 s.

Har register.

138. **Kennet, White** (1719). *A complete history of England with the lives of all the kings and queens thereof; from the earliest account of time, to the death of his late majesty King William III. Containing a faithful relation of all affairs of state, ecclesiastical and civil. The whole illustrated with large and useful notes, taken from divers manuscripts, and other good authors: and the effigies of the kings and queens*. London, R. Bonwicke. 3. bind. 2. utg.

Dette er 3. bind i serien *A Complete History of England with the Lives of all the Kings and Queens there....*, hvor de to første bindene består av flere forfattere, redigert av John Hughes, se lprnr. 63. Dette siste bindet er forfattet i sin helhet av White Kennet.

- 139.** **Kimber, Isaac** (1738). *La vie d'Olivier Cromwell, lord protecteur de la Republique d'Angleterre, d'Ecosse, et d'Irlande: recueillie des meilleurs auteurs, qui ont parlé de ce heros; & de plusieurs excellens manuscrits. Tr. de l'anglois* La Haye, G. Block. 237 s. Bind 1. 2. utg.
- Samlingen har bare første bind av to.
- 140.** **Küchelbecker, Johan Basilius** (1737). *Allerneueste Nachricht vom Königreich Engelland.* Franckfurt, Leipzig. 247 s.
- 141.** (1671) *Kurtzer Entwurff dess Lebens der Könige in Engelland, von der Zeit an, als die Sachsen und Angeln sich derselben Insul bemächtigt, biss auf die jetzige Regierung. Mit schönen Kupffer-Figuren und Conterfäiten der Könige gezieret.* Sulzbach, A. Lichtenthaler. 384 s. Ill.
- Forfatteren kan være Johann Christoph Beer (1638-1712).
(Kilde: Deutsches Anonymlexikon, vol. 6, nr. 4308)
- 142.** (1709) *Das Leben Annae, Königin von Gross-Britannien, Franckreich und Irland; Samt einer Beschreibung Von dem jetzigen Englischen Hoff.* Franckfurth, Leipzig. 703 s.
- 143.** (1746) *Das Leben des Ritters von St .George, oder Jacobi, des Prätendenten auf England, Schotland und Irland, bis auf diese Zeit fortgeführt, nebst einem Verzeichnisse derer Schriften, die von ihm handeln, seiner besonderen Merkwürdigkeit entworfen.* Prenzlau, Leipzig. 304.s.
- 144.** **Le Blanc, Jean Bernard** (1749). *Lettres de Monsieur l'abbé le Blanc, concernant le gouvernement, la politique et les moeurs des anglois et des françois.* Amsterdam.
- Tre bind i ett.
- 145.** **Lediard, Thomas** (1735). *The naval history of England in all its branches from the Norman conquest in the Year 1066 to the conclusion of 1734....* London, J. Wilcox. 933 s. Folio.
- 2 bind med gjennomgående paginering.

- 146. Le Grand, Joachim** (1688). *Histoire du divorce de Henry VIII, roy d'Angleterre, et de Catherine d'Arragon; avec la défense de Sanderus; la refutation des deux premiers livres de l'histoire de la reformation, de M. Burnet; et les Preuves*. Paris, La veuve d' Edme Marin, J.Boudot & E.Martin. 3 bind.

Forfatter må ikke forveksles med Guillaume-Francois Raynal: *Histoire du Divorce de Henri VIII Roi d'Angleterre et de Cathrine d'Aragon*, (Amsterdam, 1763), slik det fremkommer av HKI. Raynal levde fra 1713-1796. Lpnr. 146 utkom i 1688, og forfatter oppgitt i boken er Joachim Le Grand. I kongens trykketillatelse på en av de første sidene i boken, blir J. Le Grand nevnt som forfatter. Både COPAC, FirstSearch og Lowndes oppgir J. Le Grand som forfatter av denne boken fra 1688.

- 147. Leigh, Edward** (1661). *Choice observations of all the kings of England from the saxons to the death of king Charles the first. Collected out of the best latine and english writers, who have treated of that argument*. London, Joseph Cranford. 221 s.

Har register.

- 148. Leland, John** (1774). *Joannis Lelandi antiquarii de rebvs britannicis collectanea cym Thomae Hearnii praefatione notis et indice ad editionem primam. Editio altera*. Londonium, B.White. 6 bind. Ill.

- 149. Le Noble, Eustache** [u.å.]. *De minnaryen, van Elisabeth princesse, en namaals koninginne van Engeland*. Amsterdam, A. van Damme, K. van Ryschooten. 203 s.

- 150. Leti, Gregorio** (1684). *Il teatro brittanico o vero historia della Grande Brettagna*. Amsterdamo, A. Wolfgang. 5 bind.

Har register.

- 151. Leti, Gregorio** (1692). *Historia e memorie recondite sopra alla vita di Oliviero Cromvele, detto il tiranno senza vizi, il prencipe senza vertu*. Amsterdamo, Pietro e Giovanni Blaeu. 2 bind. Ill.

- 152. Leti, Gregorio** (1703). *La vie d'Elisabeth reine d'Angleterre...du veritable caractere d'Elisabeth & de ses favoris. Nouvelle édition augmentée*. Amsterdam, Pierre Mortier. 2 bind.

Har register. Oversatt fra italiensk original av L. A. Le Pelletier.

153. **Leti, Gregorio** (1706). *Das Leben der Königin Elisabeth*. Hamburg, Joh. Sam. Heyl und Joh. Gottfr. Liebezeit. Ill.

To bind i ett. Har register.

154. **Leti, Gregorio** (1710). *Das Leben des Welt-berühmten Protectoris Olivier Cromwel Von Engelland*. Hamburg, Samuel Heyl, Gottfried Liebezeit. Ill.

Oversatt til tysk fra italiensk. Har register. To bind i ett.

155. **Le Tourneur, Pierre Prime Felicien** (1784). *Histoire d'Angleterre, représentée par figures, accompagnées d'un précis historique, gravées par Francois-Anne David, d'après les dessins des plus célèbres artistes*. Paris, Chez l'auteur. Ill.

To bøker i ett bind. COPAC oppgir Le Tourneur som forfatter, mens FirstSearch også nevner Guillaume Germain Guyot som medforfatter. Illustrert med kobberstikk av Francois-Anne David.

156. (1705) *The life of William III, late King of England, and Prince of Orange, containing an account of his family, birth, education, accession to the dignity of Stadtholder, and Captain-General of Holland, his marriage, expedition to England, and the various steps by which he and his princess ascended the throne, with the history of his reign, enterprizes, and conduct in peace or war, and a relation of his will, death, and funeral, intermixt with very many original papers, letters, memoirs, his publick speeches, declarations, treaties, and alliances, several of which never before printed, illustrated with divers cuts, medals, &c.* London, J. Nicholson. 648 s. 3. utg. Ill.

Har register.

157. **Lily, George** (1565). *Chronicon sive brevis enumeratio regum et principum, in quos variante fortuna, Britanniae Imperium diversis temporibus translatum est*. Francoforti, apud Iohannum Vuolffium. 82 s.

158. **Lloyd, Charles** (1767). *The conduct of the late administration examined with an appendix containing original and authentic documents*. London. 160 s.

159. **Llwyd, Humphrey** (1731). *Humfredi Llwyd, armigeri, Britannicae descriptionis commentariolum, necnon de mona insula, et Britannica arce sive armamentario romano disceptatio epistolaris. Accedunt aerae Cambrobritannicae*. Londini, Gulielmi Bowyer. 117 s. Ill.

- 160.** **Lodge, Edmund** (1791). *Illustrations of British History, biography and manners, in the reigns of Henry VIII, Edward VI, Mary, Elizabeth, and James I.* London, G. Nicol. 3 bind.
- 161.** **Ludlow, Edmund** (1699). *Les memoires d'Edmond Ludlow...concernant ce qui s'est passé de plus remarquable sous le regne de Charles premier jusqu'à Charles second.* Amsterdam, Paul Marret. 443 s.
- To bind i ett. Oversatt fra engelsk til fransk.
- 162.** **Lyttleton, George, lord** (1735). *Lettres d'un persan en Angleterre, à son ami à Ispahan, ou, Nouvelles lettres persannes, où l'on trouve la continuation de l'histoire des Troglodites.* London, Paris, J. P. Costard. 337 s.
- Har register. Har bare bind en av to.
- 163.** **Lyttleton, George, lord** (1777). *Geschichte von England in einer Folge von Briefen an seinen Sohn.* Berlin, [u.n.].
- To deler i ett bind. Oversatt fra engelsk til tysk. I følge HK I er forfatter G. Lyttleton. Lowndes mener forfatter også kan være Oliver Goldsmith.
- 164 a.** **Madox, Thomas** (1726). *Firma burgi, or an historical essay concerning the cities, towns and buroughs of England. Taken from records.* London, printed by William Bowyer. 297 s. Folio.
- Har register.
- 164 b.** **Madox, Thomas** (1741). *Baronia Anglica. An history of land-honors and baronies, and of tenure in capite. Verified by records.* London, printed for Francis Gosling. 292 s. Folio. Ill.
- Har register over personer, steder og emner. Illustrert.
- 165a.** **Major, John** (1521). *Historia majoris Britanniae, tam Angliae quam Scotiae.* Venundatur Iodoco Badio Ascenlio, [Paris], 1521.
- Første utgave. Har register.
- 165b.** **Major, John** (1740). *Historia majoris Britanniae, tam Angliae quam Scotiae.* Editiona nova. Edimburgi, Robert Freebairn. 332 s.
- Har register.

- 166.** **Manley, Mary de la Rivière** (1713). *L'Atalantis...contenant les intrigues politiques, et amoureuses, de la noblesse de cette île, et où l'on découvre le secret des revolutions arrivées depuis l'an 1683 jusques a present.* La Haye, Henry Scheurleer. 508 s.
- Oversettelse av *Secret memoirs and manners of several persons of quality of both sexes from the New Atalantis, an island in the Mediterranean ...* (1709), av samme forfatter. Roman.
- 167.** **Martini, Ferdinand** (1768). *Briefe. Aus dem Englischen übersetzt.* Sorde, Jonas Lindgreen. 128 s.
- 168.** **Marvell, Andrew** (1680). *Rélation de l'accroissement de la papauté et du gouvernement absolu en Angleterre, particulièrement depuis la longue prorogation de novembre 1675 laquelle a fini de 15. février 1676. jusques à présent.* Hambourgh, Pierre Pladt. 245 s.
- 169a.** **May, Thomas** (1635). *The victorious reign of king Edward the third. Written in seven books. By his majesties command.* London, printed for T. Walkley and B. Fisher.
- 169b.** **May, Thomas** (1647). *The history of the parliament of England which began November the third MDCXL. With a short and necessary view of some precedent years.* London, by Moses Bell for George Thomason. 115 s. Folio.
- 170.** **May, Thomas** (1647). *The history of the parliament of England which began November the third, 1640. With a short and necessary view of some precedent years.* London, by Moses Bell for George Thomason. Folio.
- Tre bøker i ett bind.
- 171.** **May, Thomas** (1651). *Historiae parlamenti Angliae breviarium tribus partibus explicitum.* Londini, Carolus Sumptner. 223 s.
- Finnes i to eksemplarer.
- 172.** **Meissner, August Gottlieb** (1777-1780). *Geschichte Englands. Nach Hume.* Leipzig, Verlag der Dykischen Buchhandlung. 2 bind.

173. (1729 - 1731) *Memoires du regne de George I., roi de la Grande Bretagne, de France & d'Irlande, défenseur de la foi, électeur de Brunswyck-Lunebourg....* La Haye, Jean van Duren, Adrien Moetjens. 5 bind. III.

Inneholder også katalog fra forlaget over nye bøker.

174. **Miège, Guy** (1669). *La relation de trois ambassades de monseigneur le Comte de Carlisle, de la part du serenissime & très-puissant Prince Charles II, vers leurs serenissimes majestés Alexey Michailovitz, Charles Roy de Suède & Frederic III Roy de Dannemarck & de Norvège.* Amsterdam, Jean Blaeu. 434 s.

Er bundet sammen med *Traité politique sur les mouvemens presens de l'Angleterre* (Ville Franche, 1671) se lppnr. 252, *Les voyages de Monsieur Payen, dédiés à Monseigneur de Lionne* (Paris, 1663), se lppnr. 206. Har register.

175. **Miège, Guy** (1670). *La relation de trois ambassades de Monseigneur le Comte de Carlisle, de la part du serenissime & tres-puissant Prince Charles II, vers leurs serenissimes majestés Alexey Michailovitz, Charles Roy de Suède & Frederic III Roy de Dannemarc & de Norvège.* Amsterdam, Jean Blaeu. 434 s.

176. **Miège, Guy** (1672). *La relation de trois ambassades de monseigneur le Comte de Carlisle, de la part du serenissime & tres-puissant Prince Charles II, vers leurs serenissimes majestés Alexey Michailovitz, Charles XI Roy de Suède & Frederic III Roy de Dannemarc & de Norvège.* Amsterdam, Jean Blaeu. 382 s. 2. utg.

177. **Miège, Guy** (1700). *[La Relation] Les trois ambassades du Comte de Carlisle ambassadeur de Charles II Roy de la Grande Bretagne, vers Alexey Michailovitz, Charles XI, Roy de Suède & Frederic III, Roy de Dannemarc & de Norvège.* Amsterdam, Boom. 382 s.

178. **Miège, Guy** (1701). *Des Grafen von Carlile Nahmens Sr. Königl. Maj. von Gross-Britannien abgelegte Drey Gesandtschaften... Alerium Michaelowitz, Tzaaren und Gross-Fürsten in Moskau, und Karl den Eilfften, König in Schweden, und Friedrich den Dritten, König in Denemarck....* Franckfurt, Leipzig, Jh. Gabriel Ehrt. 735 s.

Originaltittel: *La relation de trois ambassades du Comte de Carlisle...*
Se lppnr. 174-177.

179. **Miège, Guy** (1708). *L'etat present de la Grande-Bretagne après son hereuse union en 1707 sous le regne glorieux d'Anne Reine de la Grande-Bretagne, France & Irlande, etc.* Amsterdam, [u.n.], 381 s.
- Originaltittel: *The present state of Great Britain....* Se lprnr. 180-183.
180. **Miège, Guy** (1715). *The present state of Great-Britain and Ireland in three parts. ... Containing an accurate and impartial account of these great and famous islands: ... With the lists of the present officers in Church and state, ...Also the present state of His Majesty's dominions in Germany.* London, J. Nicholson. 3 utg.
181. **Miège, Guy** (1718). *The present state of Great-Britain and Irelan, in three parts, the I. of South, II. of North Britain, III. of Ireland, containing an accurate and impartial account of these great and famous islands ... of the vast, populous, and opulent city of London ... of the Britains original, language, temper, genius, religion, morals, trade, &c. ... with the lists of the present officers in church and state ... , also The present state of His Majesty's dominions in Germany.* London, J. Nicholson. 4. utg.
182. **Miège, Guy** (1745). *The present state of Great Britain and Ireland, being a complete treatise of their several inhabitants, their religion, policy, manufactures, customs, government and commerce ..., the whole consisting of four parts, to which are added lists of all the offices in England, Scotland, and Ireland ... Begun by Mr. Miège and now greatly improved, revised and completed to the present time, by Mr. Bolton.* London, J. Brotherton. 10. utg.
183. **Miège, Guy** (1767). *The Present State of Great Britain.* London, J. Nicholson.
184. **Millot, Claude Francois Xavier** (1779). *Elémens de l'histoire d'Angleterre, depuis la conquête des Romains, jusqu'au regne de Georges II.* En Suisse, [u.n.], 3 bind.
185. **Milton, John** (1651). *Joannis Miltoni angli pro populo anglicano defensio contra Claudii Anonymi, alias Salmasii defensionem regiam.* Londini, Du-Gardianis. 283 s.
186. **Milton, John** (1652). *Joannis Miltoni angli pro populo anglicano defensio contra Claudii Anonymi, alias Salmasii defensionem regiam.* Londini, Du-Gardianis. 192 s.

Er bundet sammen med *Defensio regia....*, C. de Saumaise, se lprnr. 230.

187. **Milton, John** (1654). *Defensio secunda pro populo anglicano, Contra infamem libellum anonymum, cujus titulus, regii sanguinis clamor ad caelum adversus parricidas anglicanos. Accessit Alexandri Mori Ecclesiastae, sacrarumque litterarum professoris fides publica, contra calumnias Ioannis Miltoni scurrae.* Hagæ-Comitum, Andrianus Vlacq. 129 s.
188. **Milton, John** (1676). *Litterae pseudo-senatus anglicani, Cromwellii, reliquorumque perduellium nomine ac jussu conscriptae a Joanne Milto.* [u.s.] 234 s. 2. utg.
189. **Milton, John** (1690). *Litterae nomine senatus Anglicani, Cromvelli Richardique, ad diversos in Europa principes & respublicas exaratae a Joanne Milto, quas nunc primum, in Germania recudi fecit Jo. Georg. Pritius.* Lipsiae & Francofurti, C. Banckmanni. 292 s.
190. **Milton, John** (1692). *A defence of the people of England...in answer to Salmasius's defence of the King.* 246 s. [u.s.], [u.n.]
- Oversattelse fra latin til engelsk av *Pro populo Anglicano defeniso...* Se l.pnr. 185 og 186. Oversetter: Joseph Washington.
191. **Montanus, Arnoldus** (1655). *De beroede oceaen, of Twee-jaarige Zeedaden tusschen de Vereenigde Nederlanders en Engelsche; Aangehecht met deser Opkomst en geduurige voortgang, asgesneden met de dood van Martyn Harpertsz Tromp.* Amsterdam, J. J. Brouwer en G. J. Valckenier. 361 s. Ill.
192. **Mortimer, Thomas** (1764). *A new history of England, from the earliest accounts of Britain, to the ratification of the peace of Versailles, 1763.* London, printed for J. Wilson and J. Fell. 3 bind. Folio. Ill.
193. **Nicolson, William** (1776). *The English, Scotch and Irish historical libraries. Giving a short view and character of most of our historians, either in print or manuscript. With an account of our records, law-books, coins ect.* London, T. Evans, T. Becket.
194. **O'Bryen, Denis** (1788). *The prospect before us, being a series of papers upon the great question which now agitates the public mind, to which is added a new postscript.* London, J. Almon. 102 s.

195. [Oldmixon, John] (1709). *The history of addresses: by one very near a kin to the author of the tale of a tub*. London. 244 s.
- Har register. "...the author of the tale of a tub" er en referanse til Jonathan Swifts bok: *A tale of a tub*, written for the universal improvement of mankind, to which is added, an account of a battle between the antient and modern books in St. James's library.
- Boken ble utgitt anonymt. Derfor er den også blitt knyttet til Daniel Defoe, men Oldmixon skriver i *Memoirs of the press* at det er han (Oldmixon) som er forfatter av boken.
196. [Oldmixon, John] (1716). *La vie d'Anne Stuart reine de la Grand-Bretagne de France & d'Irlande*. Amsterdam, Pierre Humbert. 488 s.
- Oversatt fra engelsk. Utgitt anonymt.
197. (1743). *Original letters and state papers addressed to Oliver Cromwell; Concerning the affairs of Great Britain*. John Nickolls (red.). London. 164 s. Folio.
- Har register. 2 eksemplarer.
198. (1775) *Original papers; containing the secret history of Great Britain, from the restoration to the accession of the house of Hannover. To which are prefixed extracts from the life of James II. As written by himself*. James Macpherson (red.). London, W. Strahan, T. Cadell. 2 bind.
199. Orléans, Pierre Joseph d' (1695). *Histoire des revolutions d'Angleterre depuis le commencement de la monarchie*. Paris, Claude Barbin. 3 bind.
- Har register.
200. Orléans, Pierre Joseph d' (1719). *Histoire des revolutions d'Angleterre, depuis le commencement de la monarchie jusqu'à present*. La Haye, Pierre Gosse. 3 bind.
201. Otterbourne, Thomas (1732). *Duo rerum Anglicarum scriptores veteres, viz. Thomas Otterbourne et Johannes Whethamstede, ab origine gentis Britannicae usque ad Edvardum IV. E codicibus MSS. antiquis nunc primus eruit Tho. Hearnius. Accedunt, inter alia, liber de vita & miraculis Henrici VI per Johannem Blakmannum; Duobus voluminibus*. Oxonius, Theatro Sheldoniano. 2 bind.

- 202.** **Paris, Matthew** (1644). *Matthaei Paris ... Historia maior. Iuxta exemplar Londinense 1571, verbatim recusa. Et cum Rogeri Wendoveri, Willielmi Rishangeri, authorisque maiori minorique historiis chronicisque MSS, in Bibliotheca regia, collegij Corporis Christi Cantabrigiae, Cottoniaque, fideliter collata. Huic primum editioni accesserunt, duorum Offarum Merciorum regum; & viginti trium abbatum S. Albani vitae: una cum libro additamentorum per eundem authorem.* Parisiis, G. Pele. 680 s. Folio.
- Deltittel: *Matthaei Parisiensis opera vitae duorum offarum sive offanorum merciorum regum coenobii Sancti Albani fundatoru, med egen paginering. Har diverse registre.*
- 203.** **Parker, Samuel** (1727). *Bishop Parker's history of his own time, in four books faithfully translated from the latin original by Thomas Newlin.* London, C. Rivington. 424 s.
- Har register. Oversatt fra latin til engelsk.
- 204.** **Parliament, House of Lords, Committee of Secrecy** (1794). *The first and second reports from the Committee of Secrecy to inspect the report and original papers ... delivered on Monday the 19th of May last, by a message from the Commons ... With the appendix.* London, T. Chapman. 32 s.
- 205.** **Parsons, Robert** (1593). *Elizabethae reginae Angliae edictum: promulgatum Londini 29. Nouemb. Anni M.D.XCI. Andreae Philopatri ad idem edictum responsio.* [u.s.]. 341 s.
- HK I oppgir Roma som mulig utgiversted.
- 206.** **Payen, Lieutenant-General de Meaux** (1663). *Les voyages de Monsieur Payen, dédiés à Monseigneur de Lionne.* Paris, Estienne Layson. 160 s.
- Er bundet sammen med *La rélation de trois ambassades de Monseigneur le comte de Carlisle....*, av G. Miège, se l.pnr. 174.
- 207.** **Peck, Francis** (1727). *Academia tertia Anglicana; Or, the antiquarian annals of stanford in Lincoln, Rutland, and Northampton shires. Containing the history of the university, monasteries, gilds, churches, chapels, hospitals & schools there : with memoirs of the lords, magistrates, founders, benefactors, clergy, & other antient inhabitants. ...* London. James Bettenham. Folio. III.

208. (1787) *The peoples answer to the court pamphlet, entiteled A short review of the political state of Great-Britain*. London, J. Debrett. 4. utg. 50 s.
- Er bundet sammen med *A short review of the political state of Great-Britain* av Nathaniel William Wraxall, og er et svar på Wraxalls pamflett. Se lpr. 265.
209. **Peyton, Edward** (1652). *The divine catastrophe of the kingly family of the house of Stuarts: Or a short history of the rise, reign and ruine thereof*. London, Giles Calvert. 149 s.
210. **Pontoppidan, Hans** (1768). *Crimen laesae et caesae majestatis, eller troværdig og ynkværdig Beskrivelse om det bekiendte Engelske Parties store Forgribelse, ved at lade hugge Hovedet af deres eget Lands hoved og herre Kong Carl Stuart den Første, af de tilforladeligste beretninger sammendraget ved Hans Pontoppidan*. København, Nicolaus Møller. 216 s.
211. (1768) *The Present state of the British empire in Europe, America, Africa and Asia containing a concise account of our possessions in every part of the globe, their religion, policy, customs, government, trade, commerce and manufactures, with the natural and artificial curiosities of the respective parts of our dominions, with origin and present state of the inhabitants, their sciences and arts, together with their strength by sea and land, the whole exhibiting a more clear, though more summary, view of the power of the British Empire than has hitherto appeared*. London, W. Griffin. 486 s.
- Utgitt anonymt. Forfatter kan være Oliver Goldsmith (kilde: National Library official catalog og COPAC).
212. **Prévost, abbé** (1740). *Histoire de Marguerite d'Anjou, reine d'Angleterre*. Amsterdam, Francois Desbordes. 2 bind.
213. **Price, Richard** (1777). *Additional observations on the nature and values of civil liberty and the war with America*. London. 176 s. 3. utg.
214. **Prynne, William** (1670). *The history of king John, king Henry III, and the most illustrious king Edward the I wherein the ancient sovereign dominion of the kings of England, Scotland, France, and Ireland over all persons in all causes, is asserted and vindicated against all incroachments and innovations whatsoever, the mistakes in some printed statutes, cannonists, law-books, histories, &c. and other matters of moment are rectified and rescued from oblivion, collected out of the ancient records of the Tower of London* London, by Tho. Ratcliff and Tho. Daniel for Philip Chetwind, Nathaniel Brook and Edward Thomas. 1307 s. Folio.

- 215.** **Pöllnitz, Freiherr Karl Ludwig von** (1732). *Histoire secrète de la duchesse d'Hanover, épouse de Georges premier, roi de la Grande Bretagne. Les malheurs de cette infortunée princesse. Sa prison au château d'Alhen où elle a fini ses jours; ses intelligences secrètes avec le comte de Konigsmarck, assassiné à ce sujet.* Londres, La Compagne Des Libraires. 160 s.

Samlingen har 2 eksemplarer.

- 216.** **Raguenet, Francois** (1691). *Histoire D'Olivier Cromwel.* Paris, Claude Barbin. 95 s.

Har register.

- 217.** **Rapin-Thoyras, Paul de** (1717). *Dissertation sur les Whigs et les Torys.* La Haye, Charles Le Vier. 184 s.

- 218.** **Rapin-Thoyras, Paul de** (1732). *The History of England.* London, Knapton. 2 vol. 2.utg. Folio. III.

Oversatt fra fransk av N.Tindal. Bind to har register, etterfulgt av:
Extract of a letter from Mr. Rapin to Monsieur Robethon, a considerable person in the service of his late Majesty King George I.

- 219.** **Rapin-Thoyras, Paul de** (1733-1736). *Histoire D'Angleterre.* La Haye, C. van Lom, J.van Duren, P. de Hondt. 13 bind. 2. utg. III.

- 220.** **Rapin-Thoyras, Paul de** (1755-1760). *Algemeine Geschichte von England, mit Tindals und de St. Marc Anmerkungen wie auch Durands, la Martiniere und de St. Marc Fortsetzungen.* Halle, Christoph Peter Francken. 11 bind.

- 221.** (1722) *Registrum honoris de Richmond, exhibens terrarum & villarum quae quondam fuerunt Edwini comitis infra Richmundshire descriptionem, ex Libro Domesday in thesauria domini regis, necnon varias extentas, feoda comitis, feoda militum, relevia, fines & wardas, inquisitiones, compotos, clamea, chartasque ad Richmondiae comitatum spectantes, omnia juxta exemplar antiquum in Bibliotheca Cottoniana asservatum exarata.* Roger Gale (red.). Londini, R. Gosling. 286 s. Folio. III.

Har register.

222. (1660) *Relation en forme de journal, du voyage et séjour, que le serenissime et tres-puissant prince Charles II, roy de la Grand' Bretagne, &c. a fait en Hollande, depuis le 25. may, jusques au 2 juin 1660.* La Haye, Adriaan Vlacq. 108 s. Folio. Ill.

En engelsk versjon av Sir William Lower (ikke i samlingen), og en nederlandsk versjon (se lprnr.253) ble utgitt av A. Vlacq samme år. Kan være forfattet av Abraham de Wicquefort (kilde: COPAC). Boken er en beretning om den festivitas som fant sted til ære for kong Charles II av England på hans besøk i Nederland fra 25. mai til 2. juni 1660.

223. (1799) *A report of the judgment of the High Court of Admiralty, on the Swedish convoy.* London, J. Butterworth. 35 s.

224. (1684). *Rerum Anglicarum scriptorum veterum.* Bind 1: *Quorum Ingulfus nunc primum integer, caeteri nunc primum prodeunt.* William Fulman (red.). Oxoniae, Theatro Sheldoniano, 593 s. Folio.

Har register. Verket består av en samling tekster fra tidlige engelske historikere, bl.a. Ingulfs (1030-1109) *Historia* og Peter av Blois' (1135-1212) *Continuatio ad Historiam Ingulphi*. Thomas Gale utga siden to ytteligere kildesamlinger som er blitt betraktet som bind to og tre i denne serien. Dette er *Historiae Anglicanae scriptores quinque...*, utgitt i 1687 (se lprnr. 113), og *Historiae Britannicae, Saxonicae, Anglo-Danicae, scriptores XV....* fra 1691 (se lprnr. 115). (Kilde: COPAC, First Search og Lowedens.)

225. (1587) *Rerum Britannicarum, id est Angliae, Scotiae, vicinarumque insularum ac regionum scriptores vetustiores ac praecipui ...* Hieronymus Commelinus (red.). Heidelbergae, apud Hieronymum Commelinum. 580 s. Folio.

Boken består av en samling tekster av krønikerskriverne Bede, Geoffrey of Monmouth, Gildas, William of Newburgh, Jean Froissart, Ludovico Pontico Virunio. Er bundet inn i ryggen med et håndskrift. Har register.

226. **Robert, Louise Felicité Guinement de Keralio** (1786-1788). *Histoire d'Elisabeth, reine d'Angleterre, tirée des écrits originaux anglais, d'actes, titres, lettres & autres pièces manuscrites qui n'ont pas encore paru.* Paris, Lagrange. 5 bind.

Har register.

227. **Rowland, John** (1652). *Pro rege et populo anglicano apologia, contra Johannis Polypragmatici, (alias Miltoni Angli) defensionem destructivam, regis & populi anglicani*. Antverpiae, Hieronymus Verdussen. 195 s.
228. **Sadler, Ralph** (1720). *Letters and negotiations of Sir Ralph Sadler, ambassador of King Henry VIII of England to Scotland: containing the transactions of two memorable embassies....* Edinburgh, James McEuen, G. Stewart. 456 s.
229. **Saumaise, Claude de** (1649). *Defensio regia pro Carolo I, ad serenissimum Magnae Britanniae regem Carolum II, filium natu majorem, heredem & successorem legitimum*, Sumptibus Regiis. [u.s.] 444 s.
230. **Saumaise, Claude de** (1652). *Cl. Salmasii Defensio regia pro Carolo I, ad serenissimum Magnae Britanniae regem Carolum II, filium natu majorem, heredem & successorem legitimum*, Sumptibus Regiis, [u.s.]. 499 s.
- Er bundet sammen med : *Angli pro populo anglicano defensio contra Claudii Anonymi, alias Salmasii defensionem Rregiam*, John Milton, London, Du Gardianus, 1652. Se lpr. 186.
231. **Saumaise, Claude de** (1660). *Claudii Salmasii ad Johannem Miltonum responsio, opus posthumum*. Londoni, typis Tho. Roycroft, impensis Jo. Martin, Ja. Allestry, Tho. Dicus. 304 s.
232. **Savile, Henry** (1601). *Rerum Anglicarum scriptores post Bedam praecipui, ex vetustissimis codicibus manuscriptis nunc primum in lucem editi, Adiecta ad finem chronologia*. Francofurti, Wechelianus. 916 s. Folio.
- Har register.
- 233a. (1697) *The secret history of White-Hall from the restoration of Charles II. Down to the abdication of the late King James*. David Jones (red.). London, printed, and are to be sold by R. Baldwin.
- Brevsamling.
- 233b. **Selden, John** (1615). *Analecton Anglobritannicon libri duo....* Francofurti, ex officina Palthenana. 141 s.

234. **Smollett, Tobias** (1758-1760). *A complete history of England, from the descent of Julius Cæsar, to the treaty of Aix la Chapelle, 1748, containing the transactions of one thousand eight hundred and three years.* London, J. Rivington, J. Fletcher, R. Baldwin. 11 bind, 2. utg. Ill.
- Har register.
235. **Smollett, Tobias** (1788). *The history of England from the revolution to the death of George the second designed as a continuation of Mr. Hume's history.* London, T. Cadell, R. Baldwin. New edition. 5 bind.
236. **Smollett, Tobias** (1794). *The history of England from the revolution to the death of George the second.* London, T. Cadell. New edition. 8 bind.
237. **Somner, William** (1693). *A treatise of the roman ports and forts in Kent.* Oxford, Printed at the Theater. 117 s.
- Har register.
238. **Spang, William** (1647). *Motuum Britannicorum verax cushi ex ipsis Joabi oculati testis prototypis totus translatus...* Roterodami, A. Leers. 302 s.
239. **Speed, John** (1632). *The historie of Great Britaine under the conquests of the Romans, Saxons, Danes and Normans. Their originals, manners, habits, warres, coines, and seales, with the successions, liues, acts, and issues of the English monarchs from Iulius Cæsar, unto the raigne of king Iames, of famous memorie.* London, J. Dawson for G. Humble. 3. utg. Folio. Ill.
- Har register.
- 240a. **Spelman, John** (1678). *Ælfredi Magni Anglorum Regis Invictissimi Vita Tribus Libris Comprehensa.* Oxonii, Theatro Sheldoniano. 219 s. Folio.
- Har register.
- 240b. **Staunton, George** (1797). *An authentic account of an embassy from the king of Great Britain to the emperor of China.* London, W. Bulmer and co. 2 bind. Ill.
241. **Steele, Richard** (1714). *La crise, ou discours, où l'on démontre, par les actes les plus authentiques, les justes causes de l'heureuse révolution....* Amsterdam, David Mortier. 107 s.

242. **Steele, Richard** (1714). *Supplément de la crise; Où relation du débat qu'il y eut, entre les commissaires députez de la chambre haute...avec un discours sur le lion politique & une lettre à l'auteur de l'anglois*. Amsterdam, David Mortier. 168 s.

243. **Stiles, Ezra** (1794). *A history of three of the judges of king Charles I, Major-General Whalley, Major-General Goffe, and Colonel Dixwell, who, at the restoration, 1660, fled to America and were secreted and concealed in Massachusetts and Connecticut, for near thirty years, with an account of Mr. Theophilus Whale, of Narragansett, supposed to have been also one of the judges*. Hartford, Elisha Babcock. 350 s. Ill.

Siste sidene borte.

244. **Swift, Jonathan** (1711). *A new journey to Paris, Together with some secret transactions between the Fr---h k--g, and an Eng---gentleman by the sieur du Baudrier*. London, John Morphew. 16 s.

En satire over Matthew Priors reise til Paris i juli 1711, i forbindelse med forhandlingene forut for freden i Utrecht. Sieur du Baudrier er pseudonym for Jonathan Swift (kilde: COPAC).

245. **Swift, Jonathan** (1758). *The history of the four last years of the queen*. London, A. Millar. 392 s.

246. (1649). *Sylloge variorum tractatuum Anglico, quidem idiomate & ab auctoribus Anglis conscriptorum sed in linguam Latinam translatorum, quibus Caroli Magnæ Britan, Franciæ et Hiberniæ regis innocentia illustratur et parridicium injustissimè & immanissimè in illum perpetratum a pseudo-parlamento & perduelli exercitu luce clarius declaratur, accessit responsum pernecessarium ad declamationem seu provocationem Mr. Ioannes Cooke*. [u.s.] [u.n.]

Et utdrag av 16 bøker opprinnelig utgitt fra 1641 til 1649, samlet i denne versjonen og oversatt til latin. De forskjellige forfatterne er John Gauden, William Prynne, William Sedgwick og andre. Har bibliografiske opplysninger.

247. **Tanner, Thomas** (1744). *Notitia monastica, or, an account of all the abbies, priories, and houses of friers, heretofore in England and Wales; And also of all the colleges and hospitals founded before A.D. 1540*. London. 722 s. Folio.

Har register.

- 248.** **Temple, William** (1729). *Nouveaux memoires du chevalier Guillaume Temple ... Contenant un détail interessant & curieux des intrigues de la cour d'Angleterre, des brigues des differens partis, des négociations des ministres & de lui même dans les cours étrangères, depuis la paix de Nimegue jusqu'à la retraite de l'auteur. Publiez avec une préface par le docteur Jonathan Swift. On y a joint la vie et le caractere du chevalier G. Temple par un de ses amis particuliers [sa soeur, Lady Giffard].* La Haye, Jean van Duren, Adrien Moetjens. 172 s.

Forord av Jonathan Swift.

- 249.** **Thorkelín, Grímur Jónsson** (1788). *Fragments of English and Irish history in the ninth and tenth century...trancelated from the original Icelandic.* London, printed by and for J. Nichols, printer to the society of Antiquaries. Folio.

Finnes i to eksemplarer. To deler i ett bind.

- 250.** **Tindal, Nicolas** (1733). *Remarques historiques et critiques sur l'histoire d'Angleterre de Mr. de Rapin Thoyras, par N. Tindal. Et Abregé historique du recueil des actes publics d'Angleterre de Thomas Rymer.* La Haye, P. Gosse & J. Neaulme. 2 bind.

- 251.** (1649). *Tragicum theatrum actorum, & casuum tragicorum Londini publice celebratorum, quibus Hiberniae proregi, episcopo cantuariensi, ac tandem regi ipsi, aliisque vita adempta, & ad anglicanam metamorphosin via est aperta.* Amsterdami, Jodocus Jansonius. 320 s. Ill.

Forfatteren kan være Pierre Du Moulin (1601-1684) (kilde: COPAC og Lowndes). HK I nevner ingen forfatter. Inneholder portretter av Thomas, Earl of Strafford, achbishop Laud; Thomas Fairfax; Oliver Cromwell; Charles I; Charles II; James, Duke of Hamilton; Henry, Earl of Holland; og illustrasjon av kong Charles I's henrettelse i Whitehall. Alle usignerte. Liknende illustrasjoner finnes i en dansk, nederlandsk og tysk oversettelse (se lprnr. 82, 83 og 85).

- 252a.** (1671) *Traite politique sur les mouvemens presens de l'Angleterre.* Ville Franche, Henry Thomas. 70 s.

Er bundet sammen med *La rélation de trois ambassades de Monseigneur le comte de Carlisle....*, av G. Miège, se lprnr. 174.

- 252b.** **Vergilius, Polydorus** (1649). *Historia Anglicae XXVI. Ex nova editione.* Lugduni Batavorum, Antonii Tysii, Sumptibus Joannis Maire. 878 s.
- Har register.
- 253.** (1660) *Verhael informe van journael, van de reys ende't vertoeven ven den seer doorluchtige ende machtige prins Carel de II koning van Groot Britannien... Welcke hy in Hollandt gedaen heeft, zedert den 25 Mey, tot den 2 Kunij 1660.* Graven-Hage, Adrian Vlack. 174 S.
- Nederlandsk versjon av *Rélation en forme de journal du voyage et séjour, que... Charles II... a fait en Hollande...* 1660, se l.pnr. 222. I motsetning til den franske versjonen, har denne et tillegg med en del hyllingsdikt til Charles II. Forfatter kan være Abraham de Wicquefort (kilde: COPAC).
- 254.** **Voltaire** (1735). *Lettres écrites de Londres sur les anglois et autres sujets.* Francfort sur le Meyn. 96 s.
- 255.** **Voss, Christian Daniel** (1792-1793). *Historische Gemähld.* Leipzig, Weidmannschen Buchhandlung. 4 bind.
- 256.** **Voss, Christian Daniel** (1794-1797). *Geschichte der Stuarthe auf dem englischen Throne.* Leipzig, Weidmann. 4 bind.
- 257.** **Wahrendorff, Erethur Griephiren von** (1668). *Britannischer Maccabaeus oder von des Englischen Generalen Thomae Fairfax Kriegs-Expedition sieben Bücher.* [u.s.] 720 s.
- Har register. Navnet er et pseudonym.
- 258.** **Walker, Clement** (1648). *Relations and observations, historicall and politick, upon the Parliament, begun Anno Dom. 1640. Divided into II bookes; 1. The mystery of the two Juntos, Presbyterian and Independent. 2. The history of Independency, &c.; together with an appendix, touching the proceedings of the independent faction in Scotland.* [u.s.][u.n.] Ill.
- Wing foreslår London som utgiversted.

259. **Walker, Edward** (1705). *Historical discourses, upon several occasions. viz. I. The happy progress and success of the arms of K. Charles I. ...from the 30th of March, to the 23d of November, 1644 ... II. Memorial of His said Majesty's unfortunate success in the year following. III. A journal of several actions performed in the kingdom of Scotland ... in 1650. IV. The life and actions of Thomas Howard ... earl-marshal of England. V. A full answer to a book entituled, Monarchy, or no monarchy ... publish'd by William Lilly ... VI. Observations upon the inconveniences that have attended the frequent promotions to titles of honour and dignity ... VII. Observations on the annals of the reign of King Charles the First ... publish'd by Hamond L'Estrange ... VIII. A short review of the life and actions of King Charles I. By Sir Edward Walker ... Together with Perfect copies of all the votes, letters ... relating unto ... the treaty held at Newport ... in ... 1648. Between His Majesty King Charles the First, and a committee of the Lords and Commons of Parliament.* London, Sam. Keble. Folio.

260. **Waller, William** (1793). *Vindication of the character and conduct of Sir William Waller knight explanatory of his conduct in taking up arms against king Charles the first, (written by himself.) And now first published from the original manuscript.* London, J. Debrett. 326 s.

Har register.

261. **Walpole, Robert, earl of Orford** (1776). *Testament politique du chevalier Walpoole, comte d'Orford, et ministère d'Angleterre.* Amsterdam, Arkstée & Markus. 2 bind.

Mulig utgiver kan også være Jean Baptiste Dupuys-Dempportes. Se lprnr. 67 (kilde: COPAC).

262. **Walsingham, Francis** (1717). *Memoires et instructions pour les ambassadeurs, ou lettres & négociations de Walsingham, ministre & secrétaire d'état, sous Elisabeth, reine d'Angleterre.* Amsterdam, Etienne Roger. 4 bind. 2. utg.

Oversatt fra engelsk. Bind 1 mangler i samlingen.

263. **Weever, John** (1631). *Ancient funerall monuments with in the united monarchie of Great Britaine, Ireland, and the islands adjacent, with the dissolued monasteries therein contained; their founders, and what eminent persons have beene in the same interred. As also the death and buriall of certaine of the bloud royall, the nobilitie, and gentrie of these kingdomes entombed in forraine nations with other matters mentioned in the insuing title.* London, Thomas Harper. 871 s.

Har register. Bokens rygg (innsiden) er bundet inn i et håndskrift.

264. **Welwood, James** (1700). *Memoirs of the most material transactions in England, for the last hundred years, preceding the revolution in 1688*. London, Tim. Goodwin. 401 s.
- Har et appendiks: *Appendix; containing a collection of instruments and original papers, referr'd to in the former memoirs*.
265. **Wraxall, Nathaniel William** (1787). *A short review of the political state of Great-Britain*. London, J Debrett. 7. utg. 86 s.
- Er bundet sammen med: *The peoples answer to the court pamphlet: Entiteled a short review of the political state of Great Britain*. 4.utg., London, 1787. Se lprnr. 208.
266. **Zesen, Phillip von** (1661). *Die verschmähetete doch wieder erhöhetete Majestäht; das ist Kurtzer Entwurf der Begübnisse Karls des Zweiten, Königs von Engelland, Frankreich, Schotland und Irland*. Amsterdam, Joachim Naschen. 424 s. Ill.

Alfabetisk liste over forfattere og redaktører i samlingen

Løpenummer (lpnr.) henviser til boken i katalogen. Sidetall (s.) henviser til sidenummer i den historiografiske innledningen.

Abbadie , Jacques (1654-1727)	lpnr. 1	
Almon , John (1737-1805)	lpnr. 2-3	
Archenholz , Johan Wilhelm von (1743-1812)	lpnr. 5-7	
Arithmaeus , Valentinus (1560-1620)	lpnr. 8	
Asser , John (d. ca. 909)	lpnr. 10	
Astle , Thomas (1735-1803)	lpnr. 4	
Aulnoy , Marie Cathrine La Mothe, comtesse d' (1650/51-1705)	lpnr. 11-12	
Ayloff , Joseph (1709-1781)	lpnr. 14	s. 62
Bacon , Francis (1561-1626)	lpnr. 15-19	s. 46
Baker , Richard (1568-1645)	lpnr. 20-21	s. 39
Barnes , Joshua (1654-1712)	lpnr. 22	
Bate , George (1608-1669)	lpnr. 23-24	s. 56
Battely , John (1647-1708)	lpnr. 25	
Baxter , William (1650-1723)	lpnr. 26	
Becanus , Martinus (1563-1624)	lpnr. 27-28	
Bedford , Hilkiah (pseudonym for George Harbin, se Harbin)		
Beer , Johann Christoph (1638-1712)	lpnr. 141	
Berkeley , George (1685-1753)	lpnr. 30	
Birch , Thomas (1705-1766)	lpnr. 31, 58	

Boyer , Abel (1667-1729)	lpnr. 32	
Brooke , Ralph (1553-1625)	lpnr. 34	
Brown , John (1715-1766)	lpnr. 35	
Burke , Edmund (1729-1797)	lpnr. 36-37	
Burnet , Gilbert (1643-1715)	lpnr. 38-40	s. 57
Byng , John (1704-1757)	lpnr. 41	
Callender , James Thomson (1758-1803)	lpnr. 43	
Camden , William (1551-1623)	lpnr. 44-45	s. 41-42
Cannegeister , Hendrik (1691-1770)	lpnr. 46	
Carte , Thomas (1686-1754)	lpnr. 56	s. 68
Cary , Henry, viscount Falkland (1610-1643)	lpnr. 47	
Chamberlayne , John (1666-1723)	lpnr. 48-51	s. 61
Chevalier , Nicolas (1650-1720)	lpnr. 52	
Chevrières , Jean Guillaume de	lpnr. 53	
Churchill , Winston (1620-1688)	lpnr. 54	s. 61
Clarendon , se Hyde		
Clarke , Alured (1696-1742)	lpnr. 55	
Collins , Arthur (1682-1760)	lpnr. 61	
Commelinus , Hieronymus (1550-1597)	lpnr. 225	s. 21
Contant d'Orville , André Guillaume (1730-1800)	lpnr. 65	
Cunningham , Alexander (1654-1737)	lpnr. 66	
Danckelman , Wilhelm Heinrich	lpnr. 67	
Daniel , Samuel (1562-1619)	lpnr. 68-69	s. 41
Diggers , Dudley (1583-1639)	lpnr. 62	
Dodsley , Robert (1703-1764)	lpnr. 71	

Dubos , Jean Baptiste (1670-1742)	lpnr. 73	
Dudley , Robert, earl of Leicester (1532-1588)	lpnr. 74	
Dugdale , William (1605-1686)	lpnr. 75	s. 61
Du Moulin , Pierre (1568-1658)	lpnr. 251	
Dupuy-Demportes , Jean Baptiste (d. 1770)	lpnr. 76	
Eadmer (d. 1124)	lpnr. 77	
Entick , John (1703-1773)	lpnr. 86	s. 27
Fletcher , Henry (1710-1753)	lpnr. 88	s. 51
Forster , Johan Georg (1754-1794)	lpnr. 89	
Francis , Philip (1740-1818)	lpnr. 90	
Frankland , Thomas (1633-1690)	lpnr. 91	s. 61
Freind , John (1675-1728)	lpnr. 92	
Fulman , William (1632-1688)	lpnr. ???	
Galardi , Ferdinand de	lpnr. 94-95	
Gale , Roger (1672-1744)	lpnr. 221	
Gale , Thomas (1635-1702)	lpnr. 113, 115	
Gauden , John (1605-1662)	lpnr. 78-81	s. 16, 52
Gibbon , Edward (1737-1794)		s. 71
Godwin , Francis (1562-1633)	lpnr. 97-98	s. 45
Goldsmith , Oliver (1728-1774)	lpnr. 211	
Griffet , Henri (1698-1771)	lpnr. 99	
Griffiths , Ralph (1720-1803)	lpnr. 100	
Grose , Francis (1731?-1791)	lpnr. 4	
Haller , Albrecht von (1708-1777)	lpnr. 101-104a	
Happel , Eberhard Werner	lpnr. 104b	

Harbin , George (d. 1744)	lpnr. 29	
Hare , Francis (1671-1740)	lpnr. 105	
Harrison , Conyers	lpnr. 106	
Haven , Nicolaus van (1709-1777)	lpnr. 107	s. 20
Hawkins , Richard	lpnr. 108	
Haynes , Samuel (d. 1752)	lpnr. 57	
Hearne , Thomas (1678-1735)	lpnr. 148	s. 65
Herbert , Edward, lord of Cherbury (1583-1648)	lpnr. 109-110	s. 45
Holt , John (1743-1801)	lpnr. 119	
Hughes , John (1677-1720)	lpnr. 63	
Hume , David (1711-1776)	lpnr. 120-124	s. 69-70
Hyde , Edward, earl of Clarendon (1609-1674)	lpnr. 125-127	s. 59
Hörschelmann , Friedrich Ludew. Ant.	lpnr. 128	
James I , king of England (1566-1625)	lpnr. 131	
Jones , David (1676-1720)	lpnr. 233	s. 57
Jonhston , Robert (1567?-1639)	lpnr. 132	
Junius (pseudonym for uidentifisert forfatter)	lpnr. 133-136	
Keepe , Henry (1652-1688)	lpnr. 137	
Kennet , White (1660-1728)	lpnr. 63, 138	s. 58
Kimber , Isaac (1692-1755)	lpnr. 139	
Küchelbecker , Johan Basilius (1697-1757)	lpnr. 140	
Le Blanc , Jean Bernard (1707-1781)	lpnr. 144	
Lediard , Thomas (1685-1743)	lpnr. 145	
Le Grand , Joachim (1653-1733)	lpnr. 146	
Leigh , Edward (1602-1671)	lpnr. 147	

Leland , John (1506-1552)	lpnr. 148	
Le Noble , Eustache (1643-1711)	lpnr. 149	
Leti , Gregorio (1630-1701)	lpnr. 150-154	
Le Tourneur , Pierre Prime Felicien (1736-1788)	lpnr. 155	s. 28
Lily , George (d. 1559)	lpnr. 157	s. 39
Lloyd , Charles (1735-1773)	lpnr. 158	
Llwyd , Humphrey (1527-1568)	lpnr. 159	
Lodge , Edmund (1756-1839)	lpnr. 160	
Ludlow , Edmund (1617-1692)	lpnr. 161	s. 56
Lyttelton , George (1709-1773)	lpnr. 162-163	
Macpherson , James (1736-1796)	lpnr. 198	
Madox , Thomas (1666-1727)	lpnr. 164 a-b	s. 62
Major , John (1469-1550)	lpnr. 165a-b	
Manley , Mary de la Rivière (1663-1724)	lpnr. 166	
Martini , Ferdinand (1734-1794)	lpnr. 167	
Marvell , Andrew (1621-1678)	lpnr. 168	
May , Thomas (1595-1650)	lpnr. 169a-171	s. 48
Meissner , August Gottlieb (1753-1807)	lpnr. 172	
Miège , Guy (1644-1718?)	lpnr. 174-183	s. 61
Millot , Claude François Xavier (1726-1785)	lpnr. 184	
Milton , John (1608-1674)	lpnr. 185-190	s. 48-51
Montanus , Arnoldus (1625-1683)	lpnr. 191	
Mortimer , Thomas (1730-1810)	lpnr. 192	
Nickolls , John (1710-1745)	lpnr. 197	
Nicolson , William (1655-1727)	lpnr. 193	s. 65

O'Bryen , Denis (1755-1832)	lpnr. 194	
Oldmixon , John (1673-1742)	lpnr. 195-196	s. 58
Orléans , Pierre Joseph d' (1641-1698)	lpnr. 199-200	
Otterbourne , Thomas (1400-tallet)	lpnr. 201	
Paris , Matthew (1200-1259)	lpnr. 202	
Parker , Samuel (1640-1688)	lpnr. 203	
Parliament , House of Lords, Committee of Secrecy	lpnr. 204	
Parsons , Robert (1546-1610)	lpnr. 205	s. 14
Payen , Lieutenant-General de Meaux	lpnr. 206	
Peck , Francis (1692-1743)	lpnr. 207	
Peyton , Edward (1588-1657)	lpnr. 209	
Pontoppidan , Hans (1730-1802)	lpnr. 210	s. 20
Prévost , abbé (1697-1763)	lpnr. 212	
Price , Richard (1723-1791)	lpnr. 213	
Prynne , William (1600-1669)	lpnr. 214	s. 62
Pöllnitz , Freiherr Karl Ludvig von (1692-1775)	lpnr. 215	
Raguenet , Francois (1660-1722)	lpnr. 216	
Rapin-Thoyras , Paul de (1661-1725)	lpnr. 217-220	s. 66
Robert , Louise Felicité Guinement de Keralio (1758-1821)	lpnr. 226	
Rowland , John (1606-1660)	lpnr. 227	s. 16
Rushworth , John (1612 -1690)	lpnr. 116	s. 57
Rymer , Thomas (1643-1713)		s. 65-66
Sadler , Ralph (1507-1587)	lpnr. 228	

Saumaise , Claude de (1588-1653)	lpnr. 229-231	s. 16, 54
Savile , Henry (1549-1622)	lpnr. 232	
Selden , John (1584-1654)	lpnr. 233b	
Smollett , Tobias (1721-1771)	lpnr. 234-236	
Somner , William (1598-1669)	lpnr. 237	s. 65
Spang , William (1607-1664)	lpnr. 238	
Sparke , Joseph (1683-1740)	lpnr. 114	
Speed , John (1552-1629)	lpnr. 239	s. 39
Spelman , John (1594-1643)	lpnr. 240a	
Staunton , George (1737-1801)	lpnr. 240b	
Steele , Richard (1672-1729)	lpnr. 241-242	
Stiles , Ezra (1727-1795)	lpnr. 243	
Swift , Jonathan (1667-1745)	lpnr. 244-245, 248	
Tanner , Thomas (1674-1735)	lpnr. 247	
Temple , William (1628-1699)	lpnr. 248	s. 58
Thorkelin , Grimur Johnson (1752-1829)	lpnr. 249	s. 20, 65
Tindal , Nicolas (1687-1774)	lpnr. 250	s. 66
Voltaire (1694-1778)	lpnr. 254	
Vergilius , Polydorus (1470-1555)	lpnr. 252b	s. 38
Voss , Christian Daniel (1761-1821)	lpnr. 255, 256	
Wahrendorff , Erethur Griepfhen von (pseudonym)	lpnr. 257	
Walker , Clement (1595-1651)	lpnr. 258	
Walker , Edward (1612-1677)	lpnr. 259	s. 55
Waller , William (1597-1668)	lpnr. 260	
Walpole , Robert, earl of Orford (1676-1745)	lpnr. 261	

Walsingham , Francis (1530-1590)	lpnr. 262	
Weever , John (1575/6-1632)	lpnr. 263	
Welwood , James (1652-1727)	lpnr. 264	s. 57
Wicquefort , Abrahan de	pnr. 222, 253	
Wraxall , Nathaniel William (1751-1831)	lpnr. 265	
Zesen , Phillip von (1619-1689)	lpnr. 266	

Litteraturliste:

- Amundsen, Leiv: *Katalog over Universitetsbibliotekets paleotypisamling*, Oslo, 1926
- Burke, Peter: *A social history of knowledge. From Gutenberg to Diderot*, Cambridge, Polity Press, 2000
- Butterfield, Herbert: *The Englishman and his history*, Hamden, Conn., Archon Books, 1944
- Clair, Collin: *A history of European printing*, London, Academic Press, 1976
- Dictionary of National Biography*, Leslie Stephen, Sidney Lee (red.), London, 1885-1901
- Drolsum, A. C.: *Universitets-biblioteket 1811-191*, Kristiania, Det kgl. Frederiks universitet, 1911
- Ellefsen, Johan: "Pierre Marteau og andre fiktive trykkangivelser", i: *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, nr. 18 (1994), s. 126-127
- English historical Scholarship in the sixteenth and seventeenth centuries. A record of the papers delivered at a conference arr. by the Dugdale society to commemorate the tercentenary of the publication of Dugdale's Antiquities of Warwickshire*, Levi Fox (red.), Nendeln, 1956
- Fet, Jostein: *Lesande bønder. Litterær kultur i norske allmugesamfunn før 1840*, Oslo, Universitetsforlaget, 1995
- Foot, Mirjam M.: *Studies in the history of bookbinding*, Aldershot, 1994
- Fussner, F. Smith: *The historical revolution. English historical writing and thought 1580-1640*, London, New York, Columbia University Press, 1962
- Hay, Denys: *Annalists and historians. Western historiography from the VIIth to the XVIIth Century*, London, Methuen, 1977
- Hicks, Philip: *Neoclassical history and English culture. From Clarendon to Hume*, Basingstoke, Hampshire, 1996
- Hill, Christopher: *The English revolution 1640. An Essay*, London, 1955
- Kenyon, John: *The history men. The historical profession in England since the Renaissance*. Weidenfeld and Nicolson, London, 1983
- Levine, Joseph M.: *The battle of the books. History and literature in Augustan age*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1991

Lowndes, W.T.: *The bibliographer's manual of English literature*, containing an account of rare, curious, and useful books, published in or relating to Great Britain and Ireland, from the invention of printing; with bibliographical and critical notices, collations of the rarer articles, and the prices at which they have been sold. London, H. G. Bohn, 1864

A Milton encyclopedia, William B. Hunter, Jr. (red.), Lewisburg, Bucknell University Press, 1978-1983

Macgillivray, Royce: *Restoration historians and the English Civil War*, The Hague, M. Nijhoff, 1974

Marks, P.J.M.: *The British Library guide to bookbinding. History and techniques*, London, British Library, 1998.

Nyrop, Camillus: *Bidrag til den danske Boghandels Historie*, København, Gyldendal, 1870

Okie, Laird: *Augustan historical writing. Historians of England in the English enlightenment*, Lanham, University Press of America, 1991

Pearson, David: *Oxford bookbinding 1500-1640. Including a supplement to Neil Ker's Fragments of medieval manuscripts used as pastedowns in Oxfords binding*, Oxford, Oxford Bibliographical Society, 2000

Petersen, Heinz: *Bucheinbände*. Graz, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1991

Pocock, J.G.A.: *The Ancient Constitution and the Feudal Law. A study of English historical thought in the seventeenth century*, Cambridge, 1957

Pollard, A.W.: *A short-title catalogue of books printed in England, Scotland, & Ireland, and of English books printed abroad, 1475-1640*, London, The Bibliographical Society, 1976-1991

Port, Wilhelm: *Hieronymus Commelinus 1550-1597. Leben und Werk eines Heidelberger Drucker-Verlegers*, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1938

Prytz, Kirsten: "Universitetsbibliotekets kataloger, udlåns- og opstillingssystem", i: *Kort- og seddelkataloger ved Hovedbiblioteket, Universitetsbiblioteket i Oslo*, ved Anne M. Hasund Langballe, Oslo, Universitetsbiblioteket i Oslo, 1998, (UBO rapport; 1998:1)

Richardson, R.C.: *The debate on the English Revolution*, London, Methuen, 1977

Siraisi, Nancy G.: "Anatomizing the Past: Physicians and History in Renaissance Culture", i: *Renaissance Quarterly*, vol. 53, 2000, s.1-30.

Shawcross, John T.: *Milton, a bibliography for the years 1624-1700*, Binghamton, New York, Medieval & Renaissance Texts & Studies, 1984

The origins of the English Civil War. Conspiracy, crusade, or class conflict? Philip A. M. Taylor (red.), Lexington, Mass., D.C. Heath, 1960.

Thompson, J.W.: *A history of historical writing*, Macmillan, 1942

Tveterås, H.: "Universitetsbiblioteket 1876-1911-1961", i: *Universitetet i Oslo 1911-1961*, Oslo, Universitetsforlaget, 1961

UB, *Universitetsbiblioteket i ord og bilder*, Bo Norlin og Bendik Rugaas (red.), [Oslo], Universitetsforlaget, 1986

Watson, Rowan: "Medieval manuscript fragments", i: *Archives, the journal of the British Records Association*, årg. 13 (1977), nr. 58, s. 61-73

Wing, Donald: *Short-title catalogue of books printed in England, Scotland, Ireland, Wales, and British America, and of English books printed in other countries, 1641-1700*, compiled by Donald Wing, published by the Index Committee of the Modern Language Association of America. 2nd ed., rev. and enl., New York, MLA, 1972-1988

Woolf, D., R.: "Erudition and the Idea of History in Renaissance England", i: *Renaissance Quarterly*, årg. 40 (1987), nr.1, s. 11-48.

Woolf, D.R.: *The Idea of history in early Stuart England. Erudition, ideology, and "the light of truth" from the accession of James I to the civil war*, Toronto, University of Toronto Press, 1990